

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і
змісту освіти МОН України
Сумський державний університет

**СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Збірник матеріалів
VII Міжнародної науково-методичної
конференції

(до 60 – річчя Сумського державного університету)

22 – 24 квітня 2008 року

ЧАСТИНА III

Суми
Вид-во СумДУ
2008

УДК 37.8.4.001.76 (063)

С 23

Рецензенти: д-р техн.наук, професор Е.А.Лавров
(Сумський державний педагогічний університет)
д-р техн.наук, професор В.О.Залого
(Сумський державний університет)

С 23 Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій: VII Міжнародна науково-методична конференція. –Суми: Вид-во СумДУ, 2008. –Ч. 3. –158 с.

ISBN 978-966-657-175-8

978-966-657-178-9

У збірнику представлені матеріали (тези і доповіді) VII Міжнародної науково-методичної конференції «Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій», присвяченої 60-річчю університету.

У доповідях і тезах розглядаються питання з організації дистанційного навчання у вищій школі, управління його якістю; з активізації процесів сприйняття і запам'ятовування теоретичного матеріалу. Представлені рекомендації створення електронних посібників; інформаційне та програмне забезпечення системи керування дистанційним навчанням.

Матеріали з інтеграції вищої школи і промисловості як підстави для забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці; проблеми вибору навчальних матеріалів і особливості використання модульних технологій при організації навчання іноземних громадян.

Учасники конференції обговорюють психолого-педагогічні проблеми вищої школи на сучасному етапі.

Редакційна колегія: канд.техн.наук, доцент Любчак В.О.,
канд.техн.наук, професор Сігова В.І.,
д-р техн.наук, професор Залого В.О.,
канд.пед.наук, доцент Єременко І.В.
канд.філос.наук, доцент Світайло Н.Д.,
канд.пед.наук Купенко О.В.

За загальною редакцією канд.техн.наук, доцента Карпуші В.Д.

ISBN 978-966-657-175-8

978-966-657-178-9

(Частина III)

© Вид-во СумДУ, 2008

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: НА ШЛЯХУ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Дистанційне навчання (ДН) в Україні набуває все більшого поширення. В умовах реформування системи освіти ДН – це та сучасна й перспективна форма набуття знань та кваліфікацій, що дозволяє використовувати новітні технологічні розробки на користь суспільства, кожного громадянина. Сперечання про повноцінність та рівноправність ДН, здається, залишилися позаду. Сьогодні стоїть питання щодо якості освітніх послуг взагалі та вдосконалення дистанційної форми навчання зокрема. Такий розвиток подій співпадає з європейськими та світовими тенденціями в освітній галузі.

Думки громадськості, науковців, фахівців-освітян збігаються у тому, що головну увагу сьогодні слід приділити управлінню якістю в освіті (quality management in education). Університетами України, в тому числі СумДУ, накопичений певний досвід упровадження дистанційних курсів, організації навчального процесу в новій формі. Дослідження та результати цієї роботи слід узагальнити, проаналізувати, виявити слабкі місця та накреслити шляхи щодо підвищення якості.

Доведено, що проблеми освіти та її реформування носять системний характер, а отже, намагання поліпшити загальну ситуацію за рахунок якогось одного компонента не дають очікуваних результатів.

На перешкоді постають різні чинники, серед яких особливо виділяється відсутність стандартів. Наявність та дотримання стандартів, обов'язкових для всіх, є запорукою підвищення якості в будь-якій галузі, і освіта не є виключенням.

Для здійснення вимірювання якості слід визначити параметри. В основу оцінки вищої освіти пропонують закласти такі аспекти: складання навчального плану, зміст та організація; викладання, навчання та оцінка; просування та досягнення студента; система підтримки студента; ресурси навчання; гарантія та підвищення якості. Як бачимо, оцінка проводиться на різних рівнях: навчального закладу, його управлінських підрозділів, викладання, студентському, технологічному тощо.

Зусилля по підвищенню якості системи ДН на сучасному етапі доцільно спрямувати на навчальні матеріали, систему підтримки студента, систему матеріально-технічного забезпечення, науководослідну роботу. Якість навчальних матеріалів – дистанційних курсів – визначається на змістовному рівні, як з точки зору їх відповідності

навчальній меті, так і тим, наскільки вони сприяли активному вивченню дисципліни студентом. Система підтримки в дистанційному середовищі є одним з провідних елементів, який забезпечує ефективне просування студента, зворотний зв'язок у навчанні. Матеріально-технічна база, впровадження новітніх технологій, сучасних інформаційних систем дозволяють забезпечити оперативність у спілкуванні. Завдяки науково-дослідницькій діяльності навчального закладу зміст курсів має відповідати актуальності наукових досліджень та досягнень. Крім того, сам процес ДН потребує глибокого вивчення, аналізу і розробки стандартів.

Все реформування, зміни, вдосконалення в системі освіти повинні бути спрямовані на те, щоб навчальні заклади всіх рівнів були більш продуктивними, ефективними, кваліфікованими та гуманістичними.

О.М.Алексєєв, канд.техн.наук, доцент
alexeyev_an@bk.ru

Сумський державний університет, м. Суми

ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ДИСТАНЦІЙНОЇ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ

Дистанційне навчання через свої технологічні особливості сприяє підвищенню об'єктивності методів і інструментів реалізації учбового процесу, в тому числі і в частині забезпечення його якості. Комп'ютеризація дистанційного навчання, обумовлена широким застосуванням засобів комп'ютерної техніки для надання освітніх послуг, допомагає не тільки застосовувати нові технології в навчанні, але й автоматизувати багато функцій управління його якістю.

Розглядаючи проблему оцінки якості освіти ширше, відзначимо, що це поняття багатовимірне, та існує багато аспектів в його визначенні і декілька рівнів вимірювання. Очевидно, що вираженість кожного з чинників навчальної системи і його вплив на якість утворення має специфіку в кожному вузі. В той же час є і загальні закономірності, які характерні для сучасного рівня розвитку дистанційної освіти на Україні, наприклад, недосконалість контролюючих систем недоліки навчально-методичного забезпечення, відсутність сучасних засобів доставки та ін.

Отже, визначаючи стратегію робіт по забезпеченню якості, в першу чергу необхідно звернути увагу на ці чинники якості інструментальних засобів освітньої системи і, при необхідності, провівши уточнюючі вимірювання, планувати заходи щодо усунення найбільш вузьких місць.

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ. ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Дистанційна форма навчання стала невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу у багатьох ВНЗ, зокрема в СумДУ. Переваги такої форми навчання добре відомі. Але існують також і складнощі впровадження дистанційної форми навчання, і труднощі у самому навчальному процесі за цією формою.

1 Відсутність сформованого чіткого розуміння у абітурієнта сутності навчання за дистанційною формою. Є наслідком недостатньої поінформованості суспільства з цього приводу. Основним напрямком вирішення питання є якісна і зрозуміла реклама інформаційного типу. Такий вид реклами може бути застосований цілою групою навчальних закладів не стільки для заохочення до вступу в конкретний ВНЗ, а більше для формування у суспільстві уявлення про модель нової форми навчання. На сьогоднішній день найбільш ефективним механізмом поширення такої інформації є тільки самі студенти, що навчаються за дистанційною формою.

2 Високотехнологічність форми навчання вимагає значних зусиль для створення і підтримки навчального процесу. Створення якісних інтерактивних навчальних матеріалів потребує значного часу та високої кваліфікації як викладача – автора курсу, так технічних працівників: методистів, програмістів.

3 Складність сприйняття навчального матеріалу студентами у значній мірі залежить від якості розроблених дисциплін та застосованих методик викладання. Дуже важко сприймається студентами інформація, яка представляє собою текстовий електронний документ з лекційним матеріалом без інтерактивних елементів. Більше наближеною до реального спілкування формою подачі матеріалу для студентів є відеолекції. Вважаю, що комбінація відео, або аудіо та інтерактивних текстових підручників може стати найбільш ефективною формою навчальних матеріалів.

4 Ідентифікація особи студента є одним з принципових питань у оцінюванні знань, формуванні рейтингу. Без використання сучасних технологічних рішень на основі відео-спостереження та комплексу контрольних заходів з залученням методистів неможливо встановити

особу, що виконувала завдання, а значить і оцінку можливо виставити тільки після безпосереднього спілкування зі студентом.

Як висновок, слід зауважити, що з швидким розвитком інформаційних технологій так само швидко змінюється і дистанційна форма навчання, що ґрунтується на їх застосуванні. З доступністю Internet зростає і доступність та поширеність дистанційної форми навчання. Ті задачі, що декілька років тому мали тільки теоретичне рішення, сьогодні вже вирішено практично. Одним з найперспективніших напрямів розвитку дистанційної форми навчання вважаю подальше збільшення інтерактивності навчальних матеріалів.

А.Ю.Вакула, доцент

Alisa_v@ukr.net

В.О.Стороженко, доцент

Одеський державний економічний університет, м. Одеса

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Наприкінці ХХ століття розвинені країни світу поставили собі за мету прискорити перехід від постіндустріального до нового етапу розвитку людства – інформаційного суспільства, основними ресурсами якого є знання та інформація.

Вже тепер інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) становлять вагомий частку світового виробництва, що веде до глобального перерозподілу як ринку праці, так і ринку освітніх послуг. Крім того, розбудова єдиного Європейського освітнього простору в рамках Болонського процесу істотно підвищує роль ІКТ в освіті, що зумовлено сучасною світовою тенденцією до створення глобальних відкритих освітніх та наукових систем, які дозволяють розвивати систему нагромадження і поширення наукових знань, а з другого — надавати доступ до різноманітних інформаційних ресурсів широким верствам населення.

Одне з головних завдань освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства — навчити учнів і студентів використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології.

Одним з передових напрямків використання інформаційних технологій в освіті є впровадження дистанційного навчання (ДН) у навчальний процес. Цим напрямком у нашому університеті лабораторія дистанційного навчання займається з 2002 року. Наш досвід показує, що виникає багато проблем як в технічному і програмному забезпеченні,

так і в змінненні психології учасників процесу дистанційного навчання. За цей час змінилося і відношення викладачів до використання інформаційних технологій в навчальному процесі.

Впровадження технологій дистанційного навчання у навчальний процес змінює характер діяльності викладачів, збільшує обсяг роботи на етапі розробки електронних навчально-методичних комплексів, потребує від них особливих навичок, майстерності. Крім того, як підтверджує досвід, дистанційні технології навчання не можуть в повній мірі реалізувати свої переваги без використання методів активного проблемного навчання, розвитку інформаційних технологій.

За порадою фахівців центру Української системи дистанційного навчання ми віддали перевагу платформі Moodle - вона розповсюджується безкоштовно та має відкриту архітектуру.

За період з 2002 по 2007 рік система дистанційного навчання ОДЕУ зарекомендувала себе як універсальна система для самостійної роботи студентів всіх форм навчання, а також як єдина система тестового контролю. Починаючи з 2006 року за допомогою цієї системи проводиться екзаменаційне тестування для студентів заочного, комерційного факультетів, ФПК і СФПК.

Для студентів користування системою дистанційного навчання – це ефективний розподіл часу для вивчення матеріалів, доступ як до теоретичної так і до практичної частини курсу, перевірки своїх знань у режимі самотестування, доступ до довідкової інформації з будь-якого комп'ютера, що має вихід в Інтернет.

Н.М. Гаркуша, канд. кон. наук., проф.

О.В. Прокопова, канд. екон. наук, доцент

О.Ю. Малько, асистент

Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків

ДИСТАНЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Державна політика України у сфері реформування вищої освіти передбачає всебічний розвиток та впровадження в освіту дистанційних технологій навчання, які, з одного боку, сприятимуть постійному оновленню змісту освіти, повороту до індивідуальних методів навчання на засадах варіативності, наданню громадянам вільного доступу до освіти, вирівнюванню якості викладання в освітніх центрах та на периферії, а з іншого – підтвердять ефективність самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Така спрямованість реформування вищої освіти відповідає ідеям та документам Болонського процесу і створює необхідні передумови до входження системи вищої освіти України в єдиний Європейський освітній простір. Однією з цих передумов є реалізація Європейської кредитно-модульної системи (ECTS), яка передбачає зокрема раціональний розподіл матеріалу навчальних дисциплін на окремі змістовні замкнені модулі, тестовий моніторинг якості засвоєння теоретичного та практичного матеріалу кожного модуля, посилення ролі самостійної роботи студентів, використання активних методів та сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій навчання.

Першим кроком у самостійній домашній роботі студентів є гласарне навчання за допомогою спеціальних модульних підручників, які отримують студенти до кожного модуля.

Наступний крок – це складання логічних схем бази знань у вигляді ланцюжка понять, між якими існують причинно-наслідкові зв'язки, або хронологічні послідовності, якщо поняття, категорії та факти пов'язані хронологічно. Логічні схеми, складені студентами, повинні задовольняти вимогам, серед яких слід виділити простоту подання; смислове значення та узгодження елементів і зв'язків; наочність схеми (графіки та таблиці).

Для самостійного складання логічної схеми бази знань студент одержує методичні розробки, де на прикладах вказано, що необхідно під час вивчення спеціальних дисциплін:

- після вивчення текстового матеріалу модульного підручника виписати на окремі аркуші заголовки розділів;

- занотувати з кожного підрозділу основні поняття та категорії, виявити взаємозв'язки між ними;

- знайти загальні поняття, що об'єднують зміст усіх розділів підручника;

- скласти логічну схему з обраних понять та категорій з урахуванням взаємозв'язків між ними.

Посилення у навчальному процесі ролі самостійної роботи студентів у поєднанні з відповідним методичним забезпеченням та сучасними засобами навчання надає змогу студентам не лише набути професійних знань та навичок, а й навчитись поповнювати їх протягом подальшої професійної діяльності, що підвищує конкурентоспроможність фахівця на ринку праці.

Л.А. Шкутина, д-р пед.наук, проф., академик АПН РК,
А.Н. Сакаева,
sakaeva@list.ru
О.В. Фенина
olga_fenina2003@mail.ru

Карагандинский государственный университет
им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

В настоящее время развитие высшей школы Казахстана вышло на новый этап развития и стало приоритетной стратегической задачей технологического и социально-экономического развития страны. Перед образованием, как наиболее важной сферой человеческой жизни, поставлена цель «повышения качества человеческих ресурсов, удовлетворения потребностей личности и общества». Требования рынка труда к уровню подготовки специалистов ежегодно растут, обществу нужны высококвалифицированные специалисты, способные «видеть» проблему, осуществлять генерацию идей, поиск рациональных путей преодоления возникающих трудностей и воплощать научные открытия в новые технологии или продукты. В этой связи очень важен, хотя бы частичный, переход высшей школы на дистанционное обучение, так как подготовка специалистов с высокой профессиональной компетентностью напрямую зависит от качества образования, а также позволяет обучающемуся сэкономить время на освоение новых профессий, технологий, программных продуктов.

Для решения этой проблемы в КарГУ им. Е.А. Букетова реализуется проект информационно-образовательного портала **Znanie.ksu.kz**. Цель проекта заключается в обеспечении широкого круга пользователей информацией, связанной с повышением качества образования и эффективности управления учебным процессом. В ходе создания портала формируются тематические базы обучающихся, справочных, иллюстративных, каталогизированных материалов и других баз данных информационных образовательных ресурсов для обеспечения адресного поиска и свободного доступа к ним через сети Интернет и Интранет.

В структуру информационно-образовательного портала КарГУ имени Е.А. Букетова **«Znanie.ksu.kz»** входит как обязательный компонент «Образовательный портал для обучающихся по дистанционной технологии». Пользователям представляются сведения об организации учебного процесса по дистанционной технологии в КарГУ имени Е.А. Букетова, автоматизированное сопровождение дистанционного обучения «Факел», включающее в себя базу данных и осуществляющее

функции поддержки и контроля учебного процесса. База данных содержит следующую информацию: контингент обучающихся, тьюторы, рабочие учебные планы специальностей, графики учебных и сетевых занятий; методическое обеспечение учебного процесса - курсовые кейсы на казахском и русском языках.

Таким образом, единая образовательная информационная среда университета создает условия для качественного дистанционного образования всех уровней в профессиональной подготовке специалистов, содействует развитию научного и образовательного потенциала КарГУ имени Е.А. Букетова, повышению качества образования и эффективности учебного процесса.

О.В.Купенко, канд. пед. наук
Сумський державний університет, м. Суми

ВІДЕО В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Комп'ютерні технології дозволяють надати студентам доступ до теоретичних матеріалів, тренажери для набуття досвіду діяльності, встановити комунікації з викладачем і між собою. Відповідні засоби розроблені в СумДУ для тих, хто навчається дистанційно. Однак для того, щоб студент скористався наданими можливостями, часто потрібні додаткові впливи викладача.

Для забезпечення таких впливів при вивченні суспільних дисциплін продуктивним вважаємо доцільне та змістовне використання фрагментів молодіжних фільмів (наприклад, «Заплати іншому» (M. Leder), «Відмінна оцінка» (M. Schwahn, M. Human, J. Zack)). Завдяки драматизації подій у стислих рамках часу відео сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів. Використання відео забезпечує ілюстрацію складних понять (так фільм «Заплати іншому» ілюструє поняття «проект», «проектна діяльність», фільм «Відмінна оцінка» – етапи технології побудови команди).

Разом з названими можливостями, слід пам'ятати про небезпеку звикання студента бути пасивним спостерігачем. Тому ведемо мову про певні прийоми, які супроводжують демонстрацію: 1) постановка проблемного запитання щодо матеріалу, який пропонується до перегляду; 2) використання відеофрагментів з наперед підготовленими коментарями, певними графічними та аудіо акцентами; 3) підготовка індивідуальної відповіді чи (та) проведення дискусії.

Наявний позитивний досвід щодо використання відео для студентів денного навчання. Попереду апробація представленого для тих, хто навчається дистанційно.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

При дистанційному навчанні застосовуються різні інформаційні й комунікаційні технології. Традиційні друковані засоби навчання використовуються для знайомства учнів з новим матеріалом, інтерактивні аудіо й відеоконференції забезпечують спілкування в режимі реального часу, комп'ютерні конференції й електронна пошта використовуються для відправлення повідомлень, забезпечення зворотного зв'язку з учнями.

Залежно від типу використаних засобів навчання й вибору каналу комунікації для забезпечення зворотного зв'язку зі студентами виділяють наступні види дистанційного навчання:

- Курси на основі комплексних «кейс-технологій» (від англ. case - портфель). В основу цих курсів покладена самостійна робота студентів з вивчення різних друкованих і мультимедійних навчальних матеріалів, наданих у формі кейса. При цьому будь-який кейс є завершеним програмно-методичним комплексом, де всі елементи пов'язані один з одним у єдине ціле – матеріали для знайомства з теорією, практичні завдання, тести, додаткові й довідкові матеріали, комп'ютерні моделі тощо. Такі навчальні матеріали відрізняє інтерактивність, що передбачає й стимулює самостійну роботу студентів. Також студенти відвідують очні настановні лекції, семінари, консультації й приймають участь в контрольних заходах (очних і заочних). Останнім часом більша частина очних зустрічей зі студентами переноситься в Інтернет – впроваджуються такі форми навчальної діяльності, як консультування по електронній пошті, віртуальні ділові ігри й тренінги, студентські конференції та ін. У міру створення національно-мовних ресурсів в Інтернеті студенти мають можливість працювати з інформацією, яку одержують з електронних бібліотек, мережевих баз даних.

- Курси на основі комп'ютерних мережевих технологій. В основі цих курсів лежать інтерактивні електронні навчальні посібники – навчальні програми, електронні підручники, комп'ютерні тести, бази знань і т.д., доступні для студентів за допомогою Інтернет / інтранет. Використання електронних навчальних матеріалів не виключає передачу студентам індивідуальних комплектів учбово-методичних матеріалів на традиційних носіях (у т.ч. паперових). Контакти між викладачами й студентами здійснюються за допомогою електронної пошти, телеконференцій. Для системи дистанційних курсів у вузі використо-

вється спеціальна програмна оболонка, яка дозволяє організувати процес навчання й забезпечувати його адміністративний супровід.

• Курси на основі телевізійних мереж і супутникових каналів передачі даних. Часто навчальні телепередачі інтегруються в навчальний розклад очних курсів, доповнюючи навчальні програми (наприклад, при демонстрації в записі лекцій видатних учених). Для зворотного зв'язку використовується електронна пошта, по якій студенти отримують допомогу викладачів і передають звітні матеріали. Серед занять виділяються очні аудиторні, вступні й модульні лекції, телевізійні курсові роботи, індивідуальні й групові тренінги. Контакти між викладачами й студентами здійснюються як особисто, так і в асинхронному режимі - по електронній пошті або в телеконференціях.

Перераховані вище три форми дистанційних курсів є на сьогоднішній день найпоширенішими в світовій практиці дистанційної освіти.

О.М.Птахіна

Луганський національний педагогічний університет
ім. Тараса Шевченка, м. Луганськ

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Поява дистанційної освіти є закономірним етапом розвитку та адаптації традиційної освіти до сучасних умов сьогодення. Дистанційне навчання являє собою універсальну гуманістичну форму навчання, що базується на використанні широкого спектру традиційних, нових інформаційних та телекомунікаційних технологій. Дистанційне навчання (ДН) це цілеспрямований процес, основою якого є інтерактивна взаємодія викладача і студентів, студентів між собою, студентів і засобів навчання, інваріантний (індиферентний) до їхнього розташування у просторі й часі, реалізується у специфічній дидактичній системі. Розглянемо сутність елементів дидактичної системи та їх значення в ДН:

Метою дистанційного навчання є система знань, умінь і навичок, відповідних до моделі фахівця і державних освітніх стандартів.

Зміст дистанційного навчання — це модель соціального замовлення, зумовлена процесом навчання, його методами й організаційними формами здійснення.

Користувачами освітніх послуг є студенти дистанційних курсів (основою яких є самостійна робота), які в зручному темпі, часі, місці, мають можливість залежно від обраної моделі навчання (при різних варіантах навчання) спілкуватися як з викладачем, так і між собою.

Викладачі в ДН як і в традиційному навчальному процесі, виступають основною ланкою забезпечення високої ефективності освітнього процесу.

У дистанційному навчанні, як і в традиційному, використовуються п'ять загально дидактичних методів навчання які охоплюють усю сукупність педагогічних прийомів взаємодії викладача і студентів, а саме: інформаційно-рецептивний (спрямован на механічне запам'ятовування навчального матеріалу), репродуктивний (дає можливість сформуванати та закріпити отримані знання та навички шляхом виконання різноманітних вправ), проблемний виклад (має реалізацію в постановці проблемних задач, вправ, ситуацій), евристичний і дослідницький (характерно чітке формулювання цілі, структури та методів дослідження).

Засобами дистанційного навчання виступають: книги, мереживі навчально-методичні посібники, відео матеріали, лабораторні дистанційні практикуми, електронні бібліотеки.

Формами ДН являються: лекції, семінари, лабораторні заняття, контрольні роботи, самостійна робота, консультації, заліки, іспити, курсові роботи, які також використовуються три традиційному навчанні.

Маркетингове забезпечення впровадження дистанційного навчання може втілюватися засобами масової інформації задля популяризації цієї форми навчання серед населення.

Беручи до уваги дидактичні особливості ДН можна зробити висновки, що ДН являє собою таку форму навчання, без застосування якої вищий навчальний заклад не може існувати в сучасному суспільстві.

И.В.Возня,
О. М.Нестеренко,
tutor02@dl.sumdu.edu.ua

Сумский государственный университет, г. Сумы

АКТИВИЗАЦИЯ ПРОЦЕССОВ ВОСПРИЯТИЯ И ЗАПОМИНАНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В ДИСТАНЦИОННОЙ ФОРМЕ ОБУЧЕНИЯ

Стремительное развитие социально-экономических, культурных и информационных процессов в современном обществе непосредственно влияет и на систему образование. Появление новой формы обучения - дистанционная, требует, чтобы студент был активной, творческой личностью, способным самостоятельно решать проблемные ситуации.

Основной формой учебного содержания в процессе обучения является информация (*текст*), т.е. продукт устной и письменной речевой деятельности человека. Лекционный материал как информация для студента дистанционной формы, является основным носителем и «агентом» взаимодействия в процессе обучения.

Ценность информации может быть определена лишь в связи с рецепцией (лат. принятие, прием) информации. Отбор ценной информации лежит в основе творческой деятельности человека.

Именно содержательная, ценностная сторона первоначального формально-математического понятия информации позволила объединить понятия «знание» и «информация» в новое единое фундаментальное понятие «информационный ресурс».

«Информационный ресурс» должен содержать только доминанту, «ядро». Тогда мы сможем говорить о том, что обучение «приносит плоды».

Кроме того, сейчас существует такая тенденция у современной молодежи, что чем меньше читаешь, тем лучше. Если студенты дневной формы обучения не прочитав лекции могут получить информацию от преподавателя, то при дистанционном обучении ситуация усложняется. У студента нет никакого другого источника информации как лекции. При дистанционном обучении мы должны не заставлять читать лекции, а содействовать восприятию данного материала. Кроме того хорошей двигательной силой являлась бы мотивация студента.

И выход из данной ситуации можно предложить следующий - это изучение, развитие и использование **новых способов** обращения и ознакомления с информацией.

Мы предлагаем два метода, которые хотим воплотить с помощью компьютерных средств.

Метод 1 - дифференциальный алгоритм чтения, когда студент учится находить в тексте ключевые слова, соединять их в смысловые ряды и затем самостоятельно формировать доминанту.

Метод 2 - составление структурно-логических схем, когда студентам предлагается некий инструментарий с помощью которого ему необходимо составить схему информационного блока..

Оба эти метода направлены на эффективный и продуктивный способ усвоения новых знаний. Информация в структурно-логической форме имеет ряд преимуществ по сравнению с линейно-текстовым изложением учебного материала.

Мотивационной стороной для студента может послужить то, что продукт его деятельности будет приносить результаты. Результатом могут быть дополнительные баллы в рейтинге прохождения дисциплины.

ТРЕНАЖЕР ТА ДІЛОВА ГРА, ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ДЛЯ ЗАДАЧ ТВОРЧОГО ХАРАКТЕРУ ПРИ ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

За останні роки у системі освіти України відбулися суттєві зміни, зумовлені розвитком науково-технічного прогресу та його впливом на всі сторони життя суспільства. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті, дистанційним освітнім програмам. У цьому контексті особливу наукову значущість становить професійна підготовка спеціалістів засобами дистанційного навчання в умовах традиційного навчання.

У практиці дистанційної форми навчання використовують різноманітні види реалізації практичних робіт за допомогою навчальних програм: задачі-тренажери обчислювального характеру, ділові ігри, письмові роботи-звіти, інтерактивні лабораторні роботи.

На основі узагальнення результатів аналізу літературних джерел і вивчення практичного досвіду професійної підготовки майбутніх спеціалістів виявлено низку суперечностей, серед яких важливе місце займає недостатньо розвинена самостійна робота студентів з використанням новітніх педагогічних методик та сучасних інформаційних технологій навчання. Недостатньо уваги приділено теоретико-методологічним засадам розвитку таких напрямків дистанційного навчання, як тренажери та ділові ігри. Складним є процес організації самостійної роботи студентів, особливо для практичних робіт. Досить часто виникає ситуація, коли студент, відповідаючи письмово на завдання, можливо не викладає хибних думок стосовно розв'язання поставленої задачі, але його думки не містять цінної (стосовно поставлених навчальних цілей) інформації. Як наслідок, викладачу доводиться по декілька разів давати навідні запитання, при чому це повторюється не для одного студента, а інколи навіть і для кожного другого з групи. Тому постає проблема автоматизації організації практичних робіт, які здебільшого подають у вигляді звітів для викладача.

Про доцільність впровадження тренажерів творчого характеру замість письмових робіт-звітів свідчить практика впровадження курсу для підвищення рівня кваліфікації за програмою «Менеджмент НПО».

По дисциплінам курсу були розроблені задачі-тренажери творчого характеру, ділові ігри та письмові роботи-звіти.

У випадку тренажера творчого характеру значно скорочувався процес розв'язання задачі та навантаження на викладача.

Ділові ігри позитивно впливають на процес активізації пізнавальної діяльності, але під час розробки слід враховувати внутрішні особливості студентів і, там де це можливо, давати можливість проведення гри для одного студента, імітуючи вплив соціуму. Прикладом може бути мережеві комп'ютерні ігри, в які можна грати і лише одному гравцю.

Враховуючи набутий досвід можна прийти до висновку, що задачі творчого характеру, які досить часто реалізуються за допомогою письмових робіт-звітів, слід втілювати у тренажери творчого характеру або ж ділові ігри. Це буде сприяти доцільному використанню як студентського часу, витраченого на розв'язання поставленої задачі, так і часу викладача.

О.В.Купенко, канд. пед. наук

О.Б.Проценко, канд. фіз.-мат. наук, доцент

Л.О.Колісник, практичний психолог

Сумський державний університет, м. Суми

ПАРТНЕРСТВО НА КОРИСТЬ СТУДЕНТАМ

Педагогічна практика містить багато суперечностей, що має подолати викладач для виконання завдань підготовки фахівців. Наприклад, суперечність між наявними у студента знаннями та досвідом, з одного боку, і знаннями та досвідом необхідними для виконання завдань професійної сфери – з іншого. За В.С. Швирьовим, корисною вбачаємо здатність піднятися над зовні заданою ситуацією, вписати її в ширший контекст соціального буття і тим самим віднайти нові засоби діяльності [1, с. 40]. Одним з методів реалізації названого вбачаємо привертання уваги суб'єкта до тих, хто діє поруч, осмислення власних проблем у контексті проблем інших, визначення можливостей партнерства [2].

При підготовці методичного забезпечення дисципліни «Основи Інтернет» для студентів I курсу спеціальності «Інформатика» виникла ідея комп'ютерного засобу, робота з яким сприятиме не лише засвоєнню знань з названої дисципліни, але й створенню ситуацій успіху для студентів з невисоким рівнем навчальних досягнень. Ця ідея виникла в результаті роздумів про те, що одні студенти вступають до університету вже маючи певні досягнення у пізнавальній діяльності (перемоги в інтелектуальних конкурсах, предметних олімпіадах, складання підсумкових і вступних іспитів на найвищий бал). Інші ж студенти вступають на «комерційні»

місця і часто не мають успішного досвіду представлення власних знань і вмінь. Завдання створення для студентів ситуацій успіху було визначене як психолого-педагогічне, тому до партнерства було запрошено практичного психолога.

Результатом партнерства викладача курсу «Основи Інтернет» та практичного психолога став комп'ютерний засіб «Сходами до успіху». Цей засіб містить у собі тести з названої дисципліни та психологічні завдання. Таке поєднання дає можливість студенту поглибити свій розумовий потенціал не лише за рахунок вивченої теорії, а й шляхом розвитку пізнавальних психічних процесів (пам'ять, увага, мислення). Особливістю програмного засобу, що був розроблений, є наглядне зображення успіхів студентів – сходи до успіху і рух ними, можливість порівнювати попередній і поточний рівень своїх досягнень. Назване активізує навчальну діяльність.

У представленому проекті вдалося узгодити інтереси викладача (краще засвоєння дисципліни студентами) та практичного психолога (дані про особливості розумових процесів студентів, використання комп'ютерних засобів для психологічної корекції). Завдяки узгодженню інтересів вдалося сформулювати спільну мету. До програмної реалізації задуму були залучені фахівці в області інформаційних технологій.

Внаслідок стислого терміну взаємодії викладача та студентів за кредитно-модульної системи, у реалізації задуму виникли складнощі щодо розподілу часу на педагогічний і психологічний складники визначеної мети. Але чітке бачення партнерами свого «паю» в очікуваних результатах дозволило рухатися далі. Нині представлений комп'ютерний засіб проходить апробацію.

І.В.Шелехов,

І.О.Чумак-Жунь, канд. техн. наук, доцент

З.І.Маслова,

mslova@sumdu.edu.

Сумський державний університет, м. Суми

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИМ НАВЧАННЯМ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ АДАПТИВНОГО ВИПАДКОВОГО ПОШУКУ

Організація дистанційного курсу передбачає представлення інформації у вигляді теоретичного матеріалу, тестів та контролюючих завдань. З питаннями релевантності тестів, оптимізації їх кількості з точки зору навчального процесу, формування класів взаємозамінних тестів, корекції матеріалів дистанційного курсу тощо пов'язуються задачі

оптимізації словника ознак розпізнавання (ОР). Зважаючи на те, що словник ОР в системі керування дистанційним навчанням (СКДН) представляє собою набір множин еквівалентних (взаємозамінних) тестів, які використовуються для перевірки рівня знань студентів після вивчення окремих модулів або матеріалу в цілому, реалізацією кожної ОР є певна відповідь, а алфавіт класів розпізнавання, відповідно до загальноприйнятої системи оцінювання, складається з чотирьох („відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”) або двох елементів (“зараховано”, “не зараховано”), то змінюється сама постановка задачі синтезу СКДН в рамках інформаційно-екстремальної (ІЕІ) технології.

Для більшості систем керування, що навчаються, існує так називана проблема багатовимірності. Функціонування системи залежить від кількості класів розпізнавання та кількості ознак розпізнавання на клас. Більшість методів навчання характеризуються неполіноміальною залежністю складності обчислень відносно розмірності, що обмежує можливості їх застосування.

Математична модель системи керування дистанційним навчанням реалізує класичну задачу розпізнавання образів за методом функціонально-статистичних випробувань (МФСВ). На ефективність навчання СКДН значно впливає використання оптимізації СКД. Але його додавання до базового алгоритму навчання значно підвищує обчислювані витрати алгоритму оптимізації словника ОР.

Використання послідовного алгоритму доцільно в загальному випадку, коли ОР складають різнофакторні групи. Паралельний алгоритм доцільно використовувати за умови, що ОР відбивають вплив одного фактора. Алгоритм оптимізації СКД за зведеним полем допусків може розглядатися як узагальнення послідовного та паралельного алгоритмів за наявності різних шкал виміру ОР.

Для синтезу СКДН розроблена модифікація методів оптимізації словників ОР з використанням елементів випадкового пошуку. Запропонований алгоритм синтезує оптимальну в інформаційному сенсі СКДН, що навчається, та формує наблизений до оптимального словник ОР. Такий підхід дозволив значно покращити ефективність функціонування СКДН, без значних втрат в оперативності етапу її навчання.

Алгоритм було перевірено на реальній задачі керування технологічним процесом тестування студентів дистанційної форми навчання з дисципліни „Інтелектуальні системи”.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Інформатизація освіти в Україні - один з найважливіших механізмів, що зачіпає основні напрямки модернізації освітньої системи. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Змінюється сама парадигма освіти.

Не кожному вдається відучитися п'ять років у стінах вузу, але сучасні технології можуть дати другий шанс. Дистанційна освіта - навчання на відстані - стала справжньою новачкою 21 століття. Віртуальний курс лекцій дозволяє скоротити або розтягти час навчання за своїм розсудом. Серед плюсів такого навчання називається можливість займатися в будь-якому місці, де є комп'ютер, матеріал суворо дозований по тижнях і збігається з усіма вимогами, які пред'являються до студентів будь-якого вузу, крім того, у студента є можливість виконувати завдання в зручний для нього час.

У процесі дистанційного навчання студенти найчастіше використовують навчальний матеріал на паперових носіях і в електронному вигляді. Саме таке навчання в сучасному світі здійснюється за допомогою таких технологій, як Інтернет, e-mail, телефонний і факсимільний зв'язок, відеоконференції, можливе також пересилання навчальних матеріалів поштою. Дистанційне навчання дешевше стаціонарного, але за рахунок купівлі комп'ютера й плати за Інтернет помітно дорожчає.

Ефективність дистанційного навчання для студентів полягає і в тому, що можливість навчатися дистанційно не обмежує можливості навчатися й удосконалюватися в професійній діяльності під час роботи на підприємстві.

До основних переваг дистанційного навчання відносять:

- самостійне планування процесу навчання;
- консультації кваліфікованих викладачів;
- індивідуальний план навчання для студента;
- використання гнучкої системи заліків при наявності попередньо засвоєних дисциплін;
- студент може навчатись в зручний для себе час;
- можливість отримати вищу освіту для тих, хто не може навчатися у вищих навчальних закладах;

- можливість отримати ще одну (паралельно) освіту;
- можливість продовжувати навчання перебуваючи за кордоном.

Негативні сторони дистанційного навчання:

- студенти не завжди самодисципліновані, свідомі і самостійні, як необхідно при дистанційному навчанні;
- для постійного доступу до джерел інформації потрібна гарна технічна оснащеність;
- нестача практичних занять і відсутність постійного контролю.

Отже, переваг дистанційного навчання більше, ніж недоліків. Це говорить про те, що дана форма освіти є необхідною для тих студентів, які не можуть навчатися стаціонарно в межах вузу. Освіта стає інструментом взаємопроникнення не тільки знань та технологій, але й капіталу, інструментом боротьби за ринок, вирішення геополітичних задач. Нині у світі накопичено значний досвід реалізації систем дистанційного навчання, що використовують комп'ютерні мережі, системи безпосереднього телевізійного мовлення та телекомунікаційні технології.

О.С. Ротар, аспірант,
kirol_ukr@ukr.net
kfvnzvmurol@romb.net

Київський міжнародний університет розвитку людини "Україна",
м. Київ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОБУДОВИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПРИ НАВЧАННІ НА ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Щоб здобути знання необхідно навчатися, а якщо в наш час за розвитком техніки іноді не встигаєш, то чому б не навчатися з використанням саме новітніх технологій. Взагалі якщо будь-що або будь-хто розвивається то результат або кінцевий продукт завжди не стає гіршим, а навпаки покращується. Майбутнє нації визначає освіта та знання.

Одним з найбільших і найпоширеніших інформаційних середовищ у наш час для передачі, пошуку, отримання інформації є найбільший глобальний інформаційний ресурс - Інтернет.

Як зауважимо, то перехід від паперового до електронного вигляду, та баз даних набагато полегшує пошук документів, зберігання інформації.

Розвиток сучасних технологій призводить до швидкого досягнення поставленого перед користувачем результату. Тож користувачів Інтернетом стає з кожним днем все більше і більше. Навіть підключення до глобальної мережі Інтернет в домашніх умовах може дозволити собі кожен бажаючий, що може призвести до отримання освіти та проходити курс навчання в "домашніх умовах", тобто, не відвідуючи пари навчального закладу. Поширення електронних бібліотек та книжок в електронному варіанті, на відміну від бібліотек, призводить до збереження часу, швидкого пошуку інформації (наприклад, натиснення комбінації Ctrl+F - викличе пошукове меню в полі якого ми введемо необхідні нам дані).

Дистанційне навчання визначається як тип навчання, заснований на освітній взаємодії віддалених один від одного викладачів і "студентів", що реалізовується за допомогою телекомунікаційних технологій і ресурсів Інтернету. Зараз можна знайти приклади систем будь-якого рівня, і всі вони використовуються. Є дистанційні курси по інформаційним технологіям причому побудовані на базі освітніх програм учбових закладів. Є онлайнві школи для вивчення іноземних мов, фотографії, психології, економічних наук і багатьох інших предметів.

Існування онлайнвих курсів по різним дисциплінам не тільки виводить на якісно новий рівень систему заочного навчання, але і полегшує життя абітурієнтам, студентам і викладачам.

При складанні онлайнвих курсів необхідно зважати на специфіку представлення інформації в Інтернеті.

Висновок: дистанційне навчання з використанням сучасних освітніх технологій дуже зручне у наш час тим, що знання можна здобути використовуючи Інтернет, засоби зв'язку, відео-, аудіо- конференції. Мультимедійні курси допоможуть практичне проходження та впровадження окремих дисциплін навчаючим. В даному випадку програмне забезпечення повинно містити зручний та зрозумілий інтерфейсом, швидкий спосіб передачі даних, різноманітність у тестових завданнях, при проходженні зрізу знань з дисципліни одразу оцінювання знань відображається на екрані або оцінювання проходить за допомогою електронної пошти.

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМУВАННЯ У ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Педагогіка безнастанно шукає нових методів дистанційної форми навчання.

Одним з них є цікава й дійова концепція програмованого навчання, яка зараз опрацьовується і в методиці викладання. Вчені вказують, що програмоване навчання не відгороджене від звичайного, а, навпаки, воно виростає з традиційного навчання, хоч має й свої особливості.

В педагогічній літературі, існує різнобій у визначенні програмованого навчання. Одні вважають його методом навчання, інші – активною формою самостійної роботи студентів, ще інші – науковою організацією освіти або додатковою дидактичною системою.

Розглянемо програмоване навчання під цим кутом зору і спробуємо дати відповідні рекомендації як на практиці застосовувати цю дидактичну систему, що має такі характерні ознаки:

1 При програмованому навчанні здійснюється оптимальне керування процесом засвоєння студентами навчального матеріалу, а це досягається дуже чіткою побудовою логічних програм, які дають повну навчальну інформацію для засвоєння в стрункій послідовності. Такий обов'язковий матеріал може бути оформлений у вигляді спеціально запрограмованих підручників, певних технічних пристроїв або звичайних карток, надрукованих на машинці.

2 Програмоване навчання, широко використовує зворотний зв'язок, суть якого полягає в тому, що ступінь засвоєння кожної чергової дози навчального матеріалу, кожним студентом відразу ж перевіряється, причому ця перевірка може бути зовнішньою (студент – викладач) і внутрішньою (студент – студент).

3 Програмоване навчання є двобічним процесом, вимагає керівної ролі викладача і водночас посилює й активізує самостійну діяльність студентів.

4 Разом з тим, цей спосіб навчання враховує індивідуальні відміни в темпах пізнавальної діяльності кожного студента.

5 Під час такого навчання постійно діють виховні чинники.

Програмоване навчання неможливе без навчальних програм, або, інакше кажучи, без програмування навчального матеріалу. Існує два

типи навчальних, програм: лінійна і розгалужена. Різниця між ними незначна. У лінійному програмуванні матеріал розташовано послідовно малими порціями, відповіді на запитання дістають двома способами: або студент самостійно їх конструює, або йому надається можливість вибрати з кількох готових одну правильну. Розгалужена програма характеризується тим, що повертає студента до питань, які він погано засвоїв. Система відповідей одна – вибіркова, бо дається кілька альтернативних положень, інколи й нарочито неправильних.

Л.И. Марченко, канд. техн. наук, доцент,
Т.В. Дыченко,
Ю.В. Лицман,
канд. пед. наук

Сумский государственный университет, г. Сумы

ВИРТУАЛЬНЫЙ КУРС ХИМИИ В ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ

В процессе реализации проекта о внедрении в СумГУ дистанционной формы обучения была разработана и осуществлена концепция виртуального курса химии, включающего теоретический лекционный материал, практические и расчетные задания, а также лабораторные работы. Курс дистанционного обучения по дисциплине "Химия" условно разбит на семь смысловых разделов, сопровождающихся тестовыми заданиями разного уровня сложности. Они удобны для самопроверки, позволяющей студенту ориентироваться в глубине понимания материала. Курс снабжен справочными материалами: периодической таблицей элементов Д.И.Менделеева, таблицей растворимости солей, оснований и кислот, электрохимическим рядом напряжения металлов и др.

подача учебного материала максимально оптимизирована благодаря использованию алгоритмов, доступных для понимания, простых в применении.

Для успешного усвоения учебной дисциплины студенту рекомендуется придерживаться определенной очередности действий. Предъявление учебного материала организовано таким образом, что позволяет студенту посредством навигатора перемещаться в информационном пространстве курса не произвольно, а лишь в заданном направлении. Только при удовлетворительном прохождении через все ступени студенту предлагается лабораторная работа, в которой очередность шагов подчинена тому же принципу.

Специфика дистанционных технологий лишает студента возможности непосредственного личного контакта с преподавателем и вынуждает его самостоятельно находить решение при выполнении любого задания. С учетом этого были созданы программы, которые в случае допущения студентом ошибок автоматически возвращают пользователя к соответствующему разделу теоретического материала и после дополнительной проработки предоставляют повторную попытку для выполнения задания.

Особое значение в дистанционном обучении приобретает виртуальный лабораторный практикум, снимающий пространственно-временные ограничения при самостоятельной работе студентов и имеющий множество неоспоримых преимуществ. В этом отношении весьма существенным является возможность многократного повторения одного и того же опыта – вплоть до полного усвоения, закрепления и обобщения заложенной в нем информации. Нельзя также сбрасывать со счетов абсолютную безопасность проводимых с помощью персонального компьютера лабораторных экспериментов, их невысокую себестоимость, возможность автоматической проверки результатов лабораторного исследования и яркую визуальную наглядность.

Дистанционный курс химии обеспечивает доступность обучения, расширяет студенческую аудиторию, создает комфортные условия для усвоения знаний с учетом личностных и психологических особенностей каждого студента, позволяет придерживаться индивидуального темпа работы.

В.Д.Мелаш, канд.пед.наук;

Л.П.Тришкіна

Мелітопольський державний педагогічний університет, м. Мелітополь

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСІБНИКІВ З ПРИРОДОЗНАВСТВА (5 КЛАС)

Ознайомившись з роботами різних авторів із створення електронних посібників, на кафедрі методики викладання біології МДПУ м. Мелітополя, був розроблений електронний посібник з природознавства для учнів 5 класів. Він має специфічну структуру: Основний блок – теорія, контрольний блок і сторінка ерудита.

Спираючись на різні психологічні особливості сприйняття у кожного учня, ми створили передачу інформації в ЕП в трьох формах: відео-слайд-шоу з текстом; проблемні ситуації, які створюють алгоритм поведінки користувача; гіпертекст з імітаційними моделями.

Тексти в ЕП представлені за допомогою HTML- сторінок. Всі імітаційні моделі взаємозв'язані з текстом гіперпосиланнями. При використанні гіперпосилання учень має можливість проглянути динамічні та статичні моделі високої якості, що відповідає принципу наочності.

Теоретичний блок складається з 28 уроків, складених відповідно до програми ЗНК. Користувач, вільно перемішаючись по даному блоку, обирає той урок, який бажає вивчити. Кожен урок даного блоку відповідає певній темі в курсі природознавства.

Працюючи із теоретичним блоком, створюється алгоритм поведінки користувача, за допомогою проблемних питань, проблемних ситуацій, для вирішення яких користувач повинен ввести потрібну інформацію (цифрову, словесну, знакову), що «примушує» його активно думати, аналізувати, порівнювати на відміну від звичайного підручника, в якому вся інформація представлена у вигляді статистичних фактів.

Для перевірки набутих знань існує контрольний блок, принцип роботи з яким відрізняється від принципу роботи з теоретичним блоком:

1. Обмежений час роботи з контрольним блоком;

2. При подачі відповіді, користувач не може повернутися в теоретичний блок, що виключає можливість використання «шпаргалки».

У контрольний блок входить 4 модуля, котрі складаються із тестових завдань. Кожен модуль відповідає певному розділу курсу природознавства. Максимальна кількість балів за модуль 25. Таким чином, відповівши на питання всіх модулів, користувач набирає 100 балів максимально, при цьому погрішність складає 1-5%.

Створений нами ЕП розрахований на користувачів з різним рівнем знань та прагненням до їх здобутку, тому ми створили блок «Сторінка ерудита», в якому є безліч цікавих і пізнавальних фактів.

Сегменти даного ЕП створені з використанням загальнодоступних додатків Microsoft Office, що дозволяє їх редагувати, як самим автором, так і іншими педагогами. Це відкриває перспективу легкої трансформації ЕП залежно від потреб кожної окремої повчальної ситуації, що робить даний продукт гнучким інструментом навчання і формування навиків і умінь.

В.М.Маренок, асистент,
Vscor@yandex.ru,

О.О.Ляпощенко, канд. техн. наук, доцент,
lyaposchenko@yandex.ru

Сумський державний університет, м. Суми

ВПРОВАДЖЕННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НОВІТНІХ МЕТОДИК ПРОЕКТУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ З ЗАСТОСУВАННЯМ СУЧАСНИХ САПР

Сучасні умови економіки України потребують від підприємств-виробників постійного підвищення якості продукції, зниження її собівартості. Ринок продукції машинобудівної галузі стає все більш динамічним, тому існує тенденція до зменшення термінів розробки та впровадження продукції у виробництво, створення більшої кількості різноманітних модифікацій виробів, розширення модельного ряду для задоволення потреб клієнтів, що є запорукою успіху фірми-виробника на українському та міжнародних ринках.

Успішне функціонування підприємства-виробника складних та наукоємних видів продукції в умовах сучасного ринку неможливо без застосування новітніх систем CAD/CAM/CAE.

Тому все актуальнішою стає проблема забезпечення підприємств висококваліфікованими кадрами, які володіють новітніми методиками розрахунку та проектування з застосуванням сучасних комп'ютерних технологій окремих одиниць продукції, виробничого обладнання та загалом складних виробничих комплексів.

Для підготовки спеціалістів високого рівня, що будуть висококонкурентними на ринку праці після закінчення ВУЗу у навчальному процесі, при виконанні курсових та дипломних проектів викладачами кафедри «Процеси та обладнання хімічних та нафтопереробних виробництв» Сумського державного університету широко застосовуються сучасні методики розрахунку, проектування та моделювання з використанням новітніх систем САПР.

Основою такого підходу є перехід від двохвимірному (2D) проектуванню об'єкта та представлення результатів у вигляді паперових креслень до проектування у тривимірному (3D) просторі з використанням твердотільного та поверхневого моделювання. Цей підхід дозволив значно підвищити якість засвоєння студентами навчального матеріалу, освоєння методик проектування, розвиненню творчості при виконанні самостійних проектів. Широко використовується комплексний підхід до створення студентських проектів, коли над одним масштабним проектом працюють декілька людей, що розвиває навички роботи в команді, вирішення складних технічних питань в умовах спів-

робітництва з іншими членами команди, співставлення результатів розробок окремих людей та поєднання їх в один закінчений цілісний проект. Також студенти випускних курсів залучаються до науково-дослідних робіт, при виконанні яких вони впроваджують отримані знання та навички на практиці, вчаться використовувати вивчені методи при вирішенні конкретних виробничих, наукових та дослідницьких задач. Підтвердженням ефективності вищезазначених підходів у навчанні є підвищення якості курсових та дипломних робіт, перемоги студентських робіт у всеукраїнських та міжнародних конкурсах, зацікавленість у працевлаштуванні випускників кафедри ведучих підприємств хімічної, нафтогазопереробної та харчової галузей, галузі хімічного та нафтового машинобудування Сумського та інших регіонів України а також іноземних держав.

З.І. Маслоva, канд. техн. наук, доцент

Лаврик Т.В.

metodist@dl.sumdu.edu.ua

Сумський державний університет, м.Суми

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ „ДИСКРЕТНА МАТЕМАТИКА”

На сучасному етапі інтенсивно розвивається дискретна математика та її розділи, оскільки дуже швидко розширюється сфера їх застосування, зростають обсяги нової інформації. Якщо ще порівняно недавно ця наука була сферою інтересів лише вузького кола фахівців, то тепер вона перетворюється на наукову дисципліну, дуже важливу і потрібну для багатьох. Масове використання обчислювальної техніки (персональних комп'ютерів) значно розширює сферу прикладних досліджень, у яких все більше застосовується апарат дискретної математики. Інженери-математики та програмісти, які займаються прикладними дослідженнями, виявляють все більшу зацікавленість у використанні апарата дискретної математики, що пояснюється широким застосуванням комп'ютерної техніки й інформаційних технологій.

Для підготовки фахівців напряму „Прикладна математика” дискретна математика виступає фундаментальною дисципліною і відноситься до циклу природничо-наукової підготовки. Викладається для студентів першого курсу.

Дистанційний курс „Дискретна математика” включає не тільки основні поняття і теоретичні результати, а методи й алгоритми розв'язання деяких прикладних задач. Він дає змогу скласти цілісне уявлення про весь комплекс можливостей цієї науки. Одна з основних цілей полягає в тому, щоб навчити студентів основам дискретної ма-

тематики, сприяти глибшому розумінню і засвоєнню прикладних проблем, у світлі яких трактується основний зміст розділів дискретної математики.

Дистанційний курсу „Дискретна математика” для спеціальності „Інформатика” містить такі розділи як теорія множин, логіка, теорія графів та теорія автоматів.

Особливістю дистанційного навчання є той факт, що студенти фізично відокремлені від викладача. В цих умовах лекційні та практичні заняття набувають іншої форми роботи. Студенту надається навчальний матеріал в різному вигляді: конспект лекційних матеріалів, тести, тренажери. Автори дистанційного курсу виокремлюють такі типи тренажерів: демонстраційні, з елементами демонстрації та включенням самостійного виконання окремих кроків, самоконтролюючі з повним виконанням практичного завдання. Наприклад, „Знаходження найкоротшого шляху в графі” (тренажер 1 типу), „Побудова ДДНФ” (тренажер 2 типу).

Використання тренажерів різного типу дозволяє сформувати у студентів знання та вміння, що виступають базовими для таких дисциплін як „Бази даних”, „Архітектура ЕОМ”, „Криптологія”, „Мережі ЕОМ”, „Операційні системи”.

Досвід впровадження в навчальний процес дистанційного курсу „Дискретна математика” (з 2003 р.) та використання комплексного підходу дозволив сформувати його оптимальну структуру. Одним із шляхів досягнення оптимальності передбачається складання технологічних та орієнтувальних карток до курсу, розділів та тем, використання яких створює умови для підвищення мотивації та результатів навчальної діяльності студентів.

О.О. Базиль, канд.фіз.- мат.наук, доц.
anela82@mail.ru

Сумський державний університет, м. Суми

ТЕНДЕНЦІ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

За останні роки в системах освіти відбулися істотні структурні зміни, зумовлені розвитком Інтернет та його зростаючим впливом на всі сторони діяльності суспільства. За даними зарубіжних експертів, у ХХІ столітті кожен працюючий буде повинен мати вищу освіту - мінімальний освітній рівень, необхідний для виживання людства. ЮНЕСКО наводить такі показники про кількість людей на планеті, залучених до вищої освіти: 1970 рік – 28 мільйонів, 1991 рік – 65 мільйонів, 2000 рік – 79 мільйонів, 2015 рік – 91 мільйон. Найбільше зрос-

тання кількості студентів відбувається нині і триватиме в майбутньому в країнах, що розвиваються. Так, у цих країнах кількість студентів у 1970 році становила тільки 7 мільйонів, а вже у 1990 складала 30 мільйонів осіб.

Сьогодні нові можливості освіти вбачаються у розвитку дистанційної освіти (ДО).

Сучасний етап є поєднанням можливостей сучасних персональних комп'ютерів з досягненнями засобів і технічних можливостей реалізації обробки, передачі та репрезентації Web-інформаційних потоків. Досвід упровадження новітніх інформаційних технологій у США та країнах Західної Європи вказує на швидке отримання таких результатів:

- ефективність практичних та лабораторних занять з природничих дисциплін зростає на 30%;
- об'єктивність контролю знань студентів поліпшується на 20-25%;
- успішність навчання у групах, де застосовували науково-інформаційні технології, збільшується на 0,5 бала (за 5-бальною системою);
- швидкість нагромадження активного словарного запасу з іноземної мови зростає у 2-3 рази, а пасивного — у 30-40 разів.

Стан розвитку дистанційної освіти в Україні, яка прагне інтегруватись у європейську і світову спільноту, на сьогоднішній день не відповідає вимогам до інформаційного суспільства. По-перше, Україна відстає від розвинутих країн в застосуванні технологій дистанційного навчання при підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців різних галузей і рівнів. По-друге, має місце суттєве відставання телекомунікаційних мереж передачі даних, які відзначаються недостатньою пропускну здатністю, надійністю зв'язку та його низькою якістю.

Суттєва проблема — відсутність комплексного підходу до створення національного освітньо-наукового інформаційного середовища України. Це робить розвиток дистанційного навчання наразі малоефективним і витратним. Нині таке навчання під силу або людям заможним, або ж має утверджуватися за умови відповідної державної підтримки, достатнього бюджетного фінансування.

Серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів.

Д.В. Семенов,
начальник Центру навчання персоналу
tex@sumykhimprom.org.ua
ВАТ „Сумихімпром”

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ ВАТ „СУМИХІМПРОМ” ТА СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

За виробничим та науково-технічним потенціалом, а також за наявністю унікальних технологій ВАТ „Сумихімпром” посідає провідне місце серед виробників складних фосфорних добрив не тільки в Україні, але й у країнах СНД, має великий обсяг виробництва двоокису титану та іншої хімічної продукції.

З метою подальшого зміцнення позицій підприємства на світових ринках, досягнення нової якості готової продукції, зниження її собівартості та зростання обсягів виробництва розроблена програма розвитку ВАТ „Сумихімпром” до 2013 р., головним з питань якої є залучення до підприємства кваліфікованих фахівців.

На підприємстві працюють близько 5000 працівників різних професій. Тісна співпраця с Сумським державним університетом пов'язана ще з будівництва лабораторного та навчального корпусів колишнього філіалу ХП і подовжується всі ці роки.

На підприємстві діють дві філії кафедр Сум ДУ: філія кафедри процесів та обладнання хімічних та нафтопереробних виробництв з 1988 р. та філія кафедри прикладної екології з 1999 р. Філії кафедр створювались з метою підвищення якості цільової підготовки інженерів для нашого підприємства, а також координації спільних наукових досліджень

Наше підприємство сертифіковане по стандарту менеджменту якості ISO 9001-2000 та стандарту управління навколишнім середовищем ISO 14000. І в цьому напрямку велике коло взаємовигідних питань з розробки заходів та конструкторських проектів по зниженню викидів шкідливих речовин в навколишню атмосферу та оточуюче середовище, раціональне використання води і утилізацію відходів виробництва.

Сучасний підхід до виробництва планує впровадження енергозберігаючих технологій, використання більш дешевих видів палива та сировини. Це також може бути в планах подальшого співробітництва наукового потенціалу університету та виробничих можливостей підприємства.

Щорічно практику на нашому підприємстві проходять близько 120-130 студентів ВНЗ з них 60-65% - це студенти Сум ДУ. І тут встає

питання що до практичної підготовки наступних інженерів до роботи в конкретних умовах даного виробництва. Вже другий рік поспіль за допомогою університету підприємство одержує спеціалістів теплотехніків, що було вкрай важливим і стояло гострим кадровим питанням в продовж де кількох років, адже в Сумському регіоні більш не було вищих навчальних закладів за таким напрямом. Таким чином вирішується питання і з спеціалістами електротехнічного фаху.

Але відсутність ще одної практики на 4 курсі не дає можливість підготувати майбутнього бакалавра як повного фахівця для виробництва. За період виробничої та переддипломної практик студент повинен не тільки відпрацювати програму практики, а і пройти адаптацію до умов майбутньої роботи.

На нашому підприємстві розроблені та впроваджені Програми стажування на посади Інженерно-технічних працівників. Вони вмістять наступні теми:

- ознайомлення зі структурою виробництва
- система менеджменту якості
- система управління навколишнім середовищем
- система управління охороною праці
- організація і нормування праці в підрозділі
- технологічний процес виробництва
- основне та допоміжне обладнання та ін.

Ефективність даних програм доведено практично на основних діючих виробництвах, а саме: цеху складних мінеральних добрив, цеху емалей, цеху контрольно-вимірювальних приладів та автоматики та ін.

Теоретична підготовка студентів на сьогоднішній день має достатній рівень, але підприємства потребує готових керівників первинної та середньої ланки. І ми маємо досвід співпраці з Вищими навчальними закладами коли студент в період виробничої та переддипломної практик оволодів на робочому місці професіями апаратник хімічного виробництва, слюсар-ремонтник і вже з перших днів після випуску почав активно працювати в якості керівника, а саме майстра зміни чи начальника дільниці. В теперішній час випускникам ВНЗ для цього потрібно від 6 місяців до 2 років.

З метою подальшої плідної співпраці, підвищення якості підготовки кваліфікованих спеціалістів, своєчасного планування і організації практичної підготовки студентів на виробничій базі підприємства варто розглянути питання про виявлення серед студентів вже першого курсу (через анкетування, співбесіду) їхнього бажання працювати на нашому підприємстві. Адміністрація ВАТ „Сумхімпром” зі своєї сторони має можливість надати робочі (оплачувані) місця і заохотити матеріально майбутніх випускників.

Концерн "Укрросметалл", Сумский областной институт последипломного педагогического образования, г. Сумы

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В УКРАИНЕ

В современных условиях вхождения системы образования Украины в европейское образовательное пространство все более становится необходимым осознание потребности в разработке новой стратегии как для каждого образовательного учреждения в отдельности, так и для всего образовательного пространства. Сегодня, по мнению таких украинских ученых как Гринева В., Даниленко Л., Козлова О., Корженко В., Луговой В., становится понятным важность и приоритетность последипломного педагогического образования, а также важность его развития для формирования целостной государственной образовательной политики.

Среди основных проблем по данной теме можно выделить следующие. Во-первых, последипломное педагогическое образование можно выделить как современную отрасль педагогической и управленческой деятельности, которая осуществляется для соответствующего реагирования на потребности изменений в переподготовке и повышении квалификации педагогов. Во-вторых, последипломное педагогическое образование в Украине можно рассматривать как механизм (или систему механизмов) государственного управления на уровне страны, области, административного района. В-третьих, последипломное педагогическое образование это и система высших учебных заведений, и их подразделений, а также подразделений в управлениях и отделах образования на региональном и местном уровнях (методические кабинеты), которая существует для оперативного разрешения стратегических, плановых и текущих задач, стоящих перед педагогами.

Относительно задач развития последипломного педагогического образования Украины, можно сказать, что это:

- формирование нового философско-образовательного мировоззрения;
- определение целей, задач и направлений деятельности всей педагогической отрасли в стране;
- разработка основ сущности функционирования отрасли.

Мы считаем, что на современном этапе развития педагогической мысли можно предложить следующую семантическую характеристику будущего последипломного педагогического образования в Украине. Итак, последипломное педагогическое образование или систему повышения квалификации и усовершенствования учителей (как принято в России и Белоруссии) можно рассматривать как:

- систему высших учебных заведений, которая с помощью распорядительного (или создания конкретного) закона будет иметь равные права с другими вузами III-VI уровней аккредитации: в настоящий момент времени такой закон разрабатывается и лоббируется определенными силами (но, по нашему мнению, его принятие - это почти утопия в той политической ситуации, в которой находится гражданское общество);
- стратегическую деятельность по реформированию последипломного педагогического образования направленную на повышение профессионального уровня педагогических работников.

В.М.Хярм,

В.О.Залога, д-р техн. наук, профессор,

М.В.Конигин,

С.В.Швец, канд. техн. наук, доцент

Сумський державний університет, ДП «Сумистандартметрологія»

РОЛЬ ФІЛІЇ КАФЕДРИ ТМВІ У ДП «СУМИСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ» У ПІДГОТОВЦІ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ З ЯКОСТІ, СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ

Спеціальність «Якість, стандартизація та сертифікація» заснована у СумДУ у 2001 році. Тоді було набрано 11 студентів на денне відділення. А вже з 2003 року запроваджена і заочна форма навчання. Тепер кожного року маємо біля 40 випускників. Спеціалісти у цій галузі потрібні, і головне, щоб вони були добре навчені. Нам це вдається завдяки тісній співпраці випускової кафедри ТМВІ та ДП «Сумистандартметрологія». Таке поєднання теорії та практики дає гарні результати. По-перше, викладачі СумДУ постійно мають сучасну інформацію про потрібні практичні навички працівників зі стандартизації. По-друге, працівники ДП «Сумистандартметрологія» користуються методичними вказівками та стандартами освіти, здобувають досвід викладання, і це піднімає рівень їх безпосередньої роботи. ДП «Сумистандартметрологія» є не тільки тим органом, що контролює, тут можна отримати настанови, як краще організувати виробництво, як уникнути порушень вимог споживачів і т.ін. От тут і стає у пригоді досвід спілкування зі

студентами. Співпраця і поєднання зусиль двох колективів дає добрі плоди: аспіранти СумДУ мають практичні вихідні дані для своїх робіт, співробітники ДП «Сумистандартметрологія» виконують дисертаційні роботи. І все це відбивається на рівні знань майбутніх випускників. Вони успішно працюють на підприємствах різних форм власності, у т.ч. займають гідне місце на підприємстві ДП «Сумистандартметрологія», навчаються в аспірантурі СумДУ та вузах м.Києва. А деякі вже самі стали викладати дисципліни за цією спеціальністю. Треба сказати, що у поєднанні виробничої та наукової сфер у цьому випадку мабуть основну роль відіграє людський фактор. Працівники ДП «Сумистандартметрологія» щиро відгукнулися на пропозицію долучитися до навчального процесу. Підтримав їх тодішній директор ДП «Сумистандартметрологія» Панченко Л.М. Офіційно на базі підприємства була створена філія кафедри, яка успішно і неформально функціонує до сих пір. Студенти мають нагоду знайомитись із методикою роботи, із настановами у цій галузі, із новими стандартами, користуватися бібліотекою ДП «Сумистандартметрологія». Крім того, у них є можливість знайомитися з передовими технологіями організації систем управління якістю на майже всіх підприємствах м.Суми, вивчати методи контролю якості різноманітної продукції у т.ч., наприклад, і на молокозаводі, і на машинобудівному заводі, і на заводі силікатної цегли та ін. Такий підхід кафедри разом із ДП «Сумистандартметрологією» дає змогу готувати висококваліфікованих фахівців з якості, стандартизації та сертифікації, які в разі потреби можуть працювати на будь-якому підприємстві.

І.В. Безпечна, канд. економ. наук.

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква

СИМБІОЗ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ - ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ

Рівень конкурентноздатності випускників на ринку праці є головним критерієм, що визначає престижність ВУЗу. Проте на сьогоднішній день даний критерій є відносним. Адже наше суспільство страждає відсутністю прагнення студентів до отримання знань, натомість важливим є оцінки і диплом про вищу освіту як факт.

Тому, можливо, наявність конкретних робочих місць призведе до підвищення рівня навчання та зростання наукового потенціалу країни.

Враховуючи необхідність реалізації обраного Україною інноваційного шляху розвитку економіки формування інноваційної моделі

розвитку промисловості можливе лише з використанням науково-технологічного та інноваційного потенціалу, за умов стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв, заснованих на вітчизняних науково-технічних розробках, що здатні забезпечити конкурентні переваги українським компаніям на найближчу і довгострокову перспективу.

Важливим стратегічним напрямом ефективного розвитку науково-технологічного потенціалу має бути його концентрація на наукових пріоритетах з визначеною науково-технічною та соціально-економічною значущістю для економічного зростання країни, яке базується на результатах діяльності вищої школи.

А.А. Головчик, канд. екон. наук, доцент,
Л.С. Ширшова, студентка ФК-31

Марийский государственный технический университет, г. Йошкар-Ола

ФОРМЫ ИНТЕГРАЦИИ «ВУЗ–ПРОИЗВОДСТВО» В КОНТЕКСТЕ МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ

Становление рыночных начал в экономике России и связанное с ним осознание неизбежности острой конкурентной борьбы за престижные рабочие места резко повысили социальную значимость проблем, связанных с повышением конкурентоспособности выпускников на рынке труда. Перед любым высшим учебным заведением сегодня стоит острейшая проблема приближения обучения к требованиям современности: сократить продолжительность послевузовской адаптации выпускника, дать ему хорошие практические навыки, сделать его способным сразу по окончании включиться в работу по специальности.

С 1990 по 2007 г. число государственных ВУЗов в РФ увеличилось на 40%, а негосударственных – в 2,4 раза. С одной стороны, можно говорить о «буме» в высшем образовании, с другой стороны, более трети лиц с вузовскими дипломами работает не по профилю, кроме того не более 30% обратившихся в службу занятости удается устроить по специальности. Это свидетельствует о развитии структурной безработицы.

Борьба за выживание российских предприятий приводит к ужесточению условий вступления молодых специалистов на рынок труда, поскольку в большинстве случаев к соискателям предъявляются требования по наличию опыта работы по специальности. В итоге растут масштабы и продолжительность как регистрируемой, так и скрытой безработицы среди выпускников ВУЗов.

Наиболее эффективное решение этой проблемы заключается в интеграции ВУЗа и предприятия в следующих формах: 1) целевое обучение специалистов на основании трехстороннего договора между предприятием, ВУЗом и абитуриентами по обучению определенного числа специалистов за счет предприятия с условием обязательной работы выпускников на данном предприятии определенное время; 2) формирование государственного заказа на специалистов, распределяемых между ВУЗами страны; 3) создание кафедр на предприятиях, обеспечивающее прохождение учебных и производственных практик студентами на взаимовыгодных условиях; 4) ориентация студентов старших курсов на конкретный вид деятельности (оплата предприятием обучения студентов с ориентацией на конкретные условия работы); 5) проведение организациями деловых игр, олимпиад, учреждение грантов с целью выявления и поддержки одаренных студентов и их ориентацию на дальнейшее трудоустройство.

На основе анализа основных форм взаимодействия ВУЗа и предприятия и выявления причин недостаточного их распространения можно сделать вывод о целесообразности создания в ВУЗах центров содействия трудоустройству студентов и выпускников, которые позволят за счет оказания помощи студентам и выпускникам в организации их взаимодействия с предприятиями и организациями повысить уровень трудоустройства выпускников, что несомненно, является одной из составляющих конкурентоспособности самих высших учебных заведений на рынке образовательных услуг. Перспективным с позиций обеспечения эффективности работы подобных центров является разработка информационных порталов – постоянно обновляющихся баз данных для соискателей и работодателей.

Ю.Ф. Давыдов, ст. преподаватель,
Э.А. Терликбаева, соискатель,
el_five@mail.ru

Восточно-Казахстанский государственный технический университет
им. Д.М. Серикбаева, г. Усть-Каменогорск

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ПОВЫШЕНИЮ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВЫПУСКНИКОВ СТРОИТЕЛЬНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ НА РЫНКЕ ТРУДА

Резкий рост производства в Восточном Казахстане повысил спрос выпускников технических ВУЗов, особенно строительных специальностей, что связано с возрождением жилищного строительства и восстановлением мощностей промышленных предприятий. Для обеспече-

ния конкурентоспособности выпускников на рынке труда большое внимание уделяется двум технологическим летним практикам студентов, проходящих на предприятиях области и занятиям в течение семестра, на филиалах ВКГТУ, находящихся непосредственно на производственных участках.

Кафедрой «Рациональное использование водовоздушного бассейна и теплогазоснабжение» открыты несколько филиалов на промышленных предприятиях г. Усть-Каменогорска: «Водоканал», «Тепловые сети», «Усть-Каменогорская ТЭЦ». При прохождении производственной практики на этих предприятиях студенты участвуют, как непосредственно в производственных процессах, так и в оформлении и ведении различной документации. За время прохождения двух летних практик, студенты полностью знакомятся со структурой предприятий и основными производственными процессами, в том числе с новыми технологиями, и, как правило, после окончания ВУЗа, приглашаются на работу на эти предприятия.

Для более эффективного обучения специальным дисциплинам на кафедре открыты две научно-технические студенческие лаборатории «Водных проблем» и «Атмосфера», а также уделяется внимание участию студентов в деятельности научно-технологического бизнес-инкубатора «Бастау». Студенческий технологический бизнес-инкубатор является инновационной структурой поддержки молодежных инициатив в развитии малого предпринимательства. Он обеспечивает реализацию проекта от идеи до создания новой инновационной фирмы и призван образовать систему зарождения новых производств и услуг, находящихся спрос на современном рынке. Наибольший интерес представляют проекты, связанные с доочисткой питьевой воды.

В течение всего срока обучения часть лекционных, семинарских и, особенно, лабораторных занятий, проводится на филиалах кафедры ведущими специалистами предприятий. Также представители инженерно-технического персонала промышленных предприятий являются научными руководителями дипломных проектов студентов, а защита дипломных проектов может проводиться на предприятиях, причем комиссия по приему государственного экзамена и дипломных проектов составляется из специалистов филиалов кафедры в должности не ниже руководителей подразделений. Все эти мероприятия позволяют создать условия наиболее благоприятной адаптации выпускников в производственной среде региона.

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНО СПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКІВ

Сучасна світова та вітчизняна практика удосконалення технології, технічного та культурного рівня підприємств харчування потребує від спеціаліста галузі розширеного науково-технічного кругозору для швидкого освоєння нової техніки та технології, прийняття технічних рішень з переорієнтації виробництва на випуск конкурентоспроможної продукції.

Подальші соціально-економічні і політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство неможливі без структурної реформи національної системи вищої освіти, спрямованої на забезпечення мобільності та конкурентоспроможності фахівців з вищою освітою.

Сучасні умови роботи фахівця – випускника будь-якого вузу вимагають гармонічного сполучення теоретичних знань із умінням вирішувати практичні питання, підвищення рівня виробничої підготовки, диктують за необхідність розширення й зміцнення зв'язків вищих навчальних закладів з виробничими підприємствами. Формування міцних знань, умінь, навичок і розумових здібностей у студентів можливо тільки в результаті їх власної, самостійної інтелектуальної й практичної діяльності.

Важливе значення на кафедрі устаткування підприємств харчування при вивченні курсу „Устаткування підприємств харчування” приділяється виробничій практиці, одному з найважливіших видів учбового навантаження, котра дає можливість підготувати майбутніх спеціалістів до практичної роботи.

Кафедра проводить переддипломну, конструкторську, перед випускову практику. Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення при одержанні достатнього обсягу практичних знань і умінь, відповідно до різних кваліфікаційних рівнів.

По кожному підприємству, крім договорів, складені паспорти без практики, де наведені основні показники діяльності підприємства та інформація про відповідність бази практики навчальним планам та програмам практики.

Всі підприємства мають служби головного механіка, головного конструктора, виробничій відділ та інші, які забезпечують виконання програми практики.

Кафедра постійно підтримує зв'язки з випускниками факультету обладнання та технічного сервісу та інженерно-технологічного факультету, що підтверджується спільною роботою, контактами між випускниками та кафедрою.

Також зв'язки кафедри з випускниками знайшли відображення в підписанні договорів про співдружність з підприємствами.

Таким чином, конкурентоспроможність випускників вузів на ринку праці залежить від практичної підготовки поряд з навчальними заняттями і самостійною роботою. А завдання кожного викладача вузу доказово підвести студента до розуміння, що без гарних знань він не зможе стати професіоналом в обраній їм спеціальності.

С.Н. Макарова, канд. социол. наук, доцент,
SwetlanaMak@mail.ru

Саратовский государственный социально-экономический университет,
г. Саратов, Россия

ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ИНСТИТУТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ

Новые требования современного рынка труда и тенденции изменения социально-профессиональных отношений в мировом сообществе увеличивают ответственность общества за качество профессиональной социализации молодого поколения. Вступление России в Болонский процесс, динамизм современных общественных преобразований вызывает к жизни потребность в социально и профессионально мобильных специалистах, способных приспособляться к меняющимся требованиям и запросам рынка труда. Во многом это связано с ускоряющимся процессом морального обесценивания и устаревания знаний и умений специалистов в условиях постоянно обновляющегося производства. Поэтому готовность к переобучению, переподготовке, совершенствованию своей профессиональной компетентности становится непременным условием востребованности специалиста на рынке труда и его продвижения по карьерной лестнице. Не случайно ООН был выдвинут лозунг «Образование через всю жизнь». Добывание информации становится приоритетной сферой профессиональной деятельности человека и условием существования всякого современного производства. По словам американского футуролога О. Тоффле-

ра, основным ресурсом современного общества являются уже не капитал, а информация и технология. Соответственно, акцент делается на профессиональное самообразование, которое выступает важнейшей составляющей содержательного аспекта профессиональной социализации.

Изменившиеся требования к подготовке специалистов в вузах обозначили необходимость изменения традиционного профессионального образования как механизма профессиональной социализации студентов, внедрение более гибких по содержанию и более демократичных форм непрерывного образования. Одной из таких форм является дополнительное профессиональное образование (ДПО). Как заявлено в федеральной Концепции модернизации образования в России, ДПО, будучи составной частью непрерывного образования, призвано создать условия для преодоления «функциональной неграмотности» выпускников высшей школы, их вторичной профессиональной социализации, повышения конкурентоспособности специалистов на рынке интеллектуального труда, усиления их мобильности и адаптивности на разных этапах трудовой самореализации.

ДПО в России рассматривается в качестве нового социального института, который развивается с учетом рыночной экономики и организационно перестраивается с целью приближения к потребностям региональных рынков труда. Можно обозначить две социальные функции, которые выполняет этот институт, это - расширение профессиональных возможностей выпускника высшего учебного заведения и более полное удовлетворение потребности получить образование, отвечающее запросам конкретной личности. В условиях дополнительного образования изменяется мотивация получения диплома: обучающийся по дополнительным профессиональным программам делает выбор сам, в отличие от выбора вуза, когда значительную роль играют родители. Фактически ДПО создает в вузе такое образовательное пространство, внутри которого каждый студент получает возможность максимально раскрыть свои индивидуальные способности и возможности. В ситуации, когда получение второго высшего образования доступно в силу значительной трудоемкости и достаточно высокой стоимости немногим, дополнительные образовательные программы для будущих специалистов в какой-то степени помогают решать эту задачу, и, как показывает практика, привлекают внимание многих студентов.

В настоящее время происходит расширение самого понятия «дополнительное профессиональное образование» и области его применения, разрабатываются новые модели профессионального совершенст-

ования будущего специалиста через систему дополнительного образования.

Как показали результаты социологических исследований (2002-2007 гг.), проведенных автором, студенты высших учебных заведений, особенно ориентированные на карьеру, осознают необходимость более широкой подготовки для будущей профессиональной деятельности. Дополнительная квалификация, получаемая выпускником вуза, расширяет сферу его профессиональной занятости, она ориентирована в основном на будущее. Практически все опрошенные студенты ощущают потребность в изучении иностранных языков и компьютерной подготовке, популярны программы общекультурной направленности. Чаще всего студенты выбирают программы, которые расширяют его профессиональный кругозор и функциональные возможности по окончании вуза, или программы, которые могут быть полезны для организации в будущем собственного предприятия.

Огромный опыт в организации ДПО накоплен в Саратовском государственном социально-экономическом университете. Институт дополнительного образования (ИДПО), в рамках которого функционирует несколько центров, осуществляет обучение значительного количества слушателей от руководителей солидных предприятий региона до студентов вузов. Институт (ИДПО) предоставляет возможность студентам вузов несколько десятков программ различной направленности: экономической, изучения и совершенствования знаний иностранного языка, компьютерной подготовки. Новое слово в дополнительном профессиональном образовании – деятельность Информационно-образовательного центра «Виртуальный филиал Русского музея» при СГСЭУ, на базе которого проводится обучение по одиннадцати программам. Особой популярностью пользуется учебный курс «Технология мультимедийных разработок учебных материалов».

Институт дистанционного образования ведет обучение в форме экстерната с использованием дистанционных образовательных технологий по шести специальностям. В 2001 году было открыто виртуальное представительство, программный комплекс которого установлен на технических средствах СГСЭУ и размещен в Российском научно-образовательном портале www.openet.ru, что позволило любому пользователю сети Интернет — потенциальному студенту — иметь доступ к различным каталогам ресурсов, учебных материалов. Дистанционная форма дополнительного образования не свободна от недостатков, но необходимо, на наш взгляд, все же признать, что она позволяет получать образование в отдаленных районах, реально учиться без отрыва от основной работы, обучать лиц с физическими недостатками, обеспечить обучающихся современными учебными материалами, устано-

вить с умеренными финансовыми затратами контакт между обучаемым и преподавателем, удаленными друг от друга, и т.д. Это своеобразное «движение знаний к учащимся».

Таким образом, можно сказать, что осознание социальной потребности в дополнительном профессиональном образовании, возникновение специализированных образовательных структур, разработка нормативно-правовой базы их деятельности – все это свидетельствует о том, что ДПО в настоящее время превращается в новый социальный институт профессиональной социализации студенческой молодежи. Активное развитие этой формы профессионального образования позволяет будущему специалисту быть адаптированным к изменениям в технологической и социально-экономической сферах, а, значит, и конкурентоспособным. А успешная профессиональная социализация объективно выступает гарантом благополучного осуществления всех иных социальных функций.

М.З.Кузів, викладач

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

РИНОК ПРАЦІ ТА ПРОФЕСІЯ

Перехід до ринкової економіки зажадав перегляду функцій ринку праці і його трансформації зі способу простого відтворення робочої сили в джерело відродження і росту економічно і соціально активних груп населення, здатних діяти в умовах дрібного підприємництва, а також самозайнятості в сфері послуг, малого бізнесу, торгівлі і т. п.

Рух товарів та послуг у здоровій економіці, орієнтованій на критерії ефективності і здатній до саморегулювання, відбувається на основі ринкових відносин. У ринковій економіці товар робоча сила купується і продається на ринку праці. На практиці ринок праці сприймається як механізм виявлення і погодження попиту і пропозиції на робочу силу, тобто цей ринок має спільні риси з іншими складовими загального ринку. Це попит, пропозиція, ціна. Водночас ринок праці відрізняється від інших ринків. Суть відмінності в тому, що для робітника продаж робочої сили, її ціна, служать, як правило, основним джерелом життєдіяльності. Тому продаж робочої сили не можна відкласти на тривалий час, чекаючи більш сприятливого співвідношення попит-пропозиція. Рівень заробітної плати може гарантуватися тільки державою, шляхом встановлення граничних правових норм (тарифні ставки, ставки оплати праці, тривалість робочого часу, оподаткування та ш.).

Якість підготовки робочої сили має першорядне значення саме у період економічного зростання у зв'язку з необхідністю запровадження но-

вих технологій, схем організації виробництва, коли майже вичерпано екстенсивні чинники економічного зростання і необхідна інтенсифікація як виробництва, так і надання послуг. У цьому контексті потрібно позитивно оцінити неспинне зростання питомої ваги осіб з вищою (повною та базовою) осевою у складі робочої сили. Проте у розвитку сучасної системи освіти, передусім вищої, спостерігаються значні диспропорції. Триває тенденція випереджального збільшення масштабів підготовки економістів та юристів, обумовлена, насамперед, інерцією високої престижності отримання спеціальностей, які гарантували в недавньому минулому досить високі та стабільні доходи, і адекватною реакцією ринку освітніх послуг. Однак практична насиченість національного ринку праці економістами та юристами неминуче позначиться на працевлаштуванні фахівців з цих спеціальностей. Виникає необхідність забезпечення економіки висококваліфікованими фахівцями з інженерних спеціальностей, які зможуть реалізувати інноваційні принципи економічного зростання і зміни у попиті на робочу силу, що вже відбуваються вочевидь посилюються сьогодні.

Однак здобуття вищої освіти не гарантує зайнятості. З одного боку, збереження високого ступеня монополізації економіки обумовлює існування значної частки технологічно відсталих виробництв, що суттєво обмежує можливості застосування отриманих знань та навичок безпосередньо у виробничому процесі. З другого - якість отриманих у процесі навчання знань часто не відповідає вимогам до робочої сили, які висувуються з боку високотехнологічних виробництв. Дається взнаки і стрімке старіння знань, обумовлене швидкими економічними зрушеннями, зокрема економічним піднесенням. Тому для забезпечення належної якості професійно-освітньої підготовки робочої сили необхідно запроваджувати систему освіти протягом всього трудового життя.

Майже зовсім не узгоджується підготовка закладами освіти фахівців з потребами ринку праці. Вступають на навчання ті, хто має зв'язки і гроші. Вищі навчальні заклади переповнені за рахунок платників. Якість підготовки часто не відповідає вимогам роботодавців, випускники поповнюють лави безробітних.

Наші ВНЗ, на жаль, далекі від реальних потреб і вимог промисловості. Та вина в цьому не тільки ВНЗ, а й підприємств та і держави в цілому. Нам необхідно сьогодні запозичувати досвід іноземних країн, зокрема Німеччини. Так, наприклад, у ФРН створено об'єднання "Німецького машино- і верстатобудування" на основі співпраці між школами, підприємствами і ВНЗ, створено також "Мережу школа - промисловість", де співпрацюють підприємства із основними, реальними і загальними школами. Навчальні заклади та підприємства працюють

над розробкою певної проблемної теми. Учні, студента і ті, хто вчиться на підприємстві опрацьовують спільно комплексні завдання, знайомляться щоразу з іншим робочим оточенням, полем діяльності і оптимізують у співпраці власні навчальні стратегії.

Співпраця відбувається систематично і довготривало. Конкретні кроки дій спільно плануються, узгоджуються і оцінюються, [Lumpe; 118].

Таким чином, вивчення ринку праці та співпраця навчальних закладів із підприємствами має сьогодні важливе значення.

В.Я.Стороженко, канд.техн.наук, професор,
О.А.Білоус, канд.фіз.-мат.наук, доцент
eabelous@mail.ru

О.С.Кривець, канд.фіз.-мат.наук, доцент
Сумський державний університет, м. Суми

ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАННОСТІ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА – СТУДЕНТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Сучасні темпи розвитку науково-технічного прогресу, впровадження новітніх технологій постійно потребують якісно підготовлених спеціалістів. Виникає потреба в робітниках різного рівня, які здатні гнучко реагувати на зміни, що відбуваються в тому чи іншому напрямку виробничої діяльності, швидко та ефективно вирішувати питання модернізації або поновлення виробництва, відповідати потребам професійної компетенції спеціаліста, вміти адаптуватися до нових соціально-економічних умов та ін. В цьому контексті стає актуальним питання підготовки спеціалістів за заочною формою навчання.

Заочна форма навчання надає можливість без відриву від виробництва набути або підвищити свій професійний рівень, отримати знання з фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін. Особливістю у підготовці студентів за такою формою є те, що вони, як правило, мають певний досвід, стаж роботи з вибраної спеціальності. Такі студенти добре орієнтуються в матеріалі дисциплін, що зв'язані з професійною діяльністю.

Випускна робота є кінцевим результатом самостійної індивідуальної діяльності студента, дослідженням, яке підводить підсумки вивчення дисциплін, що передбачені навчальним планом. Студент, що виконав таку роботу повинен підтвердити рівень загальнотеоретичної та спеціальної підготовки, що здобув в університеті.

Для більшості студентів-заочників Сумського державного університету тематика бакалаврської роботи пов'язується з специфікою основної роботи, і стосується будь-яких напрямків, що відповідають спеціальності. Іноді студент пропонує власний варіант теми, орієнтуючись на майбутнє місце роботи. Процес виконання випускної роботи складається з ряду етапів: формулювання теми роботи, розробка завдання оформлення результатів роботи, графічних матеріалів, захист роботи.

Практика захисту випускної роботи на провідному підприємстві, або установі з відповідної спеціальності останнім часом поширюється, особливо, для студентів навчально-консультаційних пунктів СумДУ. Слід відмітити, що все частіше результати бакалаврської роботи орієнтовані безпосередньо на професійну діяльність та можуть бути використані підприємством, установою, фірмою на якому працює випускник. Таким чином студент відчуває практичне значення роботи, набуває певний досвід в своїй безпосередній професійній діяльності.

Підвищити рівень інтеграції вищої школи та промисловості дозволило б створення безпосередньо підприємствами та установами бази даних тематики таких робіт. Ця інформація надасть викладачам більш ефективно враховувати потреби замовників освітніх послуг та роботодавців.

В подальшому студенти, що продовжать навчання для набуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», або «магістр», як правило, розвивають та поглиблюють тематику бакалаврської роботи.

М.Д. Чемич, д. мед. н., професор
СумДУ, медичний інститут, м. Суми

ЛІКУВАЛЬНО-КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА ВИКЛАДАЧІВ МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ – СКЛАДОВА МЕТОДИЧНО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

У складі медичного інституту функціонує одинадцять клінічних кафедр. Усі клінічні кафедри розміщені в провідних лікувально-профілактичних закладах обласного центру, яким Наказом Міністерства охорони здоров'я та розпорядженням Голови обласної державної адміністрації надано статус клінічних, ліжковий фонд яких складає близько 4000. Клінічні заклади оснащені сучасною апаратурою. Лікувально-профілактична робота здійснюється 57 штатними викладачами, серед них 10 докторів медичних наук, професорів; 27 кандидатів медичних наук, доцентів; 13 кандидатів медичних наук, асистентів; 7 асистентів. Крім того, лікувальну роботу поєднують із навчанням ще 5

клінічних ординаторів, в основному це випускники нашого університету. Вищу лікарську категорію мають 70,2 % професорсько-викладацького складу, першу – 10,5 %.

Колективами клінік розроблено та впроваджується в життя ряд обласних програм, спрямованих на покращення діагностики, лікування, профілактики захворювань та зменшення шкоди від них. Серед них обласні програми “Антигепатит”, “Профілактика цереброваскулярних захворювань”. Викладачі приймають участь у реалізації державних та регіональних програм, таких як «Здоров’я нації», «Діти України», «Онкологія», «Цукровий діабет», «Програма профілактики і лікування артеріальної гіпертензії в Україні» та інші. Так, у 2006 та 2007 роках викладачі всіх клінічних кафедр приймали активну участь у проведенні «Дня здоров’я сільського населення в Сумській області».

На базі клінік працюють або планується відкриття обласних лікувально-діагностичних центрів: гепатологічного (клініка інфекційних хвороб), панкреогепатобіліарного (клініка хірургії), цереброваскулярних захворювань (клініка неврології), шлунково-кишкових кровотеч і діабетичної ступні (клініки хірургії і терапії), психосоматичної патології (клініка психіатрії) та інші.

Професорами та доцентами проводяться згідно з графіком клінічні обходи хворих, консультативні прийоми у поліклініках та огляди хворих у стаціонарах майже всіх лікувальних закладів м. Суми. Асистенти та клінічні ординатори курують хворих у відділеннях, здійснюють нічні чергування. Хірургами виконуються складні, а інколи й унікальні оперативні втручання при хірургічних та онкологічних захворюваннях. Удосконалено методики лікування пацієнтів на захворювання щитовидної залози в залежності від імунного статусу та інше. Освоєно і впроваджено в практику новітні технології – малоінвазивну хірургію в гінекології. Розроблені методики для покращання діагностики пневмоній у дітей, критерії оцінки тяжкості перебігу та адекватності лікування даного захворювання. Впроваджується методика визначення електропровідності біологічних рідин організму, що значно покращить адекватність проведення інфузійної терапії при критичних станах у дітей.

Значно підвищився рівень надання екстреної та невідкладної допомоги хворим області із залученням доцентів та професорів, у цій роботі беруть участь 31 фахівець медичного інституту. Питання виїздів лікарів-консультантів співробітників кафедр медичного інституту знаходиться на постійному контролі в управлінні охорони здоров’я.

Щорічно впроваджується в лікувально-діагностичний процес понад 100 нових методик, що дозволяє підвищити ефективність лікування, покращити результати.

Здійснюється великий обсяг організаційно-методичної роботи: виїзди у районні лікувально-профілактичні заклади, рецензування історій хвороб, робота в експертних та атестаційних комісіях, конференціях, участь у роботі колегії при УОЗ та інше.

Ефективною та цікавою стала робота науково-медичних товариств: інфекціоністів, педіатрів, хірургів, терапевтів, неврологів, акушер-гінекологів, де головами є викладачі інституту. Частіше стали проводитись обласні науково-практичні конференції із виданням тез, запрошенням спеціалістів із інших навчальних закладів, провідних інститутів, фармацевтичних фірм.

Викладачами інституту проводиться широка санітарно-просвітня робота серед населення області: публікації в засобах масової інформації, виступи на телебаченні та радіо. Запроваджено читання лекцій студентами старших курсів для учнів та студентів середніх навчальних закладів.

Великий обсяг лікувально-профілактичної роботи здійснюється викладачами клінічних кафедр під час літньої виробничої практики, адже щорічно у цій роботі задіяні понад 20 викладачів. Базами літньої виробничої практики, окрім клінічних лікувальних закладів міста Суми, є всі центральні районні лікарні та санітарно-епідеміологічні станції. Керівництво від баз практики здійснюють висококваліфіковані фахівці. Розроблені програми практики для студентів усіх курсів з усіх дисциплін, єдиний щоденник виробничої практики, наскрізна програма практичних навичок. Студенти при проходженні практики показують якісні теоретичні, деонтологічні знання, схильність до практичного їх втілення.

Цікавою є співпраця із центром медико-соціальної реабілітації дітей з ураженням центральної нервової системи, де протягом року студенти другого та третього курсів здійснюють догляд, лікувальний масаж та інші медичні заходи дітям із патологією нервової системи. Досвідом цієї роботи зацікавились фахівці із Німеччини, Франції та інших країн.

Проводячи великий обсяг лікувально-профілактичної роботи, професорсько-викладацький склад медичного інституту не зупиняється на досягнутому, не самозаспокоюється, а, навпаки, намагається знайти нові форми, покращити ефективність лікування, діагностики та профілактики.

ЯКІСНА ПІСЛЯДИПЛОМНА МЕДИЧНА ОСВІТА – ЯКІСНА МЕДИЧНА ДОПОМОГА

Основне завдання сучасної вищої медичної освіти та практичної охорони здоров'я – підвищення якості медичної допомоги населенню. Особливе значення в цьому відводиться післядипломній освіті, її етапності та послідовності, контролю якості навчання та практичної підготовки.

Підготовка лікарів-інтернів в інтернатурі, лікарів-курсантів на курсах підвищення кваліфікації в медичному інституті СумДУ на факультеті післядипломної медичної освіти базується на єдиній, цілісній системі політики держави, спрямованої на модернізацію освіти, запровадження новітніх інформаційно-освітніх технологій, наближення вищої освіти до європейських стандартів на засадах Болонського процесу.

Проводячи навчання на післядипломному етапі, враховуються соціально-економічні, виробничі, медико-гігієнічні, психологічні, педагогічні аспекти професійної діяльності лікаря. Вивчення особливостей і структури захворюваності північно-східного регіону України дозволило наблизити медичну освіту до кожного лікаря, надати йому при підготовці саме те, чим йому необхідно володіти сьогодні.

На сьогодні в Сумській області склалась складна кадрова ситуація: 5559,25 штатних посад лікарів, на яких працює 4123 лікарі. 241,0 штатних посад лікарів загальної практики-сімейної медицини зайнято 200 фізичними особами, з яких атестовано лише 79, що становить 39,5 %. Серед педіатрів вказані працівники становлять відповідно 311,5; 251; 165 (65,7 %), хірургів – 245,5; 197; 148 (75,1%), терапевтів – 478,5; 409; 278 (68,0 %), акушер-гінекологів – 277,5; 245; 197 (80,4 %), інфекціоністів – 82,75; 64; 45 (70,3 %), спеціалістів із організації охорони здоров'я – 340,25; 340; 170 (50 %). Із загальної кількості лікарів вказаних спеціальностей атестовано лише 63,4 %.

Кількість неуккомплектованих лікарських посад по Сумській області складає 1435. У ряді районів, в тому числі і в м. Суми, наявний значний дефіцит лікарів. Вищенаведене суттєвим чином впливає на показники медичного забезпечення населення області, викликає незадоволення жителів, особливо сільських районів.

З метою покращення та виправлення становища, в СумДУ створена належна матеріально-технічна база, яка є відповідною до вимог підготовки та післядипломного вдосконалення спеціалістів.

З 2003 року здійснюється підготовка лікарів-інтернів та магістрів за спеціальностями: акушерство-гінекологія, інфекційні хвороби, загальна практика-сімейна медицина, педіатрія, внутрішні хвороби, хірургія, радіологія. Про якісну підготовку свідчать високі результати складання ліцензійного іспиту “Крок-3” у 2007 році, вони є найвищими серед вищих навчальних медичних закладів України (загальний показник університету 81,2 %). За результатами державного ліцензійного іспиту „Крок-3” у 2007 році 12,1 % лікарів-інтернів увійшли у число 100 найкращих за рейтингом лікарів-інтернів України. Показники здачі ліцензійного іспиту „Крок-3” у 2005-2006 роках є також високими і становлять за спеціальностями: інфекційні хвороби – 82,2 %, терапія – 79,1 %, педіатрія – 79,5 %, загальна практика-сімейна медицина – 85,3 %, акушерство і гінекологія – 78,4 %, хірургія – 70,8 %.

Новим етапом у післядипломній підготовці стало проведення курсів тематичного вдосконалення лікарів: інфекціоністів, педіатрів, загальної практики-сімейної медицини, внутрішньої медицини, акушер-гінекологів, хірургів. Тематика удосконалення враховує сучасні актуальні питання надання медичної допомоги мешканцям Сумщини з виконанням випускних робіт кожним курсантом та впровадженням їх у лікувально-профілактичних закладах області. Усе це дає змогу ефективно проводити контроль засвоєння знань та практичних навичок, підвищити зацікавленість керівників ЛПЗ в участі лікарів на курсах. Підвищення кваліфікації в 2007 році на курсах тематичного вдосконалення пройшли біля 400 лікарів. Наявні матеріали свідчать про успішне, високоефективне та якісне проведення курсів тематичного вдосконалення лікарів (публікації в обласній медичній газеті, листи курсантів начальнику УОЗ Сумської обласної державної адміністрації та ректору СумДУ, результати анонімного опитування лікарів-курсантів тощо).

У клінічній ординатурі за останні 5 років навчалася 61 особа, із них 43 на контрактній основі. На сьогоднішній день у клінічній ординатурі займається 5 лікарів.

Все це підтверджує, що Сумський державний університет є спроможним організувати повноцінну післядипломну освіту в умовах своїх клінічних підрозділів.

Таким чином, оволодіння знаннями та практичними навичками – важливий етап у здійсненні післядипломної підготовки лікаря, але сучасні умови роботи медичної служби вимагають подальшого її удосконалення, поглиблення та розширення. Вивчення регіональних особливостей і структури захворюваності сприятиме покращенню післядипломного навчання, створенню діючої системи безперервного професійного розвитку лікарів.

ІНВЕСТИВАННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стрімкий розвиток науково – технічного прогресу в останнє десятиріччя, виникнення революційних технологій та форм організації виробництва зумовлюють необхідність у залученні підприємствами фахівців принципово нової генерації та високого інтелектуального рівня.

Визнання України державою з ринковою економікою вимагає від кожної працездатної особи, як від частки загального людського капіталу країни, не тільки адаптуватися до стрімких змін, що відбуваються у всіх галузях національної промисловості, а й постійно підвищувати свій професійний рівень теоретичної та практичної підготовки до європейських і міжнародних стандартів. Особливо це стосується фахівців, працюючих на переробних підприємствах агропромислового комплексу, від успішності роботи яких залежить добробут не тільки окремо взятого регіону, розмір надходжень до бюджетів всіх рівнів, а й продовольча безпека всієї держави. Вихід переробних підприємств на світові ринки, збільшення обсягів експорту виробленої продукції змушує їх власників не тільки застосовувати новітнє устаткування і запроваджувати сучасні технологічні процеси. Виникає необхідність суттєво переглянути існуючі концепції управління підприємством.

Сучасна система Вищої освіти майже не в змозі забезпечити нагальні потреби переробних підприємств АПК висококваліфікованими кадрами. Це пов'язано, передусім, з тим, що:

1. Рівень освіти, що надається сьогодні переважною більшістю ВУЗів не відповідає рівню вимог до організації виробничого процесу, який вимагає науково – технічний прогрес;

2. Структура напрямів, за якими ведеться підготовка фахівців у Вищій школі, практично не задовольняє потреби ринку праці в цій галузі промисловості;

3. Інвестиції в людський капітал, з боку держави, знаходяться на досить низькому рівні;

4. Практика підготовки професійних кадрів за замовленням переробних підприємств тільки починає розповсюджуватись;

5. Недостатні обсяги інвестування закладів освіти як іноземними, так і вітчизняними інвесторами.

Вирішення зазначених проблем та досягнення позитивного результату в короткий термін неможливо без об'єднання зусиль керівництва вищих навчальних закладів з одного боку, і власників переробних підприємств – з іншого. Ця консолідація є необхідним компонентом у вирішенні таких питань, як: створення нормативно – законодавчої бази, що регулює процеси інтеграції ВНЗ та промислових підприємств; впровадження нових напрямів підготовки і спеціальностей; максимальне наближення теоретичної підготовки майбутніх фахівців до практичних навичок, що набуває студент під час навчання.

Інвестування коштів у підготовку переробними підприємствами агропромислового комплексу власних висококваліфікованих фахівців та наукових кадрів, а також загальне фінансування ВНЗ, дасть змогу створювати та впроваджувати у виробництво принципово нові технічні розробки, оптимізувати організаційні та технологічні процеси, здійснювати їх якісне кадрове супроводження. Це, в свою чергу, призведе до розширення асортименту продукції, що виробляється; посилення її конкурентоспроможності за рахунок впровадження норм міжнародних стандартів; збільшення обсягів експорту.

Г.І. Дюкарева,
канд.техн.наук, доцент,
В.О. Акмен

Харківський державний університет харчування
та торгівлі, м. Харків

СПІВПРАЦЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЯК НЕОБХІДНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКІВ

Для задоволення вимог, що пред'являються ринком праці до сучасних управлінців, необхідно більш детально досліджувати проблему ефективності підготовки та перепідготовки спеціалістів з товарознавства (співвідношення попиту на ринку праці та пропозицій ВНЗ).

Актуальність проблеми складається в тому, що сучасні вимоги щодо діяльності прогресивних виробничих підприємств на ринку потребують від системи вищої освіти комплексної підготовки спеціаліс-

тів, які б були готові та вміли самостійно аналізувати складні ситуації поведінки підприємства в умовах конкуренції, приймати відповідальне рішення стосовно його розвитку. При цьому навчання повинно стати індивідуалізованим хоча б на рівні академічних груп з урахуванням загальної готовності та здатності групи до сприйняття сучасних технологій та форм навчання.

З метою вирішення цієї проблеми, керуючись досвідом економічно – розвинених країн, в Україні з метою формування цілеспрямованої молодіжно-зорієнтованої наукової політики треба провести наступні заходи: державне сприяння співпраці вузів та господарчих суб'єктів на якісно новому рівні, шляхом участі у власності підприємств за участю капіталу вузів, особливо інноваційного та науково-виробничого спрямування; розвиток сфери надання товарознавчих, експертних та інших послуг фахівців вузів при тісній співпраці з зацікавленими особами. До того ж, важливим напрямком для підвищення рівня вищої освіти і зацікавленості молоді у майбутній фаховій діяльності є тісна взаємодія вищих навчальних закладів з виробничими, торговельними та науково-дослідними підприємствами галузі навчання.

Тому важливим завданням на сьогоднішній день є втілення концепції профільного навчання, в яку закладено нові підходи до організації освіти в старшій загальноосвітній школі. Вона і має функціонувати як профільна. Це створюватиме сприятливі умови для врахування індивідуальних властивостей, інтересів і потреб учнів, для формування у студентів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. Профільне навчання найповніше реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у створенні власної освітньої траєкторії.

Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної професійної освіти з підприємствами різних форм власності.

Отже, система підготовки повинна оперативнo реагувати на зміну потреби в тих чи інших спеціалістах. Для цього необхідно запровадити тісні зв'язки між комітетом освіти, закладами освіти й міністерствами, відомствами, окремими підприємствами та організаціями. Існуючі в теперішній час зв'язки між підприємствами та закладами освіти носять поодинокий характер і вони не можуть помітно впливати на практику планування підготовки спеціалістів на загальнодержавному рівні.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Педагогическая практика является важнейшим звеном в системе профессиональной подготовки учителя. Она призвана углубить и закрепить теоретические знания, умения и навыки студентов по общепрофессиональным и специальным дисциплинам. Именно на практике студент может определиться, насколько правильно он выбрал для себя сферу деятельности, выяснить степень соотнесенности личностных качеств с квалификационными требованиями профессии учителя.

Педагогическая практика помогает реально сформировать в условиях естественного педагогического процесса методическую рефлексию, когда для учителя предметом его размышлений становятся средства и методы собственной педагогической деятельности, процессы выработки и принятия практических решений. Анализ собственной деятельности помогает практиканту осознать трудности, возникающие у него в работе, и вместе с методистом найти грамотные пути их преодоления.

Одним из компонентов педагогической деятельности учителя начальных классов является контроль и оценка учебных достижений учащихся. В ходе наблюдений за педагогической практикой студентов педагогического факультета БелГУ нами были выявлены ошибки и затруднения, которые они допускают в процессе оценки учебных достижений детей. Наиболее частотными являются: неаргументированное выставление отметок, завышение отметок, пропуск ошибок и недочетов школьников, боязнь ставить «3» и «2», усиленное внимание при проведении опроса сильным учащимся, недостаточное применение поэтапного оценивания учебной деятельности ученика и др.

В связи с выявленными затруднениями нами была разработана программа совершенствования подготовки студентов к осуществлению оценочной деятельности. Она предполагает: 1) совершенствование теоретической подготовки – через занятия по педагогике, психологии, частным методикам; 2) проведение курсов по выбору «Педагогическая диагностика», «Технологии оценки учебных достижений учащихся»; 3) организа-

цію проблемних семінарів накануне педагогічної практики; 4) проведення тематических консультацій в ході педпрактики; 5) здійснення системи технологічних заходів по розвитку у студентів умінь оцінювати навчальні досягнення учасників в ході проведення зачетних уроків.

В період педагогічної практики студенти виконують ряд спеціальних завдань, направлених на формування власних оціночних умінь. Прикладом таких завдань є заповнення технологічної карти планування контролю та оцінки навчальних досягнень учасників; проведення спільно з вчителем педагогічної діагностики навчальної діяльності учасників та аналіз її результатів; проведення та аналіз письмових контрольних робіт по російській мові та математиці; перевірка навички читання; щоденне оцінювання письмових робіт учасників.

Проміжові результати дослідження показують, що реалізація експериментальної програми вдосконалення підготовки студентів до здійснення оціночної діяльності допомагає майбутнім вчителям усвідомити важливість та значущість цього компонента педагогічної діяльності та підвищити їх практичну готовність.

К.М. Галак, викладач

Конотопський інститут Сумського державного університету

ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ ТА ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Світовий історичний досвід свідчить, що освіта й наука створюють необхідні передумови для соціального прогресу – економічного, культурного, соціального та іншого.

Рівень розвитку промисловості держави — один із найважливіших ознак її технічного прогресу й цивілізованості. Потреба у високорозвиненій промисловості підсилюється при інтеграції в європейську і світову економіку. Промисловість є базисом для ефективного входження України в світове економічне співтовариство.

Умови розвитку суспільства диктують необхідність інтеграції вищої школи й промисловості з метою прискорення впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, підвищення рівня

професійної підготовки спеціалістів, пошук нетрадиційних форм навчання, залучення студентів до наукової роботи з проблемних виробничих питань, що забезпечить конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Вища школа стає головним механізмом входження України у рівноправні стосунки з європейськими державами (з 2005 р. Україна стала учасником Болонського процесу).

Колектив інституту плідно працює над формуванням освіченої, гармонійно розвиненої особистості, яка здатна до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності й швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, в області техніки й технології, системи управління й організації праці в умовах ринкової економіки. Для підготовки спеціаліста йому як мінімум необхідно дати класичну академічну освіту. Але для того, щоб щось уміти, необхідно вчитися цьому практично, виконуючи роботу самостійно. Теорія це підтверджує: єдина ефективна формула – зв'язок науки, освіти й виробництва. Це видно і без теорії: кращими професіоналами стають студенти, які працюють у лабораторіях, на реальному виробництві, там, де робота нерозривно пов'язана з виробництвом. У країнах, де система освіти на дуже високому рівні, при школах і університетах будують заводи й наукові центри, які виготовляють реальну продукцію.

Правильне поєднання сфери промисловості й сфери освіти дає можливість погоджувати потреби виробництва з системою освіти, удосконалюючи її.

Сьогодні відчувається нестача інженерно-технічних працівників, високоосвічених керівників середньої й вищої ланок виробництва, які б досконало володіли комп'ютерною технікою, знали вітчизняні й зарубіжні аналоги програмного забезпечення, автоматизованої підготовки виробництва в своїй галузі, використовували б інформаційні технології і здатні були працювати на рівні вищих світових стандартів.

Викладачі постійно підтримують зв'язок із випускниками технікуму та інституту минулих років. Про проблеми виробництва, вузькі місця в окремих ланках дізнаємось при особистому спілкуванні.

В.А.Толбатов,
Ю.Ф.Самедов,
канд.техн.наук, доценти,
sam_yusif@mail.ru

ВАТ «СМНВО ім.М.В.Фрунзе», СумДУ

ВПЛИВ ФІЛІАЛУ КАФЕДРИ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ

Філіал кафедри комп'ютеризованих систем управління був створений майже водночас зі заснуванням самої кафедри. З самого початку філіал кафедри очолив заступник головного інженера ВАТ «СМНВО ім. М.В.Фрунзе» Толбатов В.А. Це дає можливість залучення до навчання на філіалі не тільки провідних спеціалістів за посадою, а безпосередньо пов'язаних з новими зразками сучасною техніки контролю та керування.

Навчання на філіалі кафедри проходять студенти 4-го та 5-го курсів навчання – по одній дисципліні у 8 та 9 семестрах. Саме спілкування з цими фахівцями дуже добре впливає на студентів, безпосередньо підготовлює їх наступною у скорому часі роботі. Студенти мають можливість не тільки отримати знання по конкретним дисциплінам, що навчаються, але також обговорити широке коло питань стосовно до загальної діяльності крупного підприємства, окремих служб і підрозділів тощо.

Саме головне то, що студенти відвідують частки реально працюючого виробництва з передовою технікою, проводять лабораторні заняття на різних випробувальних стендах, знайомляться з процесами проектування та виготовлення сучасного обладнання з новими пристроями апаратури керування. Також за допомогою філіалу проводяться практики на цьому виробництві, профорієнтаційна робота тощо.

У цілому, незважаючи на окремі недоліки, навчання на філіалі сприяє підвищенню якості підготовки інженерів.

Н. И. Жернакова, канд. мед. наук, доцент
zhernakova@bsu.edu.ru

А. П. Григоренко, д-р мед. наук, профессор
a_grigorenko@bsu.edu.ru

Ю. И. Журавлев, канд. мед. наук, доцент
zhuravlev@bsu.edu.ru

ГОУ ВПО «Белгородский государственный университет,
г. Белгород, Россия

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПОДГОТОВКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОГО ВЫПУСКНИКА БЕЛГОРОДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

Подготовка специалиста в современном ВУЗе сопряжена с интенсификацией педагогического процесса, необходимостью усвоения больших объемов информации и выполнения целого ряда аттестационных процедур. Велики объемы информации и за пределами ВУЗА (СМИ, Интернет и др.). В то же время наблюдается тенденция к снижению двигательной активности, формированию особых пищевых привычек, алкоголизации и наркотизации студенческой молодежи. Это приводит к снижению уровня как физического, так и психического здоровья, росту числа хронических неинфекционных заболеваний, обусловленных образом жизни.

Белгородский государственный университет выступил инициатором разработки целевой программы «Здоровьесбережение», интегрированной в Инновационную образовательную программу БелГУ «Система опережающей непрерывной подготовки конкурентоспособных специалистов в области наукоемких технологий на основе взаимодействия Университета, органов государственной власти и бизнес-сообщества как фактор экономического и социального благополучия региона».

В процессе реализации Программы оптимизируются как ее педагогическая, так и медицинская составляющие. Разработана вариативная образовательная модель здоровьесбережения, предполагающая модернизацию и разработку новых профессиональных образовательных программ, вариативных курсов по выбору; открытие новых специальностей; многоэтапное формирование учебно-методического сопровождения; использование оригинального технологического инструментария; повышение квалификации ППС, а также - внедрение сис-

темы горизонтально-сетевого взаимодействия субъектов управления в образовательный процесс университета.

Медицинское обеспечение Программы реализуется медико-профилактическим комплексом БелГУ, включающим Центр семейной медицины; Учебно-спортивный комплекс С. Хоркиной; Лабораторию профилактической и восстановительной медицины; Санаторий-профилакторий, расположенный в природном ландшафтном парке; Лабораторию молекулярной генетики человека; Центр хрономедицины; Конно-спортивную школу; Оздоровительный лагерь в г. Туапсе; Ботанический сад.

Программа «Здоровьесбережение» способствует успешной подготовке конкурентоспособных специалистов в области наукоемких технологий.

I.A Morozova
Senior Teacher.
Sumy State University

TEACHING ENGLISH USING VIDEO

Video is a valuable classroom tool. There is no one way to use videos in the classroom. Depending on various factors such as the time available and the proficiency level of the students, the video can be adapted to the needs of the class. The setting, action, emotions, gestures, etc, that our students can observe in a video clip provide an important visual stimulus for language production and practice.

In the past few years, there has been a growing movement towards the use of multi-media in second language teaching. Videos, in particular, have been found effective in motivating students and providing an important link between classroom practice and language usage in real-life situations. The following list contains some of the ways that video can enhance language training: enliven classes provide high visual impact bring the real world into the classroom engage students in previewing and post-viewing activities provide a springboard for other reading, writing, listening, and speaking activities.

In addition, videos can be useful in combining in realistic presentations the vocabulary and grammar introduced in the text. Verbal, nonverbal, and contextual information is blended in a total communicative situation. Videos also provide other opportunities for classroom instruction by: · present-

ing language in context providing models of pronunciation, stress, and intonation showing students subtle aspects of language, facial expressions, - body language, gestures, introducing culture in a natural way encouraging language acquisition through repetition of visual and aural presentation

Videos can be used in a variety of ways to generate student interest and enhance performance. In order to achieve the most benefit from the videos, it is important for the teacher to prepare the students to watch the video, to promote active viewing, and to use the knowledge obtained from the video. This can be accomplished through previewing, viewing, and post-viewing activities listed below in general terms.

Preview (Getting students ready to watch)

- inform students of topic or theme
- relate the topic to the background and experience of the students
- talk about the title ask students to predict what they might see
- list vocabulary and grammar covered in the video
- provide questions for focused viewing

View (Helping students to focus on the important elements)

- listen for the general meaning
- listen for specific information
- stop the video to ask questions
- watch the video twice

Post View (Getting students to use new information)

- follow-up questions to check comprehension
- group discussion
- comparison of scenes, characters, culture
- role-play
- give different endings

There are different techniques for using in speaking, writing, listening and reading practice that are intended to be general in nature so that they can be adapted to fit the level and needs of your particular students. Some of the activities are more suitable for beginning classes, while the others lend themselves to use with more advanced students. Some of these techniques integrate the use of several different skills. For instance, note taking is often considered a writing activity, but it builds listening skills as well.

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Одним з основних завдань системи вищої освіти України є формування особистості фахівця, здатного до співіснування, комунікації і професійної взаємодії з представниками інших культур, вільного від етнокультурних стереотипів і забобонів, толерантного і відкритого до розуміння „іншого”. Серед вимог до сучасного фахівця з економіки називається здатність здійснювати міжкультурну комунікацію (МКК) з іноземними діловими партнерами (ведення телефонних розмов, ділового листування, переговорів, безпосереднє спілкування під час ділової зустрічі тощо), вміння швидко знаходити необхідну інформацію іноземною мовою стосовно міжнародних ринків і ділових партнерів, постійно актуалізувати свою професійну компетентність завдяки користуванню іншомовною літературою з фаху тощо.

Реформування системи вищої освіти України згідно з положеннями Болонської декларації можливе за умови розробки та використання у навчальному процесі інноваційних технологій, широкого впровадження в педагогічну практику результатів наукових педагогічних досліджень, а також засвоєння викладачами ВНЗ сучасних методів передачі студентам соціокультурного досвіду людства.

Педагогічна технологія є втіленням системного способу мислення; вона є планомірною реалізацією наперед спроектованої педагогічної системи. Педагогічна система формування МКК складається з сукупністю інваріантних елементів (викладач і студенти, педагогічні цілі, принципи, зміст, засоби, методи та організаційні форми навчальної діяльності) та зв'язків між ними. Функціонування педагогічної системи і постійна її корекція забезпечують організований, цілеспрямований педагогічний вплив на засвоєння студентами знань щодо іншої культури та лінгвістичної системи іноземної мови, набуття ними комунікативних умінь в ситуаціях міжкультурної взаємодії. Метою створення педагогічної системи і проектування педагогічної технології формування МКК є перетворення студента на суб'єкта педагогічного процесу, формування в нього потреби і здатності до самоуправління і саморозвитку. Результатом застосування педагогічної технології є формування особистості фахівця з якостями, необхідними йому для майбутньої професійної діяльності.

Навчальна діяльність на заняттях з іноземної мови, як і будь-який вид діяльності, поділяється на певні етапи. Для отримання бажаного результату необхідно застосовувати інваріантну технологію і дотримуватися всіх етапів її реалізації: орієнтовного, пізнавального, перетворювального і рефлексивно-коригувального. Це забезпечить досягнення цілей кожного етапу педагогічної технології: орієнтовного – формулювання проблеми, пізнавального – побудова моделі об'єкта пізнання, перетворювального – визначення його характеристик, рефлексивно-коригувального – їх уточнення.

Сучасна технологія навчання іноземних мов як засобу МКК ґрунтується на концепції, розробленій ученими-психологами (Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, О.М. Леонтьєв та інші).

В.Д.Черв'яков, канд.техн.наук, доцент,
chervyakov@ksu.sumdu.edu.ua
А.О.Панич, С.В.Гримайло,
info@ksu.sumdu.edu.ua

Сумський державний університет, м. Суми

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНОГО ПРОМИСЛОВОГО ОБЛАДНАННЯ ФІРМИ SIEMENS У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Успішне вирішення задачі підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці вимагає забезпечення високої якості навчання. Сучасні роботодавці висувають високі вимоги до рівня фахової підготовки молодих спеціалістів, що потребує адекватної роботи випускаючих кафедр університету.

В результаті плідного співробітництва кафедри комп'ютеризованих систем управління Сумського державного університету з ВАТ "Сумське НВО ім. Фрунзе" та ДП "Сіменс Україна", що є підрозділом концерну SIEMENS – відомого виробника різноманітного електротехнічного та електронного обладнання, був отриманий комплект сучасних промислових засобів автоматизації з відповідним програмним забезпеченням. Це дозволило значно покращити стан матеріально-технічної бази науково-дослідних та навчальних лабораторій кафедри шляхом модернізації існуючих та побудови нових стендів та установок, що підвищує якісні показники підготовки студентів за спеціальністю 091401 – "Системи управління та автоматики".

Комплект поставленого обладнання охоплює широкий спектр: інтелектуальний модуль LOGO!; ПЛК S7-200, S7-300 та S7-400, функціональний модуль швидкого регулювання FM-458; операторські па-

нелі TD 200, TP 070; TP 170B, TP 270; пристрій плавного пуску 3RW22; перетворювачі частоти Micromaster 420 и Micromaster 440; високоефективні перетворювачі частоти SIMOVERT MASTERDRIVE MC (інвертори) с блоком живлення-рекуперації AFE та синхронні двигуни 1FK6. Усе обладнання охоплене промисловими мережами Industrial Ethernet, Profibus та AS, зв'язок між якими здійснюється через модулі IE/PB та DP/AS. Для роботи з обладнанням застосовується відповідне програмне забезпечення (STEP 7, WinCC, DriveMonitor та ін.), встановлене на комп'ютерах лабораторій кафедри.

Сучасне обладнання у складі стендів та установок і програмне забезпечення застосовуються при вивченні дисциплін "Програмні засоби систем управління", "Системи програмного керування", "Електромеханічні системи автоматичного керування та електроприводи" та ін. Студенти беруть активну участь у впровадженні нового обладнання, створенні відповідної навчально-методичної літератури. Напрацьовані студентами матеріали слугують базою для написання ними дипломних проєктів.

На кафедрі створений інформаційний центр, де сконцентрована науково-технічна література, різноманітна конструкторсько-технічна документація провідних фірм-виробників. Великі об'єми науково-технічної інформації доступні в електронному вигляді. Постійному покращенню інформованості та фахового рівня викладачів значно сприяє постійна участь у науково-технічних конференціях, відвідування ними визначних спеціалізованих виставок та семінарів провідних фірм галузі.

Стабільна затребуваність випускників спеціальності підприємствами регіону підтверджує належний рівень якісних показників підготовки фахівців.

В.А. Пчелинцев, к.т.н., доцент,

В.Н. Раб, ст. преподаватель

Сумский государственный университет, г. Суми

О СВЯЗИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА С ПРОИЗВОДСТВОМ

Наша специальность «Прикладное материаловедство» изначально организовывалась с потребностями специалистов-материаловедов производственного объединения «СМНВО им. М.В. Фрунзе», следовательно, и всех машиностроительных предприятий Сумской области. Поэтому все рабочие программы преподаваемых дисциплин разрабатывались обязательно с учетом рассмотрения уже существующих методов обработки инструментальных и конструкционных металлов, видов термической обработки и химико-термической обработки; изу-

чения нормативной технической документации и ГОСТов, которые используются при выполнении определенных технологий; кроме того студенты знакомятся с новыми материалами и более прогрессивными методами их обработки.

По согласию с руководством объединения был заключен договор об организации филиала кафедры на базе отдела главного металлурга, возглавляемого Палиенко Г.В.

Во время учебного процесса лабораторные работы проводятся на термоучастках электросварочного цеха № 23 и инструментального № 51, где студенты знакомятся с оборудованием, технологическими процессами термической обработки деталей в зависимости от назначения.

Так, например, по дисциплинам «Механические свойства и конструкционная прочность материалов», «Металловедение» и «Методы структурного анализа материалов» занятия проводятся в центральной заводской лаборатории (ЦЗЛ), где специально уже для наших студентов, подготовлены определенные показательные стенды, установки и приборы, а также коллекции подобранных образцов с разными видами дефектов металлургического происхождения, термообработки; различные виды разрушенных деталей после эксплуатации.

В центральной заводской сварочной лаборатории (ЦСЛ) студенты знакомятся с разными видами сварки и работами по восстановлению деталей машин.

Для выполнения дипломных работ, особенно магистрских, студентам выдается задание по увеличению срока службы конкретных деталей компрессорного и насосного оборудования. Это требует от студентов знаний по анализу условий их работы, основных видов разрушений, соответствию свойств материалов условиям эксплуатации. В итоге необходимо предложить новые способы и режимы обработки детали, способствующие повышению надежности их работы.

По результатам исследований студенты успешно выступают на республиканских научных студенческих конференциях. Так, в 2007 г. студенты Пляхтур А.А. и Жук А.В. были награждены дипломами второй и третьей степени. На республиканской предметной олимпиаде по дисциплине технология конструкционных материалов и материаловедение студенты Зоренко Н.А. и Волков А.А. заняли два вторых места. Все победители были награждены грамотой и премией.

Таким образом, после окончания ВУЗа выпускники нашей специальности с учетом комплекса теоретических и практических знаний, полученных дополнительно еще и за время практики, готовы включиться в рабочий цикл выполнения задач предприятия, занимая различные должности.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ І ПЕРЕПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

В умовах переходу до ринкової економіки стрімко зросла потреба в перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців, як на підприємствах, організаціях та установах так і в сфері освіти. Багатьом людям доводиться змінювати професію, опановувати суміжну або отримувати додаткову спеціальність, підвищувати кваліфікацію, набувати новий досвід в процесі вирішення ускладнених задач, нарешті, отримувати нову базову освіту. В науці і практиці з'явився принцип «освіта через усе життя».

В Україні на сьогоднішній день формується досить широка мережа навчальних закладів і підрозділів післядипломної освіти. Особлива увага в питаннях перепідготовки та підвищенні кваліфікації приділяється не тільки професійній підготовці спеціалістів, але й розробці сучасних технологій ефективної освіти дорослих. Серед них – метод, що ґрунтується на інноваційному підході до процесу підготовки і перепідготовки керівників і спеціалістів в процесі вирішення реальних проблем їх діяльності. Програми підвищення кваліфікації професійної освіти, що реалізуються вищою школою, повинні вирішувати три задачі:

- 1) забезпечення якості кадрового складу освітньої галузі шляхом регулярного підвищення його кваліфікації;
- 2) використання науково-педагогічного потенціалу робітників вищої школи для вирішення внутрішньополітичних і міжнародних задач;
- 3) використання науково-педагогічного потенціалу працівників вищої школи для підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів інших галузей економіки.

Персональними задачами викладачів, що виходять із стратегії розвитку підвищення кваліфікації професійної освіти, є:

- забезпечення діяльності сучасних і конкурентоздатних науково-освітніх центрів для сталого відтворення сучасних спеціалістів;
- особиста участь у розвитку університетів - як великих економічних корпорацій, які інтегрують відтворення товарів та послуг у науково-освітній, виробничій, інформаційній і соціальній сферах;
- реалізація стратегії практично-орієнтованої освіти шляхом «перенесення» окремих його складових в інноваційно-виробничі структури;

- розширення корпоративних, форм освіти із залученням роботодавців;

- вирішення геополітичних проблем через підготовку національних кадрів, формування міжнаціональної і міжконфесійної толерантності, участь у створенні єдиного економічного, науково-освітнього і культурного простору в регіонах;

- інтеграція у світовий освітній простір і досягнення міжнародного визнання освітніх програм з метою експорту освітніх послуг і технологій.

Світові тенденції у вищій освіті добре відомі і втілюються в трьох фундаментальних змінах. По-перше, відбувається інтеграція різних дисциплін, що особливо помітно в сфері економічних і соціальних наук. По-друге, спостерігається прогресуюча відмова від учнівського натаскування і пасивного освоєння головного матеріалу на користь проектного підходу, стимулююче формування компетенції, пов'язаних із самостійною аналітичною і організаційною роботою. По-третє, проведення наукових досліджень фундаментального прикладного характеру перетворюється із бажаного доповнення до навчального процесу в його необхідний іманентний елемент.

О.І. Сміян, д-р мед. наук, професор,
О.М. Ємець, гол. лікар,
О.К. Романюк, Т.П. Бинда, П.І. Січ ненко,
канд. мед. наук, доценти,
В.А. Горбась, асистент

Сумський державний університет м. Суми

РОЛЬ КЛІНІЧНОЇ БАЗИ В ПРОВЕДЕННІ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ КАФЕДРИ ПЕДІАТРІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні професійна медична підготовка характеризується значним підвищенням обсягів, складності та темпів засвоєння навчального матеріалу. В цих умовах значно зростає значення клінічної бази в навчально-методичному процесі на кафедрі.

Клінічною базою кафедри педіатрії післядипломної освіти з курсами пропедевтичної педіатрії і дитячих інфекцій медичного інституту СумДУ є Сумська міська дитяча клінічна лікарня, яка розрахована на 310 ліжок. У лікарні розташовані такі профільні відділення:

- відділення реанімації та інтенсивної терапії;
- інфекційні відділення №1, №2, №3;
- ЛОР відділення;

- неврологічне відділення;
- дерматологічне відділення;
- педіатричне відділення;
- фізіотерапевтичне відділення;
- денний стаціонар.

Лікарня забезпечена сучасною діагностичною та лікувальною апаратурою: електрокардіограф «ЮКАРД-200»; апарат штучної вентиляції легенів для новонарод-жених і дітей до 6-ти років “Малятко”; монітор пацієнта BP-88C NEXT; небулайзер “Парі-Мастер”; цифрова ультразвукова система SSA-550 A/17 NEMIO PRO; біохімічний аналізатор StarDust MC15; газовий аналізатор Medica Easy Bloal Cas (pH, PCO₂, PO₂); електролітний аналізатор Medica Easy Lyte Calcium (Na, K, Ca, pH) ANALYZER.

Матеріально-технічна база та профільність відділень клінічної бази дали нам можливість проводити на достатньо-високому методичному рівні заняття зі студентами 3,5,6 курсів та інтернів-педіатрів.

Студенти та інтерни мають можливість ознайомитися із сучасними підходами до діагностики і лікування дітей, які потребують невідкладної допомоги, пацієнтів з кардіологічними, гастроентерологічними і неврологічними захворюваннями. Наявність інфекційних відділень для дітей різного віку дає можливість студентам та інтернам ознайомитися з особливостями перебігу різних інфекцій дитячого віку. Студентам 3 курсу є можливість провести оцінку фізичного і нервово-психічного розвитку дітей у різні вікові періоди з елементами догляду, засвоїти принципи дієтики.

Ми підтримуємо думку деяких авторів про те, що більш широке залучення до роботи кафедри співробітників клініки дозволить вважати цю клінічну базу університетською.

К. В. Павлов, д-р экон.наук, профессор,
kpavlov@bsu.edu.ru

Белгородский государственный университет, г.Белгород, Россия

СТАДИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РОССИЙСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Для повышения уровня конкурентоспособности продукции и экономической эффективности российской экономики большое значение имеет разработка теоретических проблем изучения влияния интенсификации производства на рост его эффективности при рыночных отношениях. В этой связи заметим, что проблемами экономического роста, выявления различных стадий, этапов экономического развития

занимались многие крупные отечественные и зарубежные ученые. Наряду с широко известными у нас в стране формационным и цивилизационным подходами за рубежом много внимания уделяется и другим научным концепциям, например процессу движения экономики от аграрной к индустриальной и постиндустриальной стадиям. Одной из самых новых и известных теорий экономического развития, развиваемой, в частности, крупнейшим в мире специалистом в области анализа явления конкурентоспособности продукции Майклом Портером, является следующая.

Экономический рост представляет собой движение в сторону усложнения источников конкурентных преимуществ и укрепления позиций в высокоэффективных отраслях и сегментах народнохозяйственного комплекса. Данный процесс сопровождается быстрым ростом эффективности всей экономики. Уровни экономического развития различных стран можно представить в виде некоторого ряда стадий развития конкуренции. Эти стадии различаются по специфическим источникам достижения конкурентоспособности на мировом рынке, а также по видам и степени развития успешно функционирующих отраслей. Учитывая, что вопросам повышения уровня конкурентоспособности российских предприятий как основе решения экономических, социальных и демографических проблем страны уделяется в настоящее время первостепенное значение, имеет смысл стадии конкурентоспособности рассмотреть подробнее.

Выделяют четыре особые стадии конкурентоспособности национальной экономики, соответствующие четырем основным движущим силам, или стимулам, определяющим ее развитие в отдельные периоды времени, - это факторы производства, инвестиции, нововведения и богатство. На трех первых стадиях происходит рост конкурентоспособности национальной экономики, что, как правило, сочетается с ростом благосостояния. Четвертая стадия означает постепенное замедление роста и в конечном счете спад. В соответствии с данным подходом осуществляют классификацию отдельных стран по уровню конкурентоспособности их индустрии в мировом хозяйстве.

Ни одна страна, по существу, не миновала первую из перечисленных четырех стадий развития экономики, т.е. стадии развития конкурентоспособности на основе факторов производства. В настоящее время на этой стадии находятся почти все развивающиеся страны, а также постсоциалистические страны (в том числе и Россия).

В.И.Сигова, к.т.н., профессор,
А.Ф. Будник, к.т.н., доцент,
Л.Ф.Руденко, доцент,
С.В.Марченко, ст.преподаватель

Сумский государственный университет, г. Сумы

К ВОПРОСУ ОБ ОРГАНИЗАЦИИ ПРАКТИКИ СТУДЕНТОВ В СОВРЕМЕННЫХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

В современных условиях изменившейся социально экономической среды движение общества к рынку рабочей силы приводит к качественно новой ситуации в подготовке, имеющего весомую цену на рынке труда, специалиста в университете.

Сформировать, во многом новые качества выпускника университета, признанные во всем мире, позволяла, позволяет, и надеемся будет позволять практика студента после освоения аудиторного курса, которая по Болонской декларации является обязательным компонентом учебного процесса.

По специальности «Прикладное материаловедение», согласно учебному плану, имеется три вида практик.

Первая (3-х недельная) практика - ознакомительная после второго курса, когда студенты изучили дисциплины «Технология производства и обработки материалов». Проводится в виде 2-х – 3-х дневных экскурсий на предприятиях города. Это такие предприятия как силикатный завод, резинотехника, кирпичный завод, завод железобетонных изделий, полимерных материалов и 9-ти цехов СНПО им. М.В. Фрунзе в т.ч. сварочные, кузнечные, гальванические, термические, штамповочные и механообрабатывающие цехи. Студенты знакомятся с различными видами материалов, их получением и переработкой.

Технологическая практика проводится с целью познакомить студентов с технологиями металлургических литейных производств и термических цехов; с методами исследования материалов в центральных заводских лабораториях; экспресс- и лабораториях сварки.

Длительность практики в шесть недель позволяет распределить время следующим образом: студенты первые три недели находятся на Мариупольских металлургических комбинатах им. Ильича и «Азовсталь»; знакомятся с технологиями полного металлургического цикла от получения агломерата на агломерационных фабриках до получения чугуна в доменных цехах, начиная от шихтового двора – подготовки шихты, загрузки шихты в домны, до выпуска шлака и чугуна.

В мартеновских и кислородно-конверторных цехах студенты видят весь процесс от завалки печей и заливки чугуна, раскисления расплава, введения легирующих элементов, до забора экспресс-проб для анализов состава расплава, вакуумирования или непрерывной разливки сталей.

Далее студенты знакомятся с получением различного сортамента прокатного производства: в слябинговых и блюминговых цехах с получением полуфабрикатов в виде слябов и блюмов; в листопрокатных и рельсобалочных цехах с получением листа ленты горячего и холодного проката, рельсов, швеллеров, тавров и др.; в трубопрокатном и трубно-сварочном цехах с производством цельнотянутых и сварных труб.

Все вышесказанное незабываемое зрелище для специалиста металлургического профиля, расширяет кругозор студента, формирует значимость профессии.

После возвращения в Сумы, практика продолжается в СНПО им. Фрунзе М.В. на филиале кафедры в цехах 23, 2, 16, 19, 1, 51 по сбору материалов для выполнения курсового проекта по курсу «Термическая обработка сталей и сплавов» и комплексного курсового проекта.

Третья **преддипломная практика** на пятом курсе – два месяца дипломники работают в основном на предприятиях, на которые они распределены согласно заключенного договора. Во время прохождения этой практики студенты определяются с темой выпускной квалификационной работы, выполняют все эксперименты, которые необходимы для диплома.

Успешное прохождение практики будущими материаловедами позволяет им понять конкретные особенности производства и работы структурных подразделений и предусматривает постепенный переход по ступеням практического обучения (от рабочего к инженерной должности) в конкретных ситуациях. Это прививает выпускникам университета качества «рыночного» специалиста: активность и инициативность, предприимчивость, творческое отношение к труду, инновационность, рационализм, стремление к повышению квалификации, деловая обязательность.

Должное прилежание студентов в выполнении задач практики и его соответствующая оценка в рамках «Болонского соглашения» в значительной мере предопределяет послевузовскую перспективу выпускника университета в современных социально-экономических условиях.

О.О.Ніколаєнко, канд.біол.наук, доц.,
Р.П.Піскун, д-р.біол.наук, проф.,
Т.І.Шевчук, канд.мед.наук, асист.,
А.А.Вашук, канд.біол.наук, доц.,
Н.А.Лиса, канд.біол.наук, доц.

Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова

ПОРІВНЯННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ З ГЕНЕТИКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН ЗА КЛАСИЧНОЮ І КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ В МЕДИЧНОМУ ВУЗІ

Під якістю освіти розуміють сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу, що дають йому здатність задовольняти обумовлені або передбачувані потреби в знаннях і навичках окремих громадян, медичних закладів, суспільства і держави. Генетика як наука про закономірності спадковості і мінливості – основа сучасної медицини, так як визначає розвиток всіх клінічних дисциплін. Методологічна роль її для майбутніх лікарів пред'являє особливі вимоги до вивчення загальних питань і методів генетики людини.

За класичною системою навчання студенти після вивчення розділу здавали підсумкову письмову роботу, яка включала ряд завдань різного ступеня складності, зокрема, задачі, які давали можливість перевірити практичні навички студентів у використанні різних методів генетики людини та загальні закономірності і закони генетики та застосування їх на практиці. Рівень підготовки іноземних громадян тільки вигравав при цьому, тому що викладач мав можливість систематизувати знання і сформулювати цілісне уявлення про причини виникнення спадкових захворювань, їх прояви, принципи та механізми успадкування.

За кредитно-модульною системою навчання студенти здають модуль, який крім питань з генетики включає ще й онтогенез, кожне завдання включає тести різного ступеня складності, які, на нашу думку, вимагають при їх виконанні включення різних видів мислення, використання короткочасної і довготривалої пам'яті, сприяють розвитку навичок.

Насправді ж студенти автоматично запам'ятовують вірні відповіді і використовують короткочасну пам'ять лише на механічне відтворення букв. Тобто це не дає можливості викладачу виявити істинні знання і навички студента, а студент, навіть не маючи достатніх знань, може отримати мінімум балів, які частіше за все абсолютно не відтворюють якості його знань і вмінь. Після завершення розділу іноземні сту-

денти часто-густо не можуть відтворити назви законів, не говорячи вже про їх використання. Самостійна робота, яка передбачається за кредитно-модульною системою, часто для іноземних громадян першого курсу, є не можливою, тому що вони, погано знаючи мову, не можуть справитись з виконанням завдання без допомоги викладача, що не дає можливості отримати якісні знання.

Таким чином, класична система навчання, яка давала більше можливості для індивідуальної роботи з кожним студентом, особливо іноземним, оптимально реалізувала навчальну функцію. Під час вирішення завдань відбувалась систематизація знань, їх закріплення, узагальнення. При цьому нерозривно з контролюючою та навчальною функцією контролю пов'язана розвиваюча функція, відбувалось закріплення навичок на практиці.

Т.В.Дыченко,

Л.И.Марченко,

канд. техн. наук, доцент,

Ю.В.Лицман., канд. пед. наук

Сумский государственный университет, г. Сумы

О ДОВУЗОВСКОЙ ПОДГОТОВКЕ ПО ХИМИИ НА ПОДГОТОВИТЕЛЬНОМ ОТДЕЛЕНИИ ФАКУЛЬТЕТА ПО РАБОТЕ С ИНОСТРАННЫМИ ГРАЖДАНАМИ (ФРИГ)

Основной целью довузовского обучения иностранных студентов является подготовка их к обучению в вузах Украины. Для достижения поставленной цели необходимо методически целесообразное обеспечение учебного процесса с учетом требований современных технологий обучения. При этом немаловажное значение имеют особенности контингента студентов, обучающихся на ПО ФРИГ, а именно: «нулевой» уровень владения языком, на котором ведется обучение; низкий уровень знаний по химии; неравномерность заезда и начала обучения. Все это требует определенной коррекции учебного процесса, его активизации и оптимизации, поиска новых форм и методов обучения.

Рассмотрим некоторые методические принципы обучения химии иностранных студентов.

- Минимизация учебного материала при его отборе в соответствии с логикой преподавания дисциплины и с учетом требований вузов инженерно-технического и медико-биологического профилей. Определение базисных понятий дисциплины, которые требуют только повторения на русском языке и базисных понятий, которые вводятся впервые.

- Системный подход, направленный на формирование целостного представления о характерных для данной науки понятиях, законов, закономерностей и явлений, создает основу для логического восприятия материала. Специальные логические построения и структурирование учебного материала с выделением «ядра знаний», постепенный переход от частного к общему помогает студентам легче ориентироваться в информации.

- Межпредметная координация учебных программ по русскому языку, физике, математике и химии позволяет определить уровень языковой компетенции студентов и работать в едином языковом режиме, что является важным условием доступности предлагаемого материала.

- Принцип наглядности обучения приобретает особую роль при работе со студентами позднего заезда. Максимальное обеспечение занятий таблицами, рисунками, схемами, демонстрационным экспериментом способствует повышению эффективности обучения.

- Системный подход к контролю знаний позволяет оценить степень понимания и усвоения учебной темы, помогает выяснить, удалось ли студентам достичь обязательных результатов обучения.

- Оптимальное соотношение деятельности преподавателя и студентов в учебном процессе создает условия для его активизации. Иностранцев обучают самостоятельно работать с конспектами по химии на русском языке, формируют умение использовать полученную информацию для решения практических задач. Самостоятельная работа студентов с дидактическими материалами (схемами, таблицами, рисунками и др.) активизирует их познавательную деятельность и обеспечивает активное усвоение содержания изучаемого материала.

В.Н.Захарова, ст. преподаватель
info@physics.sumdu.edu.ua

Сумский государственный университет, г.Сумы

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ФИЗИКИ НА ПО ФРИГ

Если раньше самостоятельная работа (СР) рассматривалась как важная составляющая учебного процесса, которая все же уступала по значимости аудиторным занятиям, то новой парадигмой образования СР студентов определяется главной составляющей высшего образования и отсюда возникает необходимость создания условий для формирования умений и навыков СР.

Актуальность этой проблемы ставит перед преподавателями общеобразовательного цикла на ПО ФРИГ задачи, направленные на организацию, обеспечение, управление и контроль СР будущих студентов.

Трудность выполнения поставленных задач связана со спецификой обучения физике иностранных граждан:

- несформированная языковая база;
- отсутствие языка специальности;
- слабая подготовка по предмету;
- минимальные математические навыки и умения;
- организационно-психологические проблемы.

Учет всех обозначенных аспектов позволил выйти на структуру обеспечения СР студентов как одной из функций управления.

Во-первых, СР как учебная деятельность. Студенты во время практических занятий работают с текстом учебно-методического пособия, приобретают навыки конспектирования, а в конце самостоятельно решают одну (две) задачи.

Во-вторых, СР как форма организации обучения. Здесь существует два направления: традиционное, то есть работа, выполняемая студентом самостоятельно в произвольном режиме времени вне аудитории. Для эффективности данной работы в созданном учебно-методическом комплексе после каждой темы содержатся вопросы для самопроверки усвоенного материала, имеются ответы к заданным расчетным задачам. Большую помощь студентам оказывает словарь физических терминов (Сумы: Изд-во СумГУ, 2007.-50с).

Второе направление – это аудиторная самостоятельная работа: ИРС, самоподготовка под контролем преподавателя, у которого, в ходе выполнения задания, можно получить консультации.

Здесь происходит:

- закрепление, углубление, расширение и систематизация знаний, полученных во время аудиторных занятий;
- формирование умений и навыков СР с книгой и калькулятором;
- мотивирование регулярной целенаправленной работы по освоению предмета;
- развитие самостоятельности мышления, способности к самоорганизации;
- подготовка к изучению материала следующей темы.

Для студентов инженерно-технического профиля на данный вид учебной деятельности выделяется 40,3% учебных часов, для студентов медико-биологического профиля – 38%.

В-третьих, СР как вид творческой деятельности. Лучшие студенты принимают участие в олимпиаде по физике.

Є.Г. Копанець, д-р фіз.-мат. наук, професор
Г.М. Подус, канд. фіз.-мат. наук, доцент
С.О.Даньшева, канд. пед. наук, доцент
sveta1963uamailru1@rambler.ru

Харківський державний університет будівництва та архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОДУЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

На протязі багатьох десятиріч у Харківському державному технічному університеті будівництва та архітектури (ХДТУБА) навчаються іноземні громадяни з багатьох країн світу. Завдяки чому викладачами університету накопичено великий практичний досвід якісної та ефективної організації навчального процесу адаптовано до цієї категорії студентів. Однак введення кредитно-модульної системи навчання (починаючи з 2006-2007 навчального року) та рейтингової системи оцінювання знань викликало необхідність проведення додаткових методичних досліджень щодо особливостей використання модульних технологій при організації навчання іноземних студентів. Зокрема на кафедрі фізики ХДТУБА принцип модульності при викладанні дисципліни адаптований для іноземних студентів завдяки окремому методичному забезпеченню.

Для лекційних занять розроблені “опорні конспекти”, які містять інформацію змістових модулів у вигляді схем, графіків, формул та лаконічних пояснень до них. Це дає змогу під час лекцій не конспектувати матеріал, що викладається, а лише вносити коментарі у “опорні конспекти”. Такий дидактичний матеріал також є основою самостійної позааудиторної роботи.

Для виконання лабораторних робіт розроблені лабораторні журнали, які містять методичні поради до виконання роботи, таблиці для внесення результатів виконання роботи та контрольні завдання і запитання.

Виходячи з того, що іноземні студенти мають різну початкову освіту в галузі фізики для проведення практичних занять викладачами кафедри фізики розроблені завдання двох рівнів. I-рівень завдань передбачає розв’язання комбінованих “підстановочних” задач, II – рівень - задачі творчого характеру. Після виконання завдань студенти мають заповнити тест карти, які дозволяють студентам систематизувати знання, а викладачам зручно перевірити рівень засвоєння матеріалу.

Для прикладу у таблиці наведено частина тест-карти стартового модуля.

Дві кульки масою $m = 1$ г підвішені на 2-х паралельних нитках довжиною $l = 50$ см таким чином, що торкаються одна одної, одну з кульок відхилили на кут 90° та відпустили. Через 0,5 с після пружного удару з другою кулькою визначити: середню швидкість 1-ої кульки до зіткнення, швидкість, доцентрове прискорення, силу натягу нитки у момент проходження кулькою стану рівноваги.

Тест -карта

Фізична величина або закон, що використовується для розв'язання задачі	Роз-ві формули, чисельні значення
Миттєва швидкість	
Середня швидкість	
Закон збереження енергії	
Прискорення	
Доцентрове прискорення	
II-й закон Ньютона	
Закон збереження імпульсу	

О. Н. Скварча,

Сумський державний університет г. Суми

ПРОБЛЕМА ВЫБОРА УЧЕБНЫХ МАТЕРИАЛОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ УЧАЩИХСЯ МЕДИЦИНСКОГО ПРОФИЛЯ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ

При чтении учебно-научного текста на занятиях по русскому языку иностранный студент в первую очередь преследует прагматическую цель — извлечение из текста профессионально значимой информации, однако, как правило, эта информация ему недоступна. Из-за отсутствия знаний и навыков работы с научным стилем речи он сталкивается с проблемами, которые условно можно разделить на 3 группы: 1) незнание терминов; 2) незнание синтаксических конструкций, обслуживающих письменную форму научного стиля речи; 3) плохое знание школьной программы по биологии, химии, физике, математике.

При подготовке текстовых материалов к занятиям по русскому языку русист читает лекцию для иностранцев, написанную преподавателем профильной дисциплины, и задает вопросы автору по содержанию. Таким образом, из вопросов преподавателя-русиста и ответов преподавателя профильной дисциплины получается оригинальный

диалог по специальности, где с помощью известных иностранцу конструкций, в привычной студенту устной форме речи вводится новая предметная информация.

Оригинальный диалог представляет собой первый этап работы с учебно-научным текстом по специальности.

На втором этапе работы предлагается написанный преподавателем профильной дисциплины текст лекции, которая содержит основную терминологическую лексику и уже знакомую по диалогу предметную информацию. На базе этой информации учащиеся знакомятся с иной, более сложной, формой ее выражения, с иным языковым материалом, в частности, лексико-синтаксическими конструкциями, обслуживающими устную научную речь. Текст лекции может предьявляться как в устной, так и в письменной форме. Важно следующее: у учащегося появляется представление о синонимии речевых реализаций, он видит, что одна и та же информация может быть выражена разными языковыми средствами, причем эти средства выбираются не произвольно, а зависят от стилистической принадлежности текста.

Третий этап работы начинается с предьявления аутентичного монологического текста, взятого из классического учебника для русскоговорящих студентов.

Иностранцы знакомятся с письменной формой научной речи, включая ее лексико-синтаксические особенности.

Таким образом, преподаватель РКИ имеет возможность вводить материал языка специальности, подлежащий усвоению, в трех разных формах: диалога (разговорная речь), лекции (устная форма научной речи), учебно-научного текста (письменная форма научной речи). При этом в процессе формирования у студентов навыков выражения одного и того же денотативного содержания различными стилистическими средствами используются когнитивная и коммуникативная природа научного текста. Такой подход позволяет преодолеть главную трудность, возникающую при работе с любым учебником на русском языке, а именно: трансформировать взятую из учебника информацию, выраженную средствами письменной разновидности научного стиля речи, в его устную форму — диалог (полилог), актуальный в учебном процессе во время любого семинара, зачета или экзамена.

ФРАЗЕОЛОГОГИЗМЫ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Формирование лингвокультурной компетенции студентов, изучающих русский язык как иностранный, предполагает их максимальное приближение к речи носителей языка. Лингвокультурологический аспект в обучении восприятию и употреблению фразеологизмов в речи на иностранном языке обеспечивает, с одной стороны, производство высказываний, уместных и приемлемых в определенной лингвокультурной общности, с другой – адекватное понимание чужой речи или текста с учетом замысла и подтекста.

Фразеологизм представляет собой образ, отражающий мышление того или другого народа, национальную специфику видения и осмысления определенных жизненных ситуаций. У разных народов эти образы могут быть сходными, различными или отсутствовать вообще. Для этого и целесообразно использовать сравнительный анализ фразеологических единиц изучаемого и родного языков.

На начальном этапе изучения иностранного языка высказывание оформляется на родном языке во внутренней речи. В редких случаях оно может быть дословно переведено на иностранный язык. Значительно чаще требуется перекодировка с одного языка на другой. Обучение перекодированию становится реальным диалогом культур, поскольку в этом случае обучающийся вынужден мысленно запрашивать образы двух разных культур, ассоциированные с лексемами и устойчивыми выражениями двух языков и правилами их употребления в речевых ситуациях.

Фразеологизмы не только хранят память об образной мотивированности значения и о мотивах выбора образа, но и «навязывают» отраженное в их культурных коннотациях миропонимание носителям языка и препятствуют адекватному восприятию информации иностранцами.

Толкование скрытых для иностранных студентов образов и коннотаций должно происходить через учебные материалы лингвокультурологического характера, которые ориентированы на иностранную аудиторию и опираются на родной язык учащихся.

Через образы фразеологических единиц студентам предоставляется возможность частично получить информацию о культуре, быте, обычаях, традициях и образе мышления русского человека. Эффективными в этом случае будут задания, опирающиеся на использование

фразеологизмов, имеющих познавательную ценность, с извлечением из них страноведческой информации.

Необходимо достаточно длительное время для формирования умений адекватного восприятия иностранными студентами фразеологизмов при чтении и аудировании, а также постоянный контроль преподавателя за ошибками с подробными и точными указаниями границ употребления того или иного выражения. Важно при этом принципиально не отделять работу над словом и словосочетанием от лингвострановедческой, потому что последняя не подменяет первую, а расширяет ее, обеспечивая самой передачей экстралингвистических сведений коммуникативную компетенцию учащихся.

А.В. Шевцова,
канд.филол.наук, доцент,
Сумский государственный университет, г. Сумы

КОЛЛЕКТИВНЫЕ ФОРМЫ РАБОТЫ И ИХ РОЛЬ В АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ

В активизации познавательной деятельности студентов-иностранцев немаловажную роль играют коллективные формы работы.

В условиях коллективных форм обучения увеличивается точность восприятия, рост коэффициента узнавания, продуктивность произвольного запоминания слов. При переходе от индивидуальной деятельности к совместной обучение становится более эффективным, так как на уровне взаимовлияния включается дополнительный совокупный фонд информации, а произвольное запоминание в условиях группового обсуждения и принятия общего решения в 2–3 раза эффективнее произвольного.

Коллективная познавательная деятельность реализуется при выполнении заданий творческого характера, через взаимодействие её участников, мотивированное социально значимой целью. Коллективная деятельность приобретает особую значимость в условиях интенсивного обучения, основанного на принципе активной коммуникативности. К коллективным формам обучения традиционно относят работу в микрогруппах по 2–4 человека, работу в командах (две микрогруппы), работу по принципу «студент – группа» или «преподаватель – группа», «преподаватель – микрогруппа», групповые игры – упражнения (круг в круге, вопрос – ответ, игра – викторина) и др.

Перечисленные виды работ выступают часто в комбинациях и сочетаниях, предложенных преподавателем, но всегда в рамках единства: от тренировки – к практике, к творческому решению поставленной задачи, к самостоятельному принятию решения. При этом обязательно направить деятельность студентов-иностранцев, дать программу работы, распределить роли, выделить, лидера, организовать взаимоконтроль, подвести итоги работы.

Коллективные формы работы позволяют увеличить объём информации, разнообразить предлагаемые действия с учебным материалом, повысить коэффициент его усвоения на основе обмена способами учебной эвристической мыслительной деятельности. При этом обучение каждого происходит за счёт всех других обучаемых и, вместе с тем, личностный план обучения обязательно сочетается с совместной, согласованной деятельностью. Преподаватель организует общение как равнопартнерское сотрудничество, исходя из интересов индивидуума, усилия которого оказываются помноженными на усилия всего коллектива.

В конечном счёте выигрывает всё тот же индивидуум, т.к. задачу, на решение которой в индивидуальном плане он потратил бы значительно больше сил и времени, в коллективе он решает быстрее, качественнее и результативнее.

В поисках новых способов организации учебной деятельности преподаватель отдаёт предпочтение коллективной работе, преломляя её через призму личности студента, учитывая его индивидуальные особенности.

Т.О.Дегтярёва, к.филол.наук, доцент,
Сумский государственный университет, г.Сумы

ЗНАЧЕНИЕ ОБОБЩЕНИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ

Термин «обобщение» в диалектике и в частных методиках по разным учебным дисциплинам применяется к двум разным моментам обучения: 1) к формированию научных понятий и теоретических знаний; 2) к обобщающему повторению пройденного раздела или всего предмета.

Сознательное владение грамматическим строем языка невозможно без осознания его основных закономерностей в результате целенаправленного изучения.

Обобщения должны быть лингвистически содержательными и коммуникативно обусловленными. Формирование такого типа обобщений дикту-

ется коммуникативной направленностью современного обучения языку, психологическими особенностями взрослых обучаемых, воздействием речевой среды.

Своеобразным показателем уровня становления лингвистической компетенции является умение самостоятельно определять системные отношения между языковыми формами и перенос усвоенных приемов анализа на новый материал, осуществляемый благодаря сформированным обобщениям.

В процессе овладения иностранным языком обобщения обеспечивают прочность усвоения языковых явлений, способствуют построению целого из ранее изученных фактов.

Обобщение служит универсальным приемом, который позволяет при использовании индуктивного и дедуктивного методов в обучении стимулировать познавательную активность студентов и прививать им навыки к самостоятельному обобщению.

Основные способы презентации грамматического материала – это схемы, таблицы, вербальные правила или их сочетание.

Схема адекватно передает суть того или иного обобщения и дает возможность наглядного представления правила. Для оперирования схемами требуется способность увидеть в статике схемы динамику процессов и явлений, что предполагает установление сложных причинно-следственных отношений. Это свойство позволяет использовать схемы при обобщении материала, который направлен на уяснение пространственных отношений, как, например, рассмотрение глаголов движения с приставками.

В таблицах находит выражение материализация правил образования словоформ и словосочетаний. Таблицы помогают создать в сознании учащихся целостное представление об изучаемом языковом явлении. Экономичность, наглядность, четкость, возможность к симультанному их восприятию сделали таблицы наиболее предпочтительными при обобщении грамматического материала в коммуникативно-ориентированном обучении.

Вербальные правила целесообразно использовать при обобщении фактов языковой системы, для которых недостаточно суммирования только формальных отличительных признаков. Знание правил предполагает осмысление заложенных в них закономерностей существования отдельных единиц языка в системе целого, помогает в реальном общении, служит «инструментом», который направлен на выработку навыков и умений в употреблении единиц языка в процессе коммуникации.

Успешному осуществлению коммуникации помогает видение языковых явлений в обобщенном виде.

ЭКСКУРСИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЯЗЫКОВОЙ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ИНОСТРАННЫХ УЧАЩИХСЯ

Составной частью процесса обучения иностранных граждан является внеаудиторная работа. Дополняя и углубляя программный материал, внеаудиторная работа по русскому языку развивает самостоятельность, творческую инициативу. Особое место в этой связи отводится экскурсиям. Проведение экскурсий способствует расширению кругозора студентов, развивает интерес к изучению русского языка.

При организации экскурсий необходимо учитывать этап обучения, уровень развития у студентов речевых навыков.

На начальном этапе обучения целесообразны обзорные экскурсии ознакомительного характера, когда главная задача студентов – понять, о чём идёт речь.

Методика проведения экскурсий постепенно усложняется. От обзорных следует переходить к тематическим экскурсиям, цель которых – детальное рассмотрение части объекта.

Преподавателями кафедры русского языка накоплен опыт проведения экскурсий. В качестве примера рассмотрим экскурсию по городу Сумы. Работа проводится в три этапа: 1) подготовка экскурсии; 2) проведение самой экскурсии; 3) итоговое занятие.

На первом этапе преподаватель определяет маршрут и согласует его с экскурсоводом, разъясняет студентам цели и задачи экскурсии.

Подготовительный этап включает в себя также работу над текстом «Город, в котором я учусь» с использованием различных видов предтекстовых и послетекстовых упражнений. Предлагается работа с открытками, на которых написаны опорные слова и словосочетания и просмотр фильма с комментариями студентов.

Второй этап предполагает проведение самой экскурсии. Её может проводить как экскурсовод с помощью преподавателя, адаптирующего в трудных случаях речь экскурсовода, так и сам преподаватель. Обычно предпочтение отдаётся второму варианту, так как преподаватель учитывает языковые возможности учащихся. Кроме того, на определённых участках в качестве речевой практики роль гида предлагается подготовленным студентам предыдущих заездов.

На третьем, заключительном, этапе проводится обмен впечатлениями, даются развёрнутые ответы на вопросы, проводится повторный просмотр открыток, цифровых фотографий, сделанных студентами в

ходе экскурсии, и комментирование их студентами. После коллективного обсуждения экскурсии студенты получают задание написать сочинение-миниатюру по заданной теме. А студентам, испытывающим трудности, это задание может быть заменено письменными ответами на вопросы.

Завершением работы является оформление альбома со снимками, фотовыставки или создание фильма, которые впоследствии можно будет использовать как наглядные пособия.

Такой системный подход к проведению экскурсии способствует развитию устной и письменной речи учащихся, пополнению словарного запаса, развитию навыков аудирования, умению выделять главную информацию из услышанного, повышению общего культурного уровня.

В.А.Завгородний,
Сумский государственный университет, г.Сумы

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК ЦЕНТРАЛЬНАЯ КАТЕГОРИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ И ЛИНГВОДИДАКТИКИ

Коммуникативный подход ознаменовал новую «эру» в истории разработки проблем языкового обучения. Важным шагом на этом пути явилась разработка модели коммуникативной компетенции.

Изучение языка, как родного, так и иностранного, – личностная потребность, которая проявляется в социальном взаимодействии, общении. Успешность общения зависит не только от желания говорящего вступить в контакт, но и от умения реализовать речевое намерение, которое зависит от степени владения единицами языка и умения употреблять их в конкретных ситуациях общения (при этом знание отдельных элементов языка само по себе не может быть отнесено к понятию “владение языком как средством общения”). Эти условия владения языком составляют сущность коммуникативной компетенции, которая была выдвинута в число центральных категорий коммуникативной лингвистики и лингводидактики.

Анализ современной научной литературы позволяет говорить о коммуникативной компетенции как о междисциплинарном феномене, в определении которого отсутствует четкая стандартизация. Причинами неопределенности толкований данной лингводидактической категории, да и границ самого понятийного поля, можно назвать: а) терминологические особенности словосочетания “коммуникативная компетенция” за счет специфической атрибутивности первого элемента;

б) многоаспектность рассматриваемой категории, которая, с одной стороны, характеризуется самостоятельностью ее составляющих, с другой – в совокупности представляет собой ансамбль личностных качеств, типов поведения, индивидуализации протекания коммуникативного акта; в) особенности перевода данного термина: в отечественном научном сознании английское "communicative competence" обозначается как "коммуникативная компетенция" и как "коммуникативная компетентность". Нечеткость границ термина приводит к наличию многочисленных дефиниций: коммуникативное совершенство, речевая компетентность, коммуникативная грамотность, социолингвистическая компетентность, вербальная коммуникативная компетентность, коммуникативные способности, коммуникативные умения и др.

Коммуникативную компетентность рассматриваем как личностное качество, определяющее включенность специалиста в деятельность и формирующееся в процессе развития и саморазвития всей личности в целом. Коммуникативная компетентность означает информированность специалиста о целях, сущности, структуре, средствах, особенностях общения (коммуникативные знания), владение технологией этой деятельности (коммуникативные умения и навыки), индивидуально-психологические качества специалиста, которые обеспечивают осознание важности эффективного профессионального общения, стремление к постоянному совершенствованию коммуникативной стороны профессиональной деятельности (коммуникативная направленность), ориентацию на личность человека, как на главную ценность (гуманистическая позиция), а также способность к стандартному, творческому решению коммуникативных задач, возникающих в процессе общения (коммуникативная креативность).

Е.Ю.Бурнос

Сумский государственный университет, г. Сумы

УЧЕБНАЯ ЛЕКЦИЯ КАК ОДИН ИЗ ВИДОВ ОБУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ

Основы пользования языком как средством получения учебно-профессиональной информации и обмена ею формируются у иностранных студентов уже в период обучения на подготовительном факультете. В этот период различные внешние факторы (фактор адаптации студентов к новым социальным, языковым, учебным и климатическим условиям, фактор ограниченности учебного времени) могут создать объективные и субъективные предпосылки, замедляющие процесс

перехода количества полученных студентом знаний в качественное овладение ими.

В целях интенсификации процесса обучения русскому языку на начальном этапе и получения оптимальных результатов, необходимо уже в рамках подготовительного факультета учитывать жанровую дифференциацию языка специальности (в различных ситуациях учебно-профессионального общения). Одна из форм такого общения – это учебная лекция.

Лексическая специфика учебной лекции обусловлена двумя действующими одновременно противоречивыми факторами. Они заключаются в следующем. Цель лектора, с одной стороны, заключается в передаче научной информации, и значит, его творческие усилия направлены на передачу научного содержания. Лексические единицы в данном случае рассматриваются лишь как знаки, кодирующие определенные понятия, и, следовательно, выбор того или иного знака определяется его способностью адекватно передавать научную информацию.

С другой стороны, цель лектора заключается не только в том, чтобы передать информацию, но и в том, чтобы воздействовать на аудиторию, т.е. способствовать максимальному усвоению передаваемой информации. В связи с этим внимание лектора направлено на точность и четкость выражения мысли, что достигается только в процессе специального отбора языкового материала.

В результате разрешения данного противоречия и возникает конкретное речевое произведение – учебная лекция.

В процессе аудирования лекторской речи у иностранных студентов возникают значительные трудности как при вычленении терминов, так и при правильной фиксации их в конспектах. На снятие трудностей подобного типа могут быть направлены упражнения, целью которых является свертывание или, наоборот, развертывание структуры термина. Хорошие результаты могут дать упражнения, цель которых – опознание и фиксация терминов, а также различного рода позиционных замен при презентации реально звучащей речи лектора.

Ценность подобного рода работы заключается в том, что обучение строится на реальных фактах речевого функционирования терминологического пласта лексики. Подобный подход к преподаванию с учетом лингвистического описания устной научной речи, основанный на обучении реальному языку, функционирующему в реальной речевой действительности, будет способствовать ускоренному формированию навыков активного владения устной научной речью и восприятию реально звучащей лекторской речи.

МЕЖПРЕДМЕТНАЯ КООРДИНАЦИЯ КАК ОСНОВА ДЛЯ РАЗРАБОТКИ МЕТОДИЧЕСКИХ ТРЕБОВАНИЙ К ИТОГОВОМУ КОНТРОЛЮ

До настоящего времени не нашли должного решения вопросы разработки методически оправданных требований к организации и проведению итогового контроля по научному стилю речи. Одним из возможных вариантов подхода к решению этой проблемы на основе межпредметных координационных связей является организация итогового контроля по научному стилю речи с учетом общих и специальных (лингводидактических) требований.

При таком подходе итоговый контроль рассматривается как тип комбинированного учебного занятия, в котором лекционный материал является содержательно-коммуникативной основой проверки сформированности всех видов речевой деятельности.

В методической структуре контрольной лекции и следующей за ней проверке результатов обучения должны находить отражение наиболее типичные компоненты учебно-речевой коммуникации, характеризующие взаимодействие «преподаватель – студент» в системе разных типов и видов учебных занятий.

Основной целью такого подхода к структурированию комбинированного итогового учебного занятия (лекция + устный контроль) должно явиться, с одной стороны, обеспечение адекватности форм учебно-речевой коммуникации на начальном и продвинутом этапах обучения, а с другой – соответствие контроля конечным целям обучения на подготовительном факультете.

В структуру комбинированного контрольного учебного занятия, базирующегося на тематическом материале итоговой лекции, могут быть включены следующие разновидности типичных коммуникативных ситуаций:

- актуализация знаний (беседа обобщающего характера);
- введение нового материала (формирование новых знаний и способов деятельности);
- контроль усвоения (итоговый письменный и устный контроль сформированности всех видов речевой деятельности на содержательной основе лекционного материала, предъявленного в условиях реальной учебной коммуникации).

Структура комбинированного учебного занятия, включающая указанные разновидности типичных коммуникативных ситуаций, достаточно четко и полно соотносится с объектами итогового контроля уровней владения основными видами речевой деятельности на подготовительном факультете. Важно, что она соответствует целям и задачам межпредметной координации обучающей деятельности в учебно-профессиональной сфере, а также коммуникативным потребностям самих обучаемых.

Оценка итогового контроля должна фиксировать уровень сформированности коммуникативной и языковой компетенции в учебно-профессиональной среде общения.

Н.А.Пилипенко – Фрицак

Сумский государственный университет, г. Сумы

ПОЭТАПНОЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЕ МАТЕРИАЛА ПРИ ИЗУЧЕНИИ ГЛАГОЛОВ ДВИЖЕНИЯ

Сложный материал по глаголам движения мы представляем поэтапно, на лексической основе, учитывая характер соотношения с соответствующими английскими глаголами.

Первый этап – представление глаголов *гулять*, *идти*, *ехать* с определением их основных лексических значений и изучение парадигм спряжений глаголов *идти* и *ехать*. Глаголы *гулять* и *идти* могут соответствовать одной английской лексической единице *to walk*, поэтому нечетко дифференцируются англофонами. Семантизируем значение обоих глаголов путем добавления к переводу нескольких синонимов: *гулять* – *to go for walk, to stroll*; *идти* – *to walk, to go, to be going* - и создания соответствующих речевых ситуаций. Глаголы *идти* и *ехать* могут соответствовать одному глаголу *to go*, поэтому семантизируем эти глаголы путем комментирования.

Второй этап - изучение глаголов однонаправленного и неоднаправленного движения. В английском языке отсутствует дифференциация глаголов по характеру движения, поэтому выявляем значение данных глаголов в основном путем комментирования. Рассматриваем сначала только две пары глаголов: *идти* – *ходить*, *ехать* – *ездить*. Значения однонаправленности и неоднаправленности движения в английском языке в некоторых случаях выражаются посредством глагольных времен. Так, времена глаголов однонаправленного движения часто соответствуют временам группы *Continuous*, времена глаголов неоднаправленного движения – временам группы *Indefinite*.

Третий этап – изучение образования глаголов движения совершенного вида. Сообщаем учащимся, что от глаголов однонаправленного движения посредством приставки *по-* образуются глаголы совершенного вида с начинательным значением: *пойти, поехать* - to go, to start, to set off.

Четвертый этап - изучение приставочных глаголов движения совершенного вида. Представляем только приставочные глаголы совершенного вида, образованные от глаголов однонаправленного движения *идти, ехать* присоединением приставок. Сообщаем учащимся, что в русском языке приставки могут изменять не только вид глагола, но менять его лексическое значение, что явствует из перевода: *идти* – to go, *прийти* – to come.

Пятый этап – изучение других бесприставочных глаголов однонаправленного и неоднаправленного движения.

Кроме объяснения грамматического значения глаголов однонаправленного движения, необходимо комментировать и их лексическое значение ввиду имеющих межъязыковых различий. Обращаем внимание на то, что значение глаголов *по/нести – носить, по/везти – возить, по/вести – водить* может в английском языке передаваться одним глаголом to take, который также соответствует значению глаголов брать, взять.

Шестой этап – изучение видовых пар приставочных глаголов движения. На данном этапе сообщаем учащимся, что приставочные глаголы движения несовершенного вида образуются от бесприставочных глаголов неоднаправленного движения с сохранением той же приставки. При этом они остаются глаголами несовершенного вида.

В связи с объяснением образования видовых пар приставочных глаголов движения представляем также существительные и прилагательные с корнями *–езд-* и *–ход-* и даем их перевод.

Т.В.Гребеник,

Т.В.Грищенко,

e-mail: Global777@mail.ru

Політехнічний технікум Конотопського інституту
Сумського державного університету, м. Конотоп

ПРОЕКТУВАННЯ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ РОБОТОЮ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Зміни, що нині відбуваються в Україні, визначають створення адекватних цим процесам соціально-педагогічних умов. Вища школа ХХІ століття набуває нового статусу інноваційного закладу.

Вищий навчальний заклад є складноорганізованою системою, нав'язати шляхи розвитку якій неможливо. Однак проблема використання технології педагогічного проектування у виховній діяльності є актуальною й потребує розробки. Я. Дітріх виділяє системний підхід діяльності та його морально-етичний аспект. Даний підхід є актуальним в організації процесу громадянського виховання у вищій школі в цілому та в управлінні даною діяльністю зокрема. Саме тому за сучасних умов перебудови національної системи освіти, пошуку нових шляхів втілення гуманістичної парадигми навчання та виховання особливого значення набувають питання педагогічного проектування управлінських дій у процесі громадянського виховання вищої школи. Як одну з найбільш складних ми виділяємо проблему комплексного підходу до проектування виховної стратегії вузу в цілому. Усе це потребує від освітян широкого кругозору та глибокого мислення, заснованого на широкому «полі бачення», діяльність по розбудові якого завжди є виправданою. На нашу думку, педагогічно-ціннісна роль проектування управлінських дій у виховному процесі зумовлена тим, що воно є найголовнішою ланкою єднання теорії й практики. Основними його компонентами в управлінні громадянським вихованням у вищій школі є: діагностування, способи впливу, прогнозування, моделювання, організація, поточна корекція. Від вибудови проекту вищезазначеної діяльності залежить результативність та ефективність усієї роботи навчального закладу. І системний підхід в управлінській діяльності освітян має стати основою педагогічного проектування.

Якщо розглянути педагогічне проектування в процесі громадянського виховання як систему, то управління – це системоутворюючий фактор, бо впровадження управління надає цілеспрямованості виховному процесу, зменшується вплив стихійних умов, зростає загальна результативність. Згідно з теорією управління, при педагогічному проектуванні даної діяльності слід розрізняти дві протилежні сторони: керуючу та керовану. Взаємодія та взаємозв'язок цих двох сторін і складає сутність управління. Виділимо основні елементи системи управління: 1) початковий стан системи; 2) управлінські впливи; 3) критерій заданого результату; 4) коректор; 5) кінцевий стан системи.

Педагогічне проектування в управлінні процесом громадянського виховання, на наш погляд, вимагає певної програми діяльності й потребує ґрунтовної підготовки, що полягає в педагогічному проектуванні самої управлінської діяльності. Ефективність, доцільність, оперативність, своєчасність й інші виховні дії неможливі без проектування керівної функції. Перспективною бачиться розробка на основі педагогічного проектування моделі управлінської діяльності в процесі громадянського виховання у вузі.

М.П.Мойсеєнко,
О.В. Шумаков, викладач
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩАННЯ

За даними досліджень вітчизняних вчених стан здоров'я учителів шкіл визначається незадовільним з тенденцією його поступового погіршення. Така реальна ситуація зі здоров'ям учителів стає завадою на шляху його творчої і високопродуктивної освітньої діяльності. Основні проблеми, які виникають у процесі підготовки учителів можна узагальнити таким чином:

- слабкий рівень фізичної підготовки абітурієнтів перед вступом у ВНЗ, який неможливо надолужити за роки навчання у ВНЗ (2 пари на тиждень), у зв'язку з чим виникає проблема збільшення об'єму рухової активності студентів;

- дуже низька мотивованість студентів до занять фізвихованням;
- низька культура здоров'я сучасної молоді.

Завершивши навчання, випускники починають професійну діяльність вчителя, забуваючи, як правило, про своє здоров'я і тим самим погіршуючи свій фізичний стан. У зв'язку з цим викладачам вузів слід розвинути і сформуванати таку рису характеру і поведінки, стиль життєдіяльності студентів як самостійність і відповідальне ставлення до власного здоров'я, що є необхідною умовою плідного життя і праці.

Л.С. Кобченко, аспірант
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Формування нової соціальної системи в Україні вимагає адекватного реформування всіх сфер життя, в тому числі й освіти. Вироблення відповідних науково обґрунтованих підходів потребує комплексного аналізу ситуації, яка склалася. У ракурсі даного дослідження актуальним є розгляд стану функціонування систем управління сучасних ЗНЗ та використання в цьому процесі комп'ютерних технологій як одного із важелів удосконалення роботи закладів освіти.

Характерним недоліком управління загальноосвітніми навчальними закладами є незавершеність управлінського циклу в багатьох напрямках роботи закладів. Контрольно-аналітична діяльність не зна-

ходить свого логічного завершення у вигляді довідок і наказів та доведенням їх до відома колективів ЗНЗ і наступним коригуванням діяльності для початку нового управлінського циклу.

Ми вважаємо, що для сучасного стану управління ЗНЗ, які працюють в епоху стрімких змін у суспільстві в умовах нестабільності, є характерним:

- відставання в розвитку керуючої системи від керованої; слабе знання керівниками методологічної основи управління та технологій управління; відсутність системного бачення об'єкту, яким вони керують; недостатня розробленість і використання гнучких критеріїв оцінки роботи ЗНЗ;

- наявність протиріч між реальним станом комп'ютеризації управління ЗНЗ і рівнем умінь і навичок суб'єктів управління щодо використання комп'ютерних технологій у своїй діяльності; інтенсивністю зовнішніх і внутрішніх потоків управлінської інформації та розвитком технологій їх обробки в ЗНЗ.

- недостатня розробка ефективних підходів до управління ЗНЗ з використанням комп'ютерних технологій; відсутність комплексного запровадження комп'ютерних технологій в управління закладами освіти на основі системного підходу;

Виходячи з цього, на сучасному етапі розвитку загальної середньої освіти в Україні серйозну увагу треба приділити конструюванню систем управління ЗНЗ з використанням комп'ютерних технологій та здійснити масове запровадження їх у практику.

Ю.А.Никольский, д-р физ.-мат. наук, профессор,
С.Е.Зюзин, канд.физ.-мат.наук, доцент
ГОУ ВПО "Борисоглебский государственный
педагогический институт", г.Борисоглебск

ПОДГОТОВКА УЧЕБНЫХ ПОСОБИЙ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

В Борисоглебском государственном педагогическом институте в последние годы на физико-математическом факультете кафедры физики и методики ее преподавания, теоретической и экспериментальной физики проводят большую работу по подготовке учебных пособий для студентов. Были подготовлены и изданы учебные пособия, которые успешно используют студенты для изучения физики, подготовки материалов по различным проблемам физики. Преподавателями кафедр подготовлены и изданы учебные пособия: "Решение задач по механике различными способами", в котором представлены решения задач дву-

мя, тремя и даже пятью способами, "Вариативный подход к решению задач по молекулярной физике и термодинамике", "Решение задач по электричеству и магнетизму различными способами". В настоящее время готовится к опубликованию пособие "Многосторонний анализ физических ситуаций на примере задач по оптике". Данные учебные пособия активно используются на практических занятиях по общей физике, способствуют развитию творческих способностей студентов, организации самостоятельной работы.

Вместе с тем кафедрами разработаны и изданы учебные пособия по теоретическим проблемам как общей, так и экспериментальной физике. За это же время разработаны и изданы учебные пособия "Механика", "Физика полупроводников"; "Электронные преобразователи"; "Физическая электроника", "Электронные приборы и их применение", разработано и подготовлено к изданию учебное пособие "Полупроводниковые приборы и их применение".

Эти пособия обычно используются в качестве поддержки лекционного курса.

І.А. Медведєв,
канд. держ. упр.,
О.А. Шовкопляс,

Сумський обласний інституту післядипломної педагогічної освіти
Сумський державний університет м. Суми

САМООСВІТА СТУДЕНТІВ ЯК ГОЛОВНА ПЕРЕДУМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В РЕГІОНАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ВНЗ

Докорінні перетворення, що відбуваються в Україні, особливо гостро висувають до порядку денного проблему підготовки якісно нового спеціаліста, який би мав професійні знання, широку ерудицію, умів застосовувати сучасну техніку, був здатний працювати з представниками інших держав, показував приклад духовності і моральності. Підготувати в сучасних умовах такого спеціаліста дуже важко. Величезні труднощі з підготовкою спеціалістів виникають сьогодні й у працівників регіональних представництв вищих навчальних закладів. Одним із шляхів удосконалення процесу підготовки економістів за заочною формою навчання є активізація процесу самоосвіти студентів.

В науці під педагогічним процесом розуміють "цілісний процес здійснення виховання у його широкому розумінні шляхом забезпечення єдності навчання та виховання" в його суто спеціальному значенні

(Ю.К. Бабанський та ін.). Відмінною рисою педагогічного процесу є виникнення в його межах педагогічної взаємодії, яка містить педагогічний вплив, його сприйняття, засвоєне об'єктом, особисту активність виконавця. Іншими словами, в педагогічних процесах в цілому підкреслюється керівна роль одного суб'єкта освіти – педагога.

Самоосвітні процеси як реальність в педагогічній науці віддзеркалені не так докладно. В той же час, велика кількість педагогів підкреслюють їх практичну значимість та приділяють увагу самоосвітній діяльності студентів та її організації (Л.П. Арістова, І.Г. Барсуков, В.К. Буряк, В.М. Вергасов, А.К. Громцева та ін.).

Щоб визначитись з поняттям “самоосвітній процес”, ми провели порівняльний аналіз підходів до цього поняття, поданих у публікаціях за останні два десятиліття. Найбільш важливі досліді, що були присвячені самоосвіті, виконані за ці роки В.Б. Бондаревським, А.К. Громцевою, Б.Ф. Райським, Г.Н. Серіковим. Ознайомившись з результатами дослідження цих педагогів, ми прийшли до висновку неоднозначності підходів до поняття самоосвітніх процесів в педагогічній науці. На думку А.К. Громцевої, самоосвітній процес є видом пізнавального процесу, якому притаманні певні характерні ознаки.

Велика кількість педагогів ототожнюють або вважають подібними самоосвітню ті самостійну діяльність студентів.

Більшість дослідників проблем самоосвіти спираються на визначення, що близькі за формулюванням приведеним вище. В результаті порівняння великої кількості визначень процесу самоосвіти та властиві йому риси, ми отримали можливість дати робоче визначення процесу самоосвіти. *Процес самоосвіти – перехід особистості від одного стану до іншого, що виникає під час самостійної діяльності з виконанням спеціальних засобів пошуку та засвоєння соціального досвіду.* Можна зробити припущення, що відображення самоосвіти у науці ще не досягло свого цілісного рівня. Нам уявляється справедливим ствердження Б.Ф. Райського і М.Н. Скаткіна про те, що “до останнього часу під самоосвітою розумілась лише індивідуальна самостійна робота людини над літературними джерелами”.

РОЛЬ КУРАТОРА У СТУДЕНТСЬКОМУ ЖИТТІ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Вступ до вищого навчального закладу супроводжується значними змінами в емоційному стані та життєдіяльності студента, що зумовлено кількома факторами: переходом до якісно нової лекційно-практичної системи навчання; збільшенням обсягів навчальної роботи; зміною оточення та умов навчання.

Тому одним з найперших і найголовніших завдань всіх вузівських структур СумДУ є допомога студентам-першокурсникам в адаптації до студентського життя та формування міцного колективу. І це не є завданням лише кафедри чи куратора. Так, значним кроком до створення справжнього колективу в академічних групах можна вважати проведення таких університетських заходів як посвята у студенти та конкурс «Золотий інтеграл».

Кафедра також приймає участь у цьому складному процесі. Так на кафедрі інформаційних технологій проектування щорічно проводиться свято «Посвята у ІТешники», яке готують студенти старших курсів. Вони розповідають першокурсникам про кафедру та її традиції. Обов'язково на святі присутні провідні викладачі кафедри. Наступним кроком є започатковане кафедрою ІТП свято «День спеціальності», яке готується студентами спеціальності ІТ першого курсу за допомогою активу старших курсів. Традиційно на святі присутні випускники минулих років, які розповідають про свої досягнення, отриману роботу. Таким чином формується спільність студентів різних курсів і випускників, що дозволяє студентам оцінити спеціальність, яку вони обрали.

Проте значна роль у адаптації студентів-першокурсників відводиться кураторам академічних груп. Куратори, які працюють зі студентами з першого дня навчання, мають якомога раніше виявити та врахувати індивідуальні особливості студентів, допомогти їм у формуванні навиків самостійної навчальної діяльності, організації праці. Завдання куратора в цьому разі наступні:

- сприяти розвитку інтелектуального потенціалу особистості студента; формуванню студентського колективу;

- систематично цікавитися життям групи, знати характер, схильності кожного студента, його успіхи в навчанні, плани на майбутнє, умови його життя й побуту;
- допомагати творчим групам, активу групи у проведенні різних заходів;
- залучати студентів до соціально корисної та професійно орієнтованої практичної діяльності;
- забезпечити реальні умови розвитку самооцінки, формування перспектив професійного та особистого росту.

Форми роботи куратора з групою можуть бути різноманітні. У практиці інституту кураторства СумДУ використовуються кураторські години, бесіди, тематичні лекції, організація колективних свят. Також відбуваються колективні відвідування театрів, виставок, музеїв, кіно-театрів. Все це значно сприяє максимальній реалізації можливостей міжособистісного спілкування.

Від того, який колектив зуміють створити куратор і студенти за перший рік навчання, багато в чому залежатиме все їх студентське життя, чи буде воно корисним, цікавим, позбавленим конфліктів та учбових негараздів - таким, яким запам'ятається їм на все життя.

С.Б. Кузікова, канд. психол. наук, доцент,
kuzikov_oleg@ukr.net

Сумський державний педагогічний університет
 ім. А.С. Макаренка, м. Суми

МЕХАНІЗМ СУБ'ЄКТНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Вища освіта на сьогодні розглядається як провідний чинник соціального й економічного прогресу. Бо найважливішою цінністю й головним капіталом сучасного суспільства є фахівець, здатний до активного пошуку і засвоєння нових знань та прийняття нестандартних рішень. Його підготовка вимагає й нової системи освіти – «інноваційного навчання», яке б створило умови для формування у майбутнього фахівця здатності до проєктивної детермінації майбутнього, відповідальності за нього, віри в себе та свої професійні здібності впливати на майбутнє [1], тобто суб'єктного становлення студентів ВНЗ.

З точки зору системно-діяльнісного підходу в психології (О.Г. Асмолов, Г.С. Костюк, О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко) розвиток особистості відбувається в процесі успішного оволодіння професійною діяльністю, яка є значущою для суб'єкта. Однак характер співвідношення особистісних особливостей людини та критеріїв успішності її професій-

ної діяльності продовжує залишатися в центрі уваги дослідників. Становлення фахівця можливо тільки в результаті єдності розвитку професійних знань і вмінь та особистісного зростання. Причому особистісний результат професійного розвитку людини, на думку багатьох сучасних дослідників (М.Й. Боришевський, О.О. Конопкін, Г.С. Нікіфоров, В.І. Степанський та ін.), ширший за традиційні форми професійного досвіду — знання, вміння, навички.

Мета освіти (особливо вищої) повинна полягати в тому, щоб допомогти студенту організувати внутрішню взаємодію між навчальною діяльністю (процесом пізнання) і особистісним самовизначенням. При цьому важливо не допустити «збіднення душ» при збагаченні інформацією. Потреба в такому внутрішньому діалозі зумовлюється роботою з усвідомлення, розвитку і уточнення своєї ціннісно-сислової сфери. Дійсно, живе особистісне знання породжується з активного особистісного ставлення студента до навчального матеріалу. В формуванні ж ціннісно-сислових переваг знаходиться основа процесу особистісного самовизначення. Говорячи образно, особистісне і професійне самовизначення ідуть поруч із ціннісно-сисловим самовизначенням.

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну спрямованість особистості і становить основу її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, а також ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції і «філософії життя». Відомо, що зміна ставлень особистості (до себе, оточуючих, діяльності, світу в цілому) виявляється у динаміці її образу Я, самооцінок, життєвих смислів та цінностей, зміні характеру мислення, способу поведінки тощо. Отже, і безсумнівно впливає на цілі, мотиви, результати її професійної діяльності.

Таким чином, механізмом саморозвитку особистості, в тому числі і професійного, є зміни, які відбуваються в мотиваційно-ціннісно-сисловій сфері людини.

Вивчення особливостей, напрямків змін в особистісній сфері майбутнього фахівця дозволяє розробити шляхи та методи управління професійним зростанням особистості в процесі фахової підготовки. Йдеться про забезпечення формування особистісної готовності майбутніх фахівців до здійснення певної професійної діяльності, розвиток їх творчих якостей, всебічної освіченості, які не менш важливі, ніж набуття ними спеціальних знань і вмінь.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вертаючись до питання модернізації навчального процесу в світі вимог Болонської угоди, важливо зупинитися на специфічних рисах окремих спеціальностей вищих навчальних закладів. Підтримується думка, що найменше ця система зручна для гуманітарних галузей освіти, оскільки потребує не стільки бальної оцінки об'єму знань, скільки якісної оцінки деяких умінь та навичок студентів, а саме: говоріння, вимова, швидкість сприйняття мови, навички аудіювання, письма та перекладу. Але є один несумнівно корисний аспект цієї системи, який, при його розвитку та вдосконаленні, міг би бути корисним для будь-якої спеціальності вищого навчального закладу. Мається на увазі самостійна робота студентів; методи її організації та оптимізації. Раніше цей вид роботи завжди згадувався у програмних документах та методичній літературі, але був далекий від довершеності, оскільки більшість студентів не засвоювала за весь курс навчання цього виду навчальної роботи і, як результат, не мала розвинутих навичок науково-пошукової роботи, яка так необхідна для науково-дослідницької діяльності. Тому найціннішим у Болонському процесі є відчутний наголос на організації самостійної роботи студентів.

Найнеобхіднішим вважається заохочення студентів у самостійному пошуку інформації, самостійному її осмисленні і використанні під час виконання комплексних завдань та проектів.

Внаслідок того, що сучасна молодь взагалі читає набагато менше ніж попередні покоління через величезну кількість інформації, яка не потребує глибокого осмислення та напруженої розумової діяльності, виникають певні складнощі в організації самостійної роботи студентів, а саме виникає необхідність винаходу нових методів заохочення студентів у самостійних видах учбової діяльності. Один з них - це завдання на рівні проектів та комплексні роботи. Саме тут найважливіша роль викладача, як організатора самостійної роботи студентів. Він має винайти і навіть створити умови, за яких студент буде постійно обертатися у колі вимог, нерозривно пов'язаних з творчим пошуком і самостійною активністю. Звідси виникає потреба цілеспрямованої постановки завдань студентам на рівні, що охоплює велику кількість пи-

тань та поширює дослідницький пошук за межі навіть одного предмету і логічно пов'язаний з декількома предметами. З другого боку, завдання повинні носити евристичний характер, від виконання яких студент отримує пізнавально-амбіційне задоволення. Студент повинен відчувати себе справжнім науковцем у певній галузі. Пропонується такий вид завдань, як командні проекти: коли проект чи комплексне завдання вимагає участі не одного а декількох студентів. Спільний проект передбачає самостійний пошук необхідної інформації окремих студентів з наступним обговоренням та дискусіями, які можуть знову підняти питання про необхідність подальшого пошуку інформації для поширення або завершення комплексного завдання або проекту. Такі види самостійної роботи виховують у студентів навички командної роботи, почуття відповідальності за свою ділянку роботи, спонукають їх до винаходу оригінальних шляхів рішення питань, поширення пошуку необхідної інформації.

О.Д.Динник, викладач
odkonotop@mail.ru

Конотопський інститут СумДУ, м. Конотоп

МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Національна система освіти нині потребує теоретико-методологічного обґрунтування основних напрямів свого становлення й розвитку. Стрижневий напрям прогресивних педагогічних технологій - це особистісний підхід до студентів у навчально-виховному процесі, який об'єднує і втілює такі виховні ідеї та принципи:

- ідею розвитку особистості, чи особистісної спрямованості виховання й освіти;
- загальнолюдські принципи гуманізму;
- ідею демократизації педагогічних взаємин як основи формування демократичної особистості;
- поглиблення індивідуального підходу;
- принцип відповідності навчання і виховання;

У зв'язку з цим освітня функція нині втрачає провідну роль, поступаючись своїм місцем функціям виховній, розвитковій і самовдосконалення.

Методи позааудиторної роботи покликані допомогти вихованцю вищого навчального закладу набути знання в процесі самостійної роботи. Відомо, що ніхто просто так не отримує певну сукупність знань,

навичок і вмінь; їх можна здобути тільки доклавши чималих зусиль. Самостійна робота студента включає в себе закріплення і поглиблення раніше набутих теоретичних знань, практичних навичок й умінь, а також оволодіння новими. Сучасні освітні процеси і науково-технічна революція роблять метод самостійної роботи одним із основних.

Найпоширенішим видом самостійної роботи є робота з друкованими джерелами. Організуючи позааудиторну роботу, педагог повинен надавати індивідуальні консультації та контролювати хід виконання завдань студентом, бо тільки тоді вона реалізує свої освітні та виховні функції, якщо буде планомірною, систематичною та змістовною. Вважаємо модульно-рейтингову систему навчання як таку, що заохочує студентів до самостійної роботи, сприяє прагненню до самоосвіти та самовиховання.

На власному досвіді дійшли висновку, що необхідно ширше включати в навчальний процес ділові ігри, заняття-змагання, які вимагають від студента ґрунтовної самостійної підготовки, викликають професійний інтерес, включають нестандартний характер навчально-пізнавальної діяльності, а саме: змагальність, емоційність і проблемність. Тематика ділових ігор повинна обговорюватися на кафедрах і передбачати самостійне вивчення та виконання більшої частини трудомістких робіт в позааудиторний час, а в аудиторії студенти аналізують, порівнюють, шукають оптимальні варіанти з поставленої задачі або проблеми.

Так, в якості проміжного контролю знань із курсу «Технологія конструкційних матеріалів» в Політехнічному технікумі Конотопського інституту СумДУ було проведено заняття – змагання. План змагання складався з письмових і усних завдань, що дозволили студентам повною мірою розкрити свої знання і уміння як в індивідуальній, так і в командній формі роботи.

Використання у навчальному процесі різноманітних тематичних та професійних конкурсів на рівні навчального закладу стимулює інтерактивне спілкування між викладачами та студентами, яке охоплює аудиторний та позааудиторний час.

ФОРМУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ СПЕЦІАЛІСТА ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВИ

Розв'язання складних проблем сучасного соціально-економічного розвитку, розширення міжнародного співробітництва в галузях економіки, науки та техніки вимагають від фахівця-економіста знання іноземної мови, особливо англійської. Практична користь цього полягає у вмінні отримувати інформацію з англійськомовних джерел та спілкуватися у професійному середовищі. Знання англійської мови сприяє розширенню світогляду спеціаліста, підвищенню його професійного рівня.

Вивчення англійської мови студентами-економістами передбачає широке використання літератури за фахом, а їй притаманні особливі засоби вираження, певна граматична структура речень, насиченість термінами та неологізмами. Прискорений науково-технічний прогрес веде до використання великої кількості економічних та наукових термінів, більшість яких походить з англійської мови та є інтернаціоналізмами. Саме тому студент-економіст повинен розуміти, що знання англійської мови сьогодні є таким самим необхідним, як і знання спеціальних наук. Концентрація уваги студента на термінах інтернаціоналізми (productivity, input, output, operating, a business, micro-macroeconomics, marketing, default, etc.) повинна використовуватися викладачем не тільки у процесі їх вживання, а також при читанні тексту та його прямого й зворотного перекладу. Студенти-економісти повинні розуміти, що економічні терміни багатозначні за своєю природою (default-відсутність, несплата; marketing-торгівля, реалізація; transaction-угода, операція).

Ефективність формування комунікативних навичок студентів досягається доцільним вибором методів навчання, доброзичливими відносинами, «викладач-студент», «студент-викладач», професійною компетенцією самих викладачів. Дуже доцільно використовувати на заняттях проблемні ситуації, які найповніше наближені до умов природного спілкування та стимулюють студентів до мовленнєвої діяльності. Комунікативні ситуації найкраще створювати у формі діалогу, оскільки саме він передбачає високий рівень комунікативної діяльності. Тематика діалогів може бути різною: інтерв'ю з бізнесменом (пре-

зидентом компанії), розмова між менеджером фірми та персоналом і т.ін. При такій формі роботи студент-економіст вчиться висловлювати свої думки, судження з приводу різних економічних проблем, отримувати необхідну інформацію студентам можна пропонувати висловити свою думку за такими проблемними питаннями, як:

1. З чого розпочати власний бізнес?
2. Якою повинна бути реклама?
3. Як отримати прибуток компанії?
4. Які проблеми має малий бізнес?

Також рекомендовано використовувати на заняттях з англійської мови рольові ігри (прес-конференція, зустріч із представниками різних фірм, переговори з іноземними партнерами). З особливою зацікавленістю студенти працюють над проектами. Співпраця у невеликих групах, вони здобувають навички монологічного та діалогічного мовлення, аудіювання, читання. Студенти із задоволенням розробляють такі проекти, як : Фірма моєї мрії. Проблеми економічної глобалізації. Business etiquette.

Саме такі види комунікативної діяльності сприяють найбільш активному засвоєнню термінології та професійної лексики студентами економічних спеціальностей.

О.В. Алексенко, канд. техн. наук,
Сумський державний університет, м. Суми

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА МОТИВАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Основним завдання професійної світи є досягнення високої якості навчання і конкурентоспроможності випускників на ринку праці. А це потребує створення системи контролю знань і навичок студента, яка б дозволяла якомога об'єктивніше оцінити виконання студентом усіх видів навчального навантаження і ступінь засвоєння матеріалу курсу. Треба відмітити, що кількість годин для самостійної роботи становить 30–60 % від загальної кількості, відведеної для дисципліни. Тому необхідна така система контролю навчальної роботи студента, яка дозволить не тільки якісно оцінювати, а й буде мотивувати студента до ефективної самостійної роботи.

Сучасна освіта вимагає впровадження інноваційних технологій, важливою частиною яких є тестова технологія, яка дозволяє зменши-

ти не тільки вплив суб'єктивних факторів на оцінку, але й зменшує час, необхідний на перевірку контрольних робіт.

Щоб частково уникнути недоліків тестування і стимулювати вміння студентів формулювати власну думку можна, використовувати тести різного вибору: альтернативного чи множинного, тести на розрізнення, ґрунтування, систематизацію та класифікацію елементів. Також треба пам'ятати, що тестування не замінює інші форми контролю, а тільки доповнює їх.

Розглянемо поточний контроль, який проводиться для оцінювання якості самостійної роботи і засвоєння матеріалу практичних занять. Цей контроль можна розподілити на три етапи: оцінку підготовки студента до практичного заняття, оцінку якості виконання завдань в аудиторії і оцінку ступеня засвоєння теоретичного і практичного матеріалу.

Підготовку до практичного заняття доцільно оцінювати у вигляді тестування і позиціонувати її для студента як допуск до заняття. Найдоцільніше на даний контроль виносити теоретичний матеріал, який студент повинен знати для виконання завдань даного практичного заняття. Вказаний підхід дозволяє не тільки оцінювати якість самостійної роботи студентів, яке й стимулює їх на самостійне опрацювання досить великої частки учбового матеріалу.

Практичні завдання потрібно розділити на блоки, які оцінюються окремо. До того ж оцінка, за кожний блок, повинна бути вказана перед завданням, щоб студент мав змогу оцінювати свою роботу в ході заняття. Це буде стимулювати його на активну роботу. Також треба чітко зазначати для чого і як виконується завдання. На кожному етапі роботи студентам необхідно роз'яснювати мету роботи, контролювати сприйняття цієї мети, поступово формуючи в них вміння самостійно ставити завдання і обирати методи виконання. Завдання повинні містити алгоритми виконання, елементи новизни, бути цікавими для студента і пов'язаними з його майбутньою професійною діяльністю.

На індивідуальних заняттях доцільно проводити тестовий контроль засвоєння вмінь, отриманих на практичному занятті і пов'язаного з ним матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання.

Такий триетапний поточний контроль дозволяє не тільки всебічно оцінити роботу студента, але й мотивувати його до якісної самостійної підготовки.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Система традиційного навчання склалася в XVII столітті на основі принципів дидактики, які були сформульовані Я.А. Каменським. До відмінних рис традиційного навчання відноситься те, що основною одиницею пізнавальної діяльності є заняття, присвячене одній навчальній дисципліні й одній темі, у ході якого група студентів працює над одним і тим самим матеріалом. При цьому необхідно щоб до складу групи, що працює по єдиній програмі, входили студенти приблизно одного рівня підготовки й даний склад зберігався на весь період навчання.

Традиційне навчання має позитивні сторони, такі як систематичний характер навчання, організаційна чіткість, упорядкована, логічно правильна подача навчального матеріалу, постійний емоційний вплив особистості викладача, оптимальні витрати ресурсів при масовому навчанні.

Недоліком традиційного навчання є повідомлення викладачем готових знань. На заняттях переважають пояснювально-ілюстративний і репродуктивний методи, у результаті чого спостерігається невміння студентів працювати самостійно, відбирати дійсно необхідний їм надалі матеріал, невміння орієнтуватися у величезному потоці інформації, невміння мислити. При традиційному підході до навчання розвивається, насамперед, механічна пам'ять студентів, тому що більшість із них просто зазубрює запропанований матеріал. Традиційне навчання має авторитарні риси, які проявляються, насамперед, у регламентації діяльності студентів на занятті, примусовості навчальних процедур, що приводить до нерозуміння студентами мети своїх дій, і того, при яких умовах вони зможуть застосувати вивчений матеріал. У такій ситуації в студентів втрачається внутрішня мотивація до навчання, що негативно позначається на їхніх успіхах. Таке навчання приводить до невміння планувати свою діяльність. Традиційне навчання в сучасних умовах є недостатньо ефективним, тому що не розвиває належною мірою творчий потенціал студентів, ті якості, які необхідні сьогодні молодим людям. Тому варто шукати нові підходи до організації навчально-виховного процесу.

Альтернативою виступають у цьому випадку сучасні технології навчання, які заохочують студентів до самостійної роботи. Вони сприяють розвитку креативних здібностей і творчих сторін особистостей студентів. Завдяки їх використанню більш ефективно розвиваються такі вміння студентів, як мислення, вміння працювати самостійно, робити свій вибір у будь-якій ситуації й вирішувати проблеми різного плану, вміння планувати свою подальшу діяльність, прогнозувати її результати, передбачати можливі помилки й знаходити шляхи їхнього усунення. Більшою мірою розвиваються вміння працювати в групі й погоджувати свої позиції з позиціями інших, комунікативні вміння, вміння вести діалог, разом шукати вихід зі складних ситуацій. Підвищується ініціативність студентів, їхній інтерес до учбово-пізнавальної діяльності. Використання самостійної роботи студентів сприяє зменшенню психологічного навантаження на студентів і більш ефективного здійсненню контролю їх учбово-пізнавальної діяльності.

А.М. Суварян, канд.еко.наук, доцент

В.С. Галстян

Virginia84@yandex.ru

Российско-Армянский (Славянский) государственный университет,

г. Ереван

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ БАНКОВСКИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В РЕАЛИЗАЦИИ КОРПОРАТИВНОЙ СТРАТЕГИИ БАНКА

1. Глобальные изменения финансовой системы, возникновение новых видов банковских услуг, обусловленные процессом глобализации риски банковской деятельности, необходимость поддержания конкурентоспособности в данных условиях требуют от банковских специалистов глубоких знаний и способность предвидеть предстоящие изменения внешней среды и своевременно реагировать на них. В соответствии с этим должна быть разработана и стратегия развития банков.

2. Преимуществом классического университета при подготовке специалистов финансовой и банковской сферы является возможность интеграции фундаментальных и специальных знаний, использование потенциала развитых научных школ – математической, философской, экономической. Особенно это важно в рамках магистратуры, обеспечивающей

высокий уровень понимания законов функционирования финансовых рынков, эффективного финансового менеджмента.

3. В современной системе образования намечается тенденция роста числа коммерческих образовательных учреждений, банковских учебных центров, которые возникают как результат неспособности вузов обеспечить потребности банковской системы в квалифицированных специалистах.

4. Важную роль в кадровой политике банков должна занимать система переподготовки и повышения квалификации специалистов. Она включает в себя: программы обучения, учитывающие потребности в повышении профессионализма работников банка; подразделения по выявлению потребностей в обучении, контролю и оценке качества обучения; учреждения, реализующие программы обучения. Основой построения системы обучения банковских специалистов является определение требований к уровню профессионализма, знаний и навыков исходя из корпоративной стратегии банка а также конкретных задач, стоящих перед учреждением.

5. Основные формы обучения банковских специалистов делятся на две группы: дистанционное обучение, при котором работниками самостоятельно изучаются учебные пособия, нормативные документы с последующей сдачей аттестационных экзаменов и зачетов, и очное модульное обучение в банковских учебных центрах и других учреждениях.

Новые методы обучения специалистов позволяют объединять практическую банковскую деятельность с процессом обучения. К ним относятся тренинги, деловые игры, кейсы и т.д., при которых специалисты тренируются по следующим направлениям: построение финансовой модели бизнес-плана и анализ инвестиционных проектов; управление портфелем ценных бумаг; измерение рисков математическими методами финансового инжиниринга; имитационное управление активами и пассивами банка; управление проектами.

Дополнительными методами обучения специалистов могут быть обучение на рабочем месте, стажировка, участие в работе целевых групп, самостоятельное обучение. Последнее должно включать использование различных информационных ресурсов, изучение специальной литературы. Важное место в подготовке и повышении квалификации банковских специалистов должно занимать использование современных компьютерных обучающих и тестирующих программ. Преимуществами данных методов являются возможность разработки индивидуальных планов обучения для каждого работника; произвольные темпы обучения и возмож-

ность повторения изучаемого материала; автоматизация оценки результатов обучения, использование компьютерного тестирования.

6. Особое значение при профессиональной подготовке и переподготовке банковских специалистов имеет контроль посредством регулярного профессионального тестирования, результаты которого позволяют корректировать систему обучения и повысить эффективность деятельности банка. Тестирование должно проводиться с использованием компьютера. Помимо промежуточного тестирования для контроля качества подготовки специалистов банка необходимо в обязательном порядке проводить регулярную (раз в 3 года) аттестацию работников, которая должна проводиться в 2 этапа: на первом этапе посредством тестирования проверяются знания работниками основ банковской деятельности, а на втором этапе – собеседовании – оценивается знание профессиональных обязанностей и уровень подготовки к их выполнению.

Определение качества обучения специалистов позволяет банковскому руководству выявить потенциал персонала, а также преимущества и недостатки существующей системы подготовки и переподготовки специалистов, оценить конкурентоспособность банка на финансовом рынке.

А.В. Андрущенко
andruschen@mvs.gov.ua

Міністерство внутрішніх справ України, м. Київ

МЕНЕДЖЕРИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ (деякі аспекти)

На сучасному етапі розвитку України, як демократичної держави, зазнають реформування всі сфери діяльності. Не є виключенням і правоохоронна діяльність. Боротьба зі злочинністю та охорона громадського порядку перестали розглядатися як суто міліцейські питання. Завдання із забезпечення правопорядку в державі покладаються не лише на органи внутрішніх справ, а й на інші правоохоронні органи, перелік яких можна знайти в статті 2 Закону України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” [1]. До вирішення питань щодо профілактики правопорушень та злочинності, а також до здійснення заходів з охорони громадського порядку залучаються й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади і громадськість. Слід наголосити, що громадськість залучається до охорони громадського порядку виключно шляхом створення громадських формувань з охо-

рони громадського порядку і державного кордону [2]. Але головною силою на цьому напрямку роботи була і є міліція. Незважаючи на те, що міліція безпосередньо здійснює заходи із забезпечення правопорядку [3], міліція також здійснює організуючу та координуючу роль у реалізації державної політики з правоохоронної діяльності.

Ураховуючи те, що управління в органах внутрішніх справ – це різновид державного управління, яке повинно забезпечувати взаємодію систем, підрозділів і служб органів внутрішніх справ як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань у сфері внутрішніх справ держави [4], на органи внутрішніх справ покладається також завдання розробки та впровадження органами виконавчої влади комплексних загальнодержавних програм, які передбачають здійснення попереджуючих, профілактичних заходів. Ураховуючи те, що до виконання таких програм залучаються майже всі центральні та місцеві органи виконавчої влади, виникає необхідність погодження, контролю та координації, упорядкування і цілеспрямування індивідуальних та групових зусиль, тобто відповідного управління.

З огляду на такі завдання виникає необхідність у підготовці управлінців для органів внутрішніх справ на засадах проактивного менеджменту. Тобто, коли управління здійснюється на упередження умов, що дають можливість скоєння правопорушень або злочинів. Управлінці, опанувавши методи такого управління, матимуть навички з організації співпраці міліції з іншими центральними органами виконавчої влади та громадськістю, з розробки і впровадження комплексних державних програм на зразок: Комплексної програми профілактики злочинності на 2001-2005 роки [5] та Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 роки [6] тощо.

Ураховуючи викладене, можемо говорити про те, що в управлінській діяльності органів внутрішніх справ потрібен менеджер – тобто особа, яка в структурі управління державного органу несе відповідальність за вироблення, прийняття і виконання рішень, спрямованих на забезпечення ефективного виконання завдань, які стоять перед підлеглими зокрема та правоохоронними органами в цілому, та наділена функціями визначення мети управління, стимулювання, комунікації і контролю [7].

Л.С. Завертанная, А.П. Кислицын,
канд.ф.-м.наук, доценти,
Т.В. Кислицина,
В.П. Мигаль, О.Н. Чугай,
д-ра техн.наук, профессор,
С.В. Олейник,
oleynick@rbcmil.ru

Национальный аэрокосмический университет
им. Н.Е. Жуковского «ХАИ», г. Харьков

АДАПТИВНАЯ МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ ПО ФИЗИКЕ И МАТЕМАТИКЕ

В течение последних лет во многих технических вузах Украины отсутствует вступительный, а в школах – выпускной экзамен по физике, что является одной из причин значительных различий в подготовленности студентов первого курса по данному предмету. Наряду с этим студенты отличаются и своей подготовленностью по математике, хотя основная причина этого иная. Сказанное определяет актуальность разработки новых методик проведения практических занятий по физике и математике, эффективных в сложившихся условиях.

В Харьковском Национальном аэрокосмическом университете им. Н.Е. Жуковского разработана и прошла десятилетнюю апробацию новая методика проведения практических занятий, эффективность которой обеспечивается учетом подготовленности каждого из студентов по предмету и организацией его самостоятельной работы. На основе результатов входной контрольной работы вся группа изначально делится на подгруппы, например с достаточным, средним и высоким уровнем подготовленности по предмету. После этого каждый студент получает для работы в аудитории под руководством преподавателя, а также в качестве домашнего задания задачи соответствующего уровня сложности. Результаты занятия оцениваются в баллах, которые суммируются при подведении итогов семестра. Если по результатам нескольких последующих занятий студент набирает менее 30 % от максимального количества баллов для заданий своей подгруппы, он переходит в подгруппу с более низким уровнем подготовки. Точно также в подгруппу с более высоким уровнем подготовки переходит студент, набравший в указанных условиях свыше 75 % баллов.

Основная роль преподавателя при проведении занятий по предлагаемой методике заключается в изложении основных подходов к решению типовых задач по рассматриваемой теме, а также оказании ин-

дивидуальної допомоги студентам. Последня учитывається при підведенні результатів заняття, зниженням кількості набраних студентом баллів. Поскольку завдання для учасників кожної з підгруп включають чотири і більше варіантів, у преподавателя может возникнуть нехватка времени при оказании им индивидуальной помощи. Поэтому в нашей практике каждый студент может воспользоваться решением трудной для него задачи, имеющимся у преподавателя.

Предлагаемая методика позволяет адаптировать задачи к знаниям, умениям и навыкам студента, что способствует повышению его активности на практическом занятии.

В.К. Щербіна, старший викладач
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди, м. Харків

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Реформування підготовки майбутніх учителів економіки зумовлене передусім істотними змінами освітньої парадигми, що полягає в утвердженні ідей особистісно орієнтованого навчання і виховання підростаючого покоління, у новому баченні завдань, які покладаються на вчителя, оскільки школа із суто педагогічного середовища перетворюється у відкриту для навколишнього світу систему. Школі необхідні не просто вчителі економіки високої кваліфікації, а вчителі-творці, учителі-майстри, вчителі-новатори.

Нові підходи до організації підготовки вчителів змінюють її сутність та якість. Хоча в Україні й накопичений позитивний досвід підготовки фахівців, проте реформування системи освіти вимагає подальшої розробки цієї проблеми.

Особистісні характеристики майбутнього вчителя економіки складають базову основу його професійної індивідуальності, а особистісно-суб'єктні – сутнісну, творчу. Необхідно перенести акцент на формування багатогранної системи особистісних якостей майбутнього вчителя, аби він мав потребу і спроможність творчо й активно управляти своїм професійним розвитком.

У зв'язку з цим актуальним є пошук таких засобів навчання майбутнього вчителя економіки, які б сприяли виявленню його творчої індивідуальності і усвідомленому сприйняттю парадигми особистісно-професійного розвитку. Такими засобами виступають інтерактивні методи навчання.

Важливо, що інтерактивні методи дають можливість задіяти не тільки свідомість людини, але й її почуття, емоції, вольові якості, тобто залучають до процесу навчання „цілісну людину”, що сприяє кращому засвоєнню знань. Засновані на навчанні через дію, ці методи відтворюють ситуації, взаємини, завдання, які характерні для повсякденного життя того, кого навчають.

Отже, інтерактивні методи – це посилена педагогічна взаємодія, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого досвіду життєдіяльності. Інтерактивна педагогічна взаємодія характеризується високим ступенем інтенсивності спілкування її учасників, їхньої комунікації, обміну діяльностями, зміною і різноманітністю її видів, форм, прийомів, цілеспрямованою рефлексією учасників діяльності та їхньої взаємодії.

Усі зазначені ознаки інтерактивної педагогічної взаємодії обумовлені одна одною, інтегруються в єдиний комплекс атрибутів, що становлять змістову і технологічну основу використання в педагогічному процесі інтерактивних методів.

Можна стверджувати, що підготовка майбутнього вчителя економіки в умовах інтерактивного навчання підвищує ефективність навчально-виховного процесу, ґрунтується на поєднанні традиційних та інноваційних підходів у організації навчання, має індивідуальне спрямування й готує студентів до майбутньої діяльності, тобто сприяє їх ефективному особистісно-професійному розвитку.

О.І. Сміян, д-р мед. наук, професор,
Т.П. Бинда, П.І. Січненко, О.К. Романюк,
канд. мед. наук, доценти,
В.А. Горбась

Сумський державний університет м. Суми

ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ В ПИТАННЯХ БЕЗПЕРЕРВНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Впродовж останнього часу процес безперервної медичної освіти зазнав значних змін як в плані теоретичної основи і методології, що використовується так і в перспективах того, що і як вона повинна забезпечувати. Оскільки більш всього поширення набувають акредитація і сертифікація освітніх програм, питанням ефективності (контролю якості) медичної освіти стала приділятися більша увага. Проте головне питання: чи дійсно і наскільки змінюють освітні інтервенції в професійну поведінку лікарів, і чи поліпшуються при цьому показники одужання пацієнтів, - у багатьох випадках залишається відкритим.

Проблемно-орієнтоване навчання (ПОН) - це ідеологія, педагогічна стратегія, особливий стиль досягнення знань, при якому можливим стає повноцінне оволодіння проблемою з глибоким, активним, стійким освоєнням матеріалу реальних життєвих ситуацій при максимальному використанні доказово обґрунтованих світових інформаційних ресурсів.

ПОН дозволяє формувати і закріплювати навички отримання знань, форми досягнення консенсусу, здатності орієнтуватися в інформаційних сферах, орієнтуватися в мультидисциплінарних ситуаціях. Однією з найважливіших умов в ПОН є активне зусилля тих, що навчаються, в досягненні більш глибокого результату у вивченні проблеми і формуванні життєздатних рішень.

На відміну від традиційних інструкцій, що часто отримуються з лекційного курсу, вивчення матеріалу в процесі ПОН зазвичай проходить у вигляді занять в аудиторії, в невеликих за чисельністю групах студентів, як правило у формі дискусії, що керується викладачем. Внаслідок того, що об'єм прямих імперативних інструкцій при ПОН зводиться до мінімуму, студенти беруть на себе велику відповідальність за власне навчання. При цьому роль викладача може зводитися до ролі експерта з проблеми, що обговорюється, керівника по користуванню інформаційними джерелами і консультанта у виконанні групового завдання.

Таким чином, в ПОН роль викладача полягає в заохоченні активного обговорення проблеми, забезпеченні участі студентів, забезпеченні можливості отримання відповідної інформації, підтримці основного напрямку ведення дискусії.

Така форма спілкування дозволяє успішніше обговорювати всі питання, зрозуміти їх суть, і що ще важливіше, залишає глибокий слід в пам'яті, ніж амбітне "озвучування" авторитарної думки викладача.

Л.О. Прімова, канд.біол.наук, доцент,

Л.І. Гребеник, канд.біол.наук, доцент

Сумський державний університет, медичний інститут

РОЛЬ КУРСУ КЛІНІЧНОЇ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ У ФОРМУВАННІ КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ

На сучасному етапі розвитку медицини засвоєння практичних навичок неможливе без фундаментальної теоретичної підготовки, яка дає основу для подальшого розуміння етіології, патогенезу, діагностики та лікування захворювань. Майбутній лікар повинен мати не лише теоретичну підготовку, оволодіти практичними навичками, але також

вміти діяти у неординарних ситуаціях. Дуже важливим є формування у студентів старших курсів *клінічного мислення*, яке на підставі базової теоретичної підготовки, логічних висновків, практичного досвіду, дозволяє співвіднести відомі симптоми певної хвороби з виявленим у хворого симптомокомплексом та прийняти рішення відносно природи захворювання, вибору доцільних методів діагностики та лабораторного обстеження, лікування, моніторингу, прогнозу.

У сучасній медичній освіті склалась ситуація, коли викладання клінічних дисциплін на старших курсах дещо відірвано від дисциплін теоретичного профілю. Саме тому курс клінічної лабораторної діагностики (КЛД), який впроваджено на кафедрі біохімії та фармакології з 1997 року, має на меті поєднати теоретичні знання, які студенти отримують при вивченні фундаментальних дисциплінах з потребами практичної медицини. На заняттях з КЛД студенти знайомляться з сучасними методами лабораторних досліджень, констеляціями та диференційно-діагностичними біохімічними програмами, вчать аналізувати та правильно інтерпретувати лабораторні показники, використовувати оптимальний підбір тестів для вирішення різних клінічних задач (невідкладний стан, встановлення діагнозу, дифдіагноз, моніторинг лікування). Виконання лабораторних досліджень з аналізом результатів - обов'язковий компонент кожного заняття. Для об'єктивного оцінювання знань, крім базового тестування, яке часто виключає можливість логічного та критичного мислення, використовуються конкретні клінічні ситуації, на прикладі яких студенти вчать знаходити біохімічну та фізіологічну основу патологічних процесів, виявляти зв'язки між причиною та наслідком, встановлювати закономірності між порушенням метаболічних шляхів і клінічними проявами хвороби, оцінювати та аналізувати результати лабораторних досліджень, підбирати адекватні тести для досягнення певної клінічної мети, аргументувати свій вибір, чітко і ясно формувати та висловлювати свої думки.

Велике значення у формуванні клінічного мислення має самостійна робота студентів, яка виконується у вигляді обов'язкового домашнього завдання та підсумовує знання, які отримані на заняттях, а також «навчає студентів вчитися», тобто активує розумову діяльність, стимулює внутрішню потребу в отриманні знань, формує навички користування науковою та довідковою літературою.

Таким чином, викладання курсу клінічної лабораторної діагностики у медичному інституті на 4-му році навчання закладає основи для формування у студентів клінічного мислення і є необхідною умовою становлення лікаря як професіонала.

І.Г.Мудрак, асистент,
О.М.Заліська, д-р фармацевт.наук, професор,
ozaliska@is.lviv.ua

Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова
Львівський національний медичний університет ім.Данила Галицького

ВИКОРИСТАННЯ ФАРМАКОЕКОНОМІКИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІТОТЕРАПІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ

Відповідно до вимог Належної аптечної практики (GPP), яка прийнята Міжнародною фармацевтичною федерацією (FIP), триває розширення функцій провізора як активного учасника системи охорони здоров'я. Практичні спеціалісти фармації надають консультації з питань вибору ефективного, безпечного та економічно вигідного на курс лікування лікарського засобу, зокрема і фітотерапевтичних препаратів за даними фармакоеконімічних досліджень.

Фармакоеконіміка – фармацевтична дисципліна, яка вперше впроваджена у систему підготовки провізорів у Львівському національному медичному університеті ім. Данила Галицького, починаючи з 2000 року на до- і післядипломному етапах навчання. Фармакоеконіміка розвивається з 80-х років у країнах Заходу та оцінює співвідношення між ефективністю (безпечністю), якістю життя і витратами при альтернативних схемах лікування для раціонального використання коштів держави, хворого і суспільства. ВООЗ і Міжнародне товариство фармакоеконімічних досліджень (ISPOR) формують її методи, терміни, напрями використання результатів фармакоеконімічного аналізу “вартість-ефективність”, “мінімізація вартості”, “вартість-користь” при створенні переліків ліків для страхового забезпечення. Для викладання фармакоеконіміки нами були видані перші навчальні посібники “Фармакоеконіміка.” (2000), в яких розглядалися теоретичні основи, методи фармакоеконімічного аналізу, застосування їх результатів. У 2001 році МОЗ України затверджена створена нами типова навчальна програма “Фармакоеконіміка” для підготовки студентів фармацевтичних факультетів. Перший навчальний посібник “Основи фармакоеконіміки” був виданий у 2002 році з грифом МОЗ України, який використовується для підготовки студентів у 12 вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах України. З урахуванням набутого досвіду викладання дисципліни “Фармакоеконіміка”, нами видані навчальний посібник для післядипломної освіти і підручник “Фармакоеконіміка” для підготовки студентів, які затверджені МОЗ Україна у 2007 році.

У зв'язку з розширенням арсеналу готових лікарських засобів рослинного походження на світовому і вітчизняному ринку актуальним є при вивченні фітотерапії студентами фармацевтичних факультетів оволодіння доказовими даними про ефективність, безпечність лікарських засобів рослинного походження для визначення їх фармакоекономічних показників. Проведений нами пошук у базах даних Кокрана, Медлайн і ВООЗ дозволив виявити монографії про 52 лікарські рослини, які вивчалися у рандомізованих дослідженнях і мають рівень доказів ефективності, безпечності при певних захворюваннях. Нами підготовлено методичні рекомендації для оволодіння студентами даних доказової медицини, фармакоекономіки про фітотерапевтичні препарати.

С.А. Сміян, канд.мед.наук, доцент,

Т.М. Грінкевич, канд.мед.наук, асистент,

О.І. Сміян, д-р мед.наук, професор

Сумський державний університет, м. Суми

ДО ПИТАННЯ ПРО ЯКІСТЬ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний конкурентоздатний вищий навчальний заклад (ВНЗ) повинен мати відлагоджену ефективну систему управління якістю підготовки спеціалістів, яка включає нові організаційні і методичні принципи рішення цієї проблеми.

На якість освіти у вищій школі, зокрема медичної, впливають численні чинники:

- Якість державних освітніх стандартів
- Зміст освітніх програм
- Рівень і якість довузівської підготовки абітурієнтів
- Кваліфікація педагогічних кадрів
- Матеріальна база освітньої установи
- Соціальна захищеність співробітників і студентів
- Зовнішні економічні умови
- Морально-психологічний клімат у навчальному закладі та ін.

Критерієм якості медичної освіти є здатність медичного ВНЗ виховувати у студентів потреби в постійній самоосвіті і самовдосконаленості, сформувані у них уміння застосовувати основні поняття, закони та закономірності, методи і засоби всіх дисциплін навчального плану в якості методологічних, теоретичних, організаційних і технологічних орієнтирів у майбутній професійній діяльності.

Великі завдання і необхідність їх вирішення стоять перед конкретним ВНЗ, який повинен проводити постійний моніторинг якості осві-

ти, щоб виявити ступінь і повноту реалізації державних освітніх стандартів, відповідність оперативних цілей діяльності ВНЗ стратегічним вимогам, що пред'являються до фахівця ринком праці, рівню можливості викладачів до підготовки конкурентноздатного спеціаліста.

На мікрорівні студента акцент необхідно зробити на готовності випускника до професійної діяльності, його професійних намірах на ринку праці, ступені його задоволеності освітнім процесом і результатами навчання у ВНЗ. На якість навчання у медичному ВНЗ впливають численні організаційні, методичні, технологічні, матеріально-технічні чинники, оцінка яких проводиться, зокрема, при атестації навчального закладу.

На якість медичної освіти впливають наступні чинники, а також підрозділи різного рівня, від яких залежить управління якістю освіти:

1. Рівень підготовки абітурієнтів з предметів природно-наукового напрямку, розвитку їх особистості, інтелектуальних можливостей.

2. Оснащення навчального процесу навчальним устаткуванням, підручниками і посібниками, науковою літературою, обчислювальною і організаційною технікою.

3. Організація навчального процесу на кафедрах, використання нових ефективних педагогічних технологій.

4. Якість навчальних програм, навчальних посібників, дидактичних і методичних матеріалів.

Таким чином, якість медичної освіти — багатовекторний параметр, управління їм є багаторівневою системою, а отже, і контроль за якістю навчання повинен бути теж багаторівневим.

С.В.Попов, д-р мед. наук, професор
serevit712@mail.ru

Сумский государственный университет, г. Сумы

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВРАЧЕЙ

Одним из важнейших атрибутов деятельности врача любой специальности является его продолжающееся и непрерывное медицинское образование (НМО). Оно является залогом успешной профессиональной деятельности и, самое главное, гарантом качества оказания медицинской помощи населению.

Традиционно в отечественной системе здравоохранения задача НМО и повышение уровня знаний врача осуществляется через циклы тематического усовершенствования и месячные предаттестационные

циклы раз в 5 лет с компьютерным тестированием и последующей аттестацией. Однако, существующая система не учитывает, не оценивает и, таким образом, не стимулирует постоянно-непрерывную учебу врача, а именно такая работа обеспечивает совершенствование знаний и умений. К тому же она громоздка и затратна – десятки кафедр в составе нескольких академий и факультетов осуществляют проведение циклов.

Таким образом, возникает задача по совершенствованию последипломной медицинской подготовки на условиях поддержания ее непрерывности в течение всей активной профессиональной жизни специалиста. Для выполнения этой цели имеет смысл обратить внимание на опыт стран, в которых указанная проблема решается на современном уровне.

За рубежом, в частности в США задача непрерывной продолжающейся медицинской подготовки решается путем ресертификации. Для возможности ее проведения необходимо (в большинстве штатов) заработать определенное количество кредитов, обычно около 50 в год. Несколько тысяч организаций проводят разного рода курсы, участие в которых дает возможность получать кредиты так называемой АМА PRA Category 1. Курсы интенсивные, протяженностью 4-5 дней, осуществляются с привлечением преподавателей медицинских колледжей и других специалистов. Они могут давать от 16 до 50 кредитов. Дается возможность приобретения сертифицированных материалов для самостоятельного изучения на разнообразных носителях.

Кроме того, выполняется целый ряд программ (eQIPP, Knowledge Self-assessment, Decision Skills Self-assessment) дистанционного обучения через Internet, позволяющих вводить новые методы диагностики, лечения и контролировать их успешность в on-line режиме. Часть программ предназначена для подготовки к компьютеризированному экзамену ресертификации. Создается впечатление, что в ближайшем будущем основная доля собственно НМО и ее контроля будет проводиться через Internet.

В целом вся система НМО и ресертификации за рубежом значительно менее затратна для государства и более удобна для врача, который сам может выбрать место, время, форму своего НМО с минимальным отрывом от своей практики.

Необходимость приведения отечественной системы непрерывного медицинского образования в соответствие с требованиями времени представляется неоспоримой.

Р.П. Піскун, д-р біол.наук, доц.,
Т.І. Шевчук, канд.мед.наук, асистент
Т.Л. Полеся, канд.біол.наук, доцент,
О.О. Ніколаєнко, канд.біол.наук, доц.

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

КУРС ЗА ВИБОРОМ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОЛЕКУЛЯРНОЇ БІОЛОГІЇ»: ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ НА КАФЕДРІ МЕДИЧНОЇ БІОЛОГІЇ

Медична біологія є однією з фундаментальних наук, вивчення яких забезпечує високий рівень загально-біологічної підготовки студентів, дає базові знання про функціонування живих організмів, формує науково-природничий світогляд майбутнього лікаря. В останні роки відмічається бурхливий розвиток молекулярної біології і генетики. Стали відомі механізми багатьох життєво важливих для людини процесів та причини їх порушення на молекулярному рівні. Відкриті нові нозологічні форми хвороб, в медичну практику впроваджені новітні методи молекулярної діагностики не лише спадкових хвороб, а й мультифакторних, інфекційних, онкологічних. Також відмічаються значні досягнення в галузях генної інженерії, біотехнології та генної терапії.

Вказані фактори зумовлюють необхідність отримання студентами сучасних знань з молекулярної біології. В зв'язку з цим в навчальний план підготовки фахівців за спеціальностями «Лікувальна справа», «Педіатрія» та «Медико-профілактична справа» введений курс за вибором «Сучасні проблеми молекулярної біології».

Проблема покращення викладання медичної біології та якісної підготовки майбутніх лікарів завжди знаходиться в центрі уваги викладачів кафедри медичної біології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова. Співробітники кафедри відповідально віднеслися до впровадження на кафедрі курсу за вибором та його методичного забезпечення. З цією метою на кафедрі розроблені тексти лекцій, які розкривають в повному обсязі проблемні питання відповідних розділів згідно програми. До кожного практичного заняття підготовлені методичні вказівки, що відповідають сучасним вимогам педагогічної діяльності. При складанні методичних вказівок враховані всі необхідні моменти, які забезпечують педагогічно грамотну організацію навчального процесу на різних його етапах. Тобто, визначені актуальність навчальної теми та навчальні цілі заняття, здійснений відбір та структурування змісту навчального матеріалу на основі виділення основних його елементів. Велика увага приділена правильній

методичній організації заняття та виділенні змісту основних його етапів. Для контролю засвоєння матеріалу студентами розроблені тестові завдання, ситуаційні задачі різних рівнів складності. Для кращого засвоєння матеріалу складені інструкції та алгоритми для відпрацювання професійних умінь та навичок. Самостійна поза аудиторна робота студентів включає роботу з літературою та написання рефератів, які за-слуговуються на практичному занятті.

Н.М.Усенко, аспірантка
Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С.Макаренка, м. Суми

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Важливим показником самостійності як риси особистості виступає пізнавальна самостійність. Аналіз шкільної практики свідчить, що недостатній рівень її сформованості є однією з причин низької результативності шкільного навчання.

Питання про сутність і роль пізнавальної самостійності учнів вирішується у науковій літературі неоднозначно. Так, Н.А.Половникова вважає, що "пізнавальна самостійність проявляється при виконанні учнем власними силами продуктивних навчальних завдань, вимагаючи логічної переробки або часткового аналізу, проведеної раніше переробки".

Успішність навчальної діяльності учнів багато в чому визначається рівнем їхньої пізнавальної самостійності. Саме пізнавальна самостійність дає змогу швидко орієнтуватися у навчальних ситуаціях, приймати оптимальні рішення при виконанні пізнавальних завдань, зберігати активність і самостійність.

Практика засвідчує, що самостійна робота, навіть на аудиторному занятті з іноземної мови, повинна тривати не менше 40 – 50% робочого часу. Вона має на меті: 1) розвиток і закріплення навичок володіння іноземною мовою; 2) збагачення студентів пізнавальною інформацією; 3) оволодіння способами евристичної діяльності, яка необхідна для задоволення потреб особистості в реалізації власного творчого потенціалу.

У проведеному дослідженні ми виявили дидактичну обмеженість традиційних підходів до сутності та організації самостійної роботи. Наявність завдань учителя, надання спеціального часу для виконання самостійної роботи ; планування методів, засобів і форм самостійної роботи не відображають провідної сутності самостійної діяльності.

Найважливіше – це особисте усвідомлення значимості роботи, її самостійне планування, вибір своїх способів діяльності, зважаючи на рекомендації учителя; особисте звернення за допомогою, консультацією, порадою.

Серед розмаїття форм реалізації самостійної роботи методисти виділяють такі основні види, що визначаються різними рівнями самостійної навчальної діяльності: за зразком, на його перетворення, частково-пошукова і творчо-пошукова.

Ефективність пізнавальної самостійності учнів залежить від рівня її організації. Учні мають бути достатньо забезпечені засобами для її реалізації: навчальний матеріал (підручники, посібники, іншомовні тексти, періодична преса); словники, довідники, розмовники; методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання того чи іншого аспекту мови; лінгафонне обладнання з аудіозаписом занять і мовного матеріалу; типові варіанти карток для аудиторних і домашніх робіт, що дозволяють координувати дії викладачів залежно від індивідуальної підготовленості учнів; кольорові графічні опори.

Отже, перетворити знання учнів на їхні ідейні переконання і забезпечити розвиток моральної свідомості дітей можливо лише за умови, коли учні всебічно усвідомлюють матеріал, що вивчається, коли висновки і узагальнення є результатом їх власних розумових зусиль, волі і позитивних емоційних переживань.

А.Н.Дядечко, канд. філол.наук, доцент,
Сумский госуниверситет г.Сумы

РОЛЬ И ПРОБЛЕМЫ АННОТИРОВАНИЯ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА

Профессионализм современного специалиста не в последнюю очередь определяется тем, насколько он вооружен информационно, поскольку доля информации в любом высокотехнологичном продукте давно превысила все остальные составляющие и продолжает наращивать свой объем, значимость и стоимость. Только профессионал знает истинную цену информации, так как он способен адекватно ее воспринять, переработать и превратить в инструмент реализации его личных и корпоративных профессиональных амбиций и интересов.

Качественный рывок в развитии науки, техники и образования как их основы невозможен без изменения статуса преподавателя и студента в сторону их исследовательского сотрудничества, совместного поиска и добывания знаний и решений.

Как показывает личный опыт работы в вузе, студенты с трудом справляются с заданиями по аннотированию текстов на английском языке, поскольку имеют крайне скромные навыки выполнения аналогичных заданий на родном языке. Поэтому преподаватель английского языка, решая свои специфические предметные задачи, вынужден также восполнять пробелы своих коллег по профессии.

Выработку навыков аннотирования студенты начинают, работая с небольшими текстами на научно-популярную тематику, не связанными непосредственно с их специальностью.

Такой подход позволяет сфокусировать внимание на общелингвистических нормах и закономерностях, которые, в свою очередь, формализуют логические основы представления текстовой информации. Студенты тренируются в соотношении конкретных текстов с предложенными им преподавателем схемами, типичными для аннотаций. Они учатся находить информацию, отражающую отдельные обязательные компоненты аннотации независимо от размера, тематики и формата исходного текста на английском языке. Преподаватель предлагает студентам перечень клише, связок и элементов, наиболее характерных и частотных для данного вида письменной речи.

По мере овладения начальными навыками аннотирования студентам предлагаются задания, связанные с анализом текстов, напрямую связанных с их будущей профессиональной деятельностью. При этом контрольная функция преподавателя постепенно сменяется функцией консультанта по языку, а языковая компетенция студента стимулируется и подкрепляется знаниями в конкретной предметной области.

Мощным стимулом для овладения навыками аннотирования служит для студентов участие их в разного рода проектах, презентациях, обсуждениях, конференциях, проводимых на иностранном языке, обменных программах. Умение кратко и логически четко излагать собственные мысли крайне необходимы им при составлении реферата и текста устного доклада при защите дипломного проекта на английском языке.

Практика показывает, что студенты, владеющие теорией и практикой аннотирования текстов на английском языке, успешно справляются с программой подготовки аспирантов и последующей научно-исследовательской деятельностью.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Тільки передова система освіти може забезпечити перехід суспільства на якісно новий економічний, соціальний, політичний та культурний рівень. Широке застосування життєво важливих інновацій в сфері освіти та вдосконалення традиційних методів є ключовим завданням реформування освіти. У ХХ столітті на перший план ставилася підготовка людини технічно грамотної, людини, здатної підкорювати світ, природу, всесвіт. Звідси турбота про прагматичну сторону, про формування в учнів логічного мислення, що досягалося відповідним набором прийомів і методів.

Та вже в кінці ХХ ст. екологічні катаклізми заставили бити на сполох з приводу як екологічних негараздів так і з приводу фізичного та морального здоров'я людини. У зв'язку з цим медики, педагоги, психологи ставлять питання про ноосферну освіту, про переведення стратегії переробки інформації в іншу площину, в площину образного мислення, при якому явища, світ сприймається як цілісна картина, як сукупність всіх його параметрів, тобто, таким, яким він є. При такому погляді на світ людина починає глибше усвідомлювати свою відповідальність і за природу, і за нащадків.

Яким чином розв'язання таких глобальних проблем стосується методичної та фахової підготовки вчителя іноземних мов?

Саме вчитель є в суспільстві тим посередником між поколіннями, між культурами тощо, який безпосередньо бере участь у передачі знань, у формуванні поглядів, підходів до вирішення тих чи інших проблем.

Що стосується конкретно вчителя іноземної мови, то на сучасному етапі питання стоїть про підготовку вчителів іноземної мови, які не тільки володіють іноземною мовою і знають основи методики її викладання, а поєднують у собі знання педагогіки, психології, теорії комунікації і т. д.

Майстерність учителя повинна розвиватися не через готові розробки та рекомендації з відповідної літератури, а через фундаментальні знання з базових дисциплін, високу культуру, ерудицію, ґрунтовну дидактичну компетенцію, любов до своєї справи та до дітей через уміння володіти таким психолого-педагогічним інструментом, як ситуація успіху, для чого потрібно добре розуміти кожного учня.

Іноземна мова має багатий арсенал засобів для досягнення виховної, освітньої та розвиваючої мети в ході вирішення практичної мети навчання іноземної мови.

Завдання вчителя: навчитися в повній мірі користуватися цим арсеналом, уміти адаптувати наявні основні засоби навчання до конкретних вимог; уміти використовувати додаткові засоби навчання; матеріали засобів масової інформації, кінофільми, Інтернет, ТЗН, тощо.

Застосовувати елементи методу проектів, інтенсивних методів, інтерактивних технологій, Вальдорфської школи та інших методів з метою розвитку образного мислення, індивідуальних особливостей, креативності кожної дитини.

Підготовку кваліфікованого вчителя іноземної мови забезпечують: курс «Методика викладання іноземних мов», «Педагогічна практика», розробка бакалаврських робіт з методики викладання іноземних мов, а також практикується проведення відкритих занять студентами з наступним обговоренням.

И.А.Зайцева, ст.преподаватель
Сумский госуданственный университет, г. Сумы

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТНЫХ ФОРМ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В ВУЗЕ

Изучение иностранного языка не всегда продвигается так, как мы этого хотим. На промежуточном уровне может возникнуть момент, когда требуется дополнительный импульс, стимул для его изучения. Таким стимулом вполне может стать проектная работа. Мотивация лежит в самом проекте. Студенту, наконец, предоставлена возможность использовать приобретенные языковые навыки в новой ситуации практического общения.

Проект – это возможность выразить свои собственные идеи в удобной для обучаемых творчески продуманной форме: проведение интервью, изготовление афиш и объявлений, демонстрация моделей с необходимыми комментариями, составление планов посещения различных мест с иллюстрациями, картой и т.д. Самое важное то, что студент, а не преподаватель, определяет, что будет содержать проект, в какой форме и как пройдет его презентация.

Можно выделить основные принципы проектной работы:

1. вариативность: предполагает индивидуальную, парную и групповую формы работы;
2. решение проблем: проблемы заставляют студентов думать, а думая, они учатся;
3. когнитивный подход к грамматике: студентам предлагается

множество возможностей применить пройденные грамматические структуры и явления;

4. учение с увлечением: студенты легко усваивают большой объем материала, если им нравится процесс обучения;

5. личностный фактор: посредством проектной работы студентам предоставляется много возможностей думать и говорить о себе, своей жизни, интересах и т.д.

6. адаптация заданий: нельзя предлагать студенту задание, которое он не может выполнить, оно должно соответствовать уровню подготовки обучаемого.

Полномасштабный проект включает четыре стадии:

I. Этап планирования в аудитории: студенты при участии преподавателя обсуждают характер и содержание проекта.

II. Этап выполнения проекта: главная задача на этом этапе- сбор информации.

III. Этап презентации проекта: способ презентации будет в значительной степени зависеть от вида конечного продукта, т.е. будет ли это устная презентация, схема или буклет.

IV. Этап контроля: оценку следует выставлять за проект в целом, многоплановость его характера, уровень проявленного творчества, четкость презентации.

Применение проектной методики повышает интерес студентов к изучению иностранных языков путем развития внутренней мотивации при помощи переноса центра процесса с преподавателя на студента, а позитивная мотивация- это ключ к успешному освоению иностранных языков.

Іноземна мова має багатий арсенал засобів для досягнення виховної, освітньої та розвиваючої мети в ході вирішення практичної мети навчання іноземної мови.

Завдання вчителя: навчитися в повній мірі користуватися цим арсеналом, уміти адаптувати наявні основні засоби навчання до конкретних вимог; уміти використовувати додаткові засоби навчання; матеріали засобів масової інформації, кінофільми, Інтернет, ТЗН, тощо.

Застосовувати елементи методу проектів, інтенсивних методів, інтерактивних технологій, Вальдорфської школи та інших методів з метою розвитку образного мислення, індивідуальних особливостей, креативності кожної дитини.

Підготовку кваліфікованого вчителя іноземної мови забезпечують: курс «Методика викладання іноземних мов», «Педагогічна практика», розробка бакалаврських робіт з методики викладання іноземних мов, а також практикується проведення відкритих занять студентами з наступним обговоренням.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МЕНЕДЖЕРІВ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА

Одним з найважливіших напрямків Болонського процесу, що має метою підвищення мобільності та конкурентоспроможності щодо працевлаштування випускників українських ВНЗ, є контроль забезпечення підвищення якості освіти. Високо ефективний процес навчання у рамках сучасної концепції, що трактує освіту, як неперервний гнучкий цілеспрямований демократичний процес отримання знань протягом усього циклу навчання, повинен базуватися не лише на відтворюючому навчанні та й на творчому продуктивному стилі. Не лише володіння певним набором фундаментальних теоретичних знань та конкретних практичних навичок, але формування готовності до впровадження та прийняття нестандартних управлінських рішень в умовах динамізму та інформаційної кризи.

На наш погляд, вирішення означеної проблеми пов'язано з впровадженням проектних принципів з метою формування системного мислення фахівців. Слід урахувати ризики кредитно-модульної системи – шматочне формування знань, відсутність єдиного інтегрованого погляду як на окрему дисципліну, так й велику імовірність загублення розуміння взаємозв'язків курсів, практичного використання висновків та результатів попередньо опрацьованих курсів в майбутньому, що значно зніжує перспективи подальшого розвитку, не дозволяє формувати об'ємне, інтегроване, гнучке знання, що традиційно являло перевагу національної системи освіти, а не лише глибоке, проте однобічне, обмежене знання (система вузьких фахівців).

При підготовці фахівців-менеджерів ця проблема набирає експоненціальний ваговий коефіцієнт у цільовій функції – максимізації якості підготовки фахівців у рамках процесу структурного реформування національної системи вищої освіти.

В якості успішного прикладу впровадження проектного підходу на базі системного мислення, як спроби перетворити навчання у проектний взаємопов'язаний ланцюжок є CASE-проект за курсом “Методи прийняття управлінських рішень” для студентів спеціальності “Менеджмент організацій”. CASE-проект інтегрує в себе знання ланцюжка курсів та вимагає творчого їх втілення на практиці (в ситуації, що моделюється). CASE-проект має метою реалізації на практиці системи

теоретичних знань за базовими курсами у взаємозв'язку через призму структури та алгоритмів прийняття рішень; впровадження у певній галузі (вибір якої здійснюється з урахуванням переваг студента, для забезпечення мотивуючої та стимулюючої функції щодо пошуку проблемної ситуації) отриманих методичних та методологічних інструментаріїв; оцінку концепції впровадження та реалізації управлінських рішень щодо забезпечення інформаційних потреб керівників різних рівнів та підвищення ступеню їх обґрунтованості. Презентація CASE-проект надає досвід виступу на аудиторії, додає елементи змагання та сприяє об'єктивності інтегрованого оцінювання. Виконання CASE-проекту стимулює систематичну, самостійну роботу студентів, виявляє та розкриває творчій потенціал, підвищує зацікавленість в курсах, що вивчаються.

Л.Б. Нікіфорова, аспірантка кафедри
педагогіки та психології

Херсонський державний університет, М. Херсон

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ТРАДИЦІЙНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ УНІВЕРСИТЕТІВ

Глобальні соціально-економічні перетворення, об'єктивна тенденція сучасного етапу розвитку нашої держави зумовили підвищений запит на професійну підготовку висококваліфікованих менеджерів. У світлі таких вимог перед освітою постає нагальна задача організації такої підготовки майбутніх управлінців, яка закладала б не просто конкретні знання певного діапазону і обсягу, а формувала фундамент соціальної ініціативи, здатності працювати з людиною і для людини. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є формування емоційної культури майбутніх менеджерів, спрямованої на цілісний розвиток, використання глибинних психологічних ресурсів та усього творчого потенціалу особистості фахівця (Н. Побірченко, О. Романовський, Г. Юркевич, В. Берега, Й. Завадський, Ф. Хміль та ін.).

Аналіз кількісного співвідношення годин дисциплін, які заплановані навчальним планом університетів привів нас до такого висновку, що значне місце у процесі навчання майбутнього менеджера займають предмети економічного циклу (52%), далі професійно-орієнтованого (30%) та в меншій кількості гуманітарного циклу (18%). У своїх висновках стосовно даного положення, ми звертаємося до поглядів В. Полякова, який зазначає, що економіці притаманний безсуб'єктивний підхід до управління безособистісними елементами господарського

механізму. І хоча у нинішніх умовах відбувається декларування значущості людського фактору, у центрі уваги економістів знаходяться важелі господарського механізму, що відображається на інструментальному підході до людини. Підхід такого роду характеризується антипсихологізмом, який виникає внаслідок проникнення у сферу управління ідей інформатики. Враховуючи той факт, що менеджмент є одним з найважливіших суспільних інститутів сучасності, потрібно відмітити суттєві суперечності, що існують на сьогодні в професійній підготовці фахівців у сфері управління. Адже основний зміст освітньої підготовки менеджерів не розкриває в повній мірі психологічних особливостей міжособистісної взаємодії та не передбачає формування ставлення до людини як найвищої цінності.

Це дає підстави стверджувати, що при підготовці майбутніх менеджерів не в достатній мірі враховується специфіка майбутньої професійної діяльності, яка базується на взаємовідносинах з людиною, що вимагає від фахівця спеціальної психолого-педагогічної підготовки, зокрема оволодіння певними знаннями, уміннями та навичками емоційно вихованої людини. Великою мірою здійснювати позитивний вплив на розвиток емоційної культури студентів-менеджерів можуть дисципліни психолого-педагогічного циклу, але як довів аналіз цілей, завдань, змісту навчальних програм цих дисциплін вони досить формально підходять до даної проблеми і недостатньо висвітлюють її сутність та зміст, а їх викладання не в повній мірі забезпечує змістову та технологічну підготовку студента до особистісно-професійного емоційного розвитку.

Г.О. Швіндіна, канд. екон.наук
Сумський державний університет, м. Суми

ОЦІНКА МОТИВАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ МЕНЕДЖМЕНТА ОСВІТИ

Ключовою фігурою реформ освіти є викладач, тому темпи та характер модернізації освіти залежать і від викладацьких кадрів та керівників ВНЗ і специфічного менеджменту їх відносин. Для керівників ВНЗ знання про мотивацію трудової діяльності професорсько-викладацького складу мають основне значення ще й тому, що статус ВНЗ, його престиж, конкурентноздатність залежать від якостей випускників, їх попит на ринку фахівців. Основними ж виробниками якісних знань є професорсько-викладацькі колективи вищих учбових закладів.

Для підвищення рівня підготовки спеціалістів та посилення позицій університету в конкурентній боротьбі з іншими ВНЗ необхідно формування та реалізація ефективної системи мотивації та практичне застосування професійних та індивідуальних мотиваційних прийомів.

Для цього треба ідентифікувати систему мотивів праці викладачів, їх очікування та наміри. З цією метою у жовтні-листопаді 2005 року було проведено опитування викладачів кафедр управління, економіки, маркетингу, соціології, політології, фізвиховання, ЕКТ та КСУ Сумського державного університету за методикою В.Е. Мільмана "Діагностика мотиваційної структури особистості". Відповіді були переведені у бальну систему оцінки, та ранжувалися за шкалами (див. рис.1).

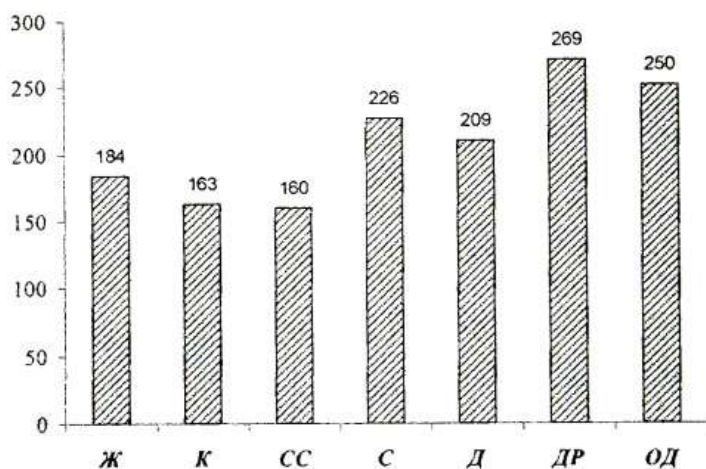

Рис.1 – Мотиваційний профіль, де Ж – життєзабезпечення, К – комфорт, СС – соціальний статус, С – спілкування, Д – загальна активність, ДР – творча активність, ОД – соціальна корисність

Сума всіх балів за шкалами Ж, К, СС, С характеризує "загальножиттєву" спрямованість, сума балів за шкалами Д, ДР, ОД характеризує "робочу" спрямованість. Хоча найбільш визначним мотивом дій викладачів є задоволення від самого процесу та результату роботи, творча активність та соціальна корисність, сума балів демонструє більш виражену "загальножиттєву" спрямованість:

$$Ж + К + С + О = 733 > Д + ДР + ОД = 728$$

Така "загальножиттєва" спрямованість свідчить про те, що матеріальне заохочення є слабкою ланкою у системі мотивації викладачів. Тобто праця людей, які займаються формування інтелекту країни, так само не оцінюється адекватно їх вкладу в цей розвиток.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Проблема підвищення якості навчання тісно пов'язана з покращенням методичного забезпечення роботи студентів, їх співпраці з викладачем. В умовах впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу це передбачає, перш за все, покращення методичного забезпечення самостійної роботи студентів.

При розробці навчально-методичного комплексу з фінансового менеджменту ми приділяємо велику увагу цьому питанню. Для поліпшення самостійного опрацювання студентами теоретичного матеріалу ми створюємо і поступово видаємо тексти лекцій та їх електронні варіанти. В них розглядаються питання проблемного характеру, найбільш важливі питання програми. Так, основний теоретичний матеріал теми «Управління інвестиціями» включає питання стратегії інвестиційної політики підприємства, можливих ризиків в оцінці доцільності інвестицій та інші.

Створення окремих текстів лекцій дає можливість викладачу мобільно реагувати на нові відомості в галузі фінансового менеджменту, доповнювати матеріали підручників та посібників останніми даними наукових видань, джерел інформації Інтернету.

Крім текстів лекцій розробляються і видаються інші методичні матеріали для самостійної роботи студентів: питання самоконтролю знань, тести самоконтролю. Для закріплення теоретичного матеріалу студентам пропонуються ігрові форми навчання, складання структурно-логічних схем. Ці види роботи супроводжуються методичними рекомендаціями.

Розробка теми «Управління інвестиціями» включає декілька прикладів складання кросвордів навчальної тематики та приклади складання і аналізу структурно-логічних схем. Детально розглядається структурно-логічна схема «Форми реального інвестування». Після методичних порад пропонуються завдання для самостійної роботи.

Велика увага приділяється створенню методичних матеріалів для самостійного опрацювання студентами практичних завдань, розв'язанню ситуативних задач, з якими будуть стикатись молоді фахівці на виробництві. Методичні розробки для самостійної роботи сту-

дентів з фінансового менеджменту включають приклади задач, що пов'язані з визначенням поточної вартості проектів, обґрунтуванням доцільності ухвалення інвестиційних рішень тощо. Приклади задач детально аналізуються, наводяться методичні вказівки для їх рішення. Після цього пропонуються завдання для самостійного розв'язання.

В методичних розробках велика увага приділяється роз'ясненню студентам нової незрозумілої термінології, якою насичені сучасні підручники та посібники. Для цього ми створюємо спеціальні словники, глосарії, в яких дається тлумачення певних термінів, словосполучень. Наприклад, студентам пояснюється, що таке акції, активні інвестиції, венчурний капітал, диверсифікація тощо.

Перспективою методичного забезпечення самостійної роботи студентів з фінансового менеджменту ми вважаємо створення електронних підручників та посібників, надання студентам можливостей спілкуватися з викладачами в мережі Інтернет під час опрацювання важких тем.

О.А. Медведєва

Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ

РОЛЬ КУЛЬТУРИ В УПРАВЛІННІ ВНЗ

У другій половині ХХ століття науково-технічний прогрес і конкурентна боротьба, а потім і демократизація суспільства зажадали різкого прискорення змін в методах управління, розвитку сучасної концепції менеджменту.

Можна спостерігати як в роботах Т. Парсона, Р. Мертона, Ч. Бернарда, Р. Саймона, Е. Голднера формується ідея необхідності *управління через культуру*. З 50-х, 60-х рр. ХХ століття почалася епоха *особово-орієнтованого* менеджменту. Цей вид менеджменту забезпечує деяке самоврядування в організації, що дозволяє реагувати на ситуацію, яка швидко змінюється, на вимоги споживача. Орієнтація на особу означає гуманізацію організаційних структур і відкриває дорогу творчим пошукам. Передбачається розвинена система мотивації, що враховує різноманіття трудових цінностей працівників.

Особово-орієнтований вид менеджменту вимагає переходу на *цільове управління*. Так, для ВНЗ головне – визначити *цінності*, принципи і цілі ВНЗ. Все це стосується також всіх функціональних гілок ВНЗ (проректора, деканату, кафедри). Важливо, наскільки принципи і

цілі ВНЗ конвергировані з трудовими цінностями викладача або співробітника. У великій мірі це залежить від того, наскільки враховані в принципах і цілях ВНЗ потреби викладача або співробітника.

Стержневим питанням є характер *підбору кадрів*. При технократичному типі управління для роботи в організації підбираються дисципліновані, але не зовсім кваліфіковані фахівці. Головна вимога, яка ставиться до них, – це слухняність. Висока кваліфікація – це, загалом, непогано, але творчість немов і не є обов'язковою. У творчості свої шляхи. Як же тоді бути з виконанням наказу, численних інструкцій і письмових вказівок? Творча людина просто не піде в організацію з авторитарним управлінням, а якщо піде, то ненадовго. А як же бути з високими цінностями? Цінності індивіда взагалі не мають значення. У авторитарній організації людина реалізує цінності першого керівника. Якщо ж різниця в цінностях керівника і співробітника дуже велика, тоді відбувається фрустрація, руйнування особи співробітника, або особа реалізує себе в іншому значенні, поза основною професійною діяльністю, або людина звільняється і шукає інше місце роботи.

При особово-орієнтованому управлінні на роботу у ВНЗ може бути прийнята тільки висококваліфікована, творча людина, людина з *високими цінностями*. Адже в більшості випадків вона сама повинна ухвалювати рішення і нести відповідальність в своїй роботі. Більш того, чим більше значення цінностей, чим вище цінності викладача або співробітника, тим більше необхідність їх конвергенції з цінностями ВНЗ.

Можна зробити висновок: дійсна *висока культура ВНЗ*, прийнята викладачами і співробітниками, *потрібна тільки при особово-орієнтованому менеджменті*. Хоча б за основними позиціями цінності викладачів і співробітників повинні конвергувати з цінностями ВНЗ. І, з іншого боку, висока культура сучасного ВНЗ не може існувати тривалий час без особово-орієнтованого менеджменту.

З вищезазначеного видно, що показником розвитку корпоративної культури ВНЗ, (крім того, що вона повинна бути високою), є близькість ціннісних орієнтацій викладачів та співробітників з основними принципами ВНЗ.

Л.Б.Мартінова, канд.філол.наук, доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут Київського
національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Прискорення соціально-економічного розвитку нашої держави вимагає якісної зміни системи вищої школи, радикального оновлення структур, форм і методів функціонування, максимальної інтенсифікації навчального процесу.

Сучасна освіта повинна мати випереджальний характер, бути гнучкою відкритою системою, забезпечувати можливості для духовного, інтелектуального, фізичного розвитку всіх громадян України. .

Нині перед вищою школою постало завдання знайти шляхи органічного поєднання професійної підготовки студентів із формуванням у них глибокого наукового світогляду, громадянської зрілості, високої політичної, моральної культури, істинної інтелігентності. Кажучи про нову парадигму освіти, слід розвивати багатоваріантну методологію тут роль людини стає визначною. Таку методологію можна назвати гуманістичною тому, що до неї для кінцевого вибору необхідно залучати духовно-моральні оцінки. Рішення повинні спиратися на духовні й культурні цінності. Така методологія творчої діяльності, будучи покладеною в основу освіти, вимагає формування моральних і вольових якостей, духовного розвитку людини. А це означає, що людина буде в центрі системи освіти.

Вища освіта є найважливішим соціальним інститутом, що функціонує з метою задоволення суспільних потреб. Зростання міжнародної відкритості національних культур, основні світові тенденції розвитку людської цивілізації своєрідно відбиваються і в системі освіти. Зокрема, виникає потреба в універсальних фахівцях, що одержують професійну підготовку в національних університетах. Це приводить до того, що зміст національних систем вищої освіти природно прагне до так названих "світових стандартів", вироблених світовою наукою і технікою.

Варто підкреслити, що інтеграція вищої освіти у світову систему - це процес, що об'єктивно розвивається, у який можна спробувати не включатися, але який не можна не помічати. Як будь-яке об'єктивне явище, процес міжнародної інтеграції тією чи іншою мірою трансформує національні освітні системи.

На нашу думку, освіта має дві сторони. По-перше, вона являє собою систему певної суми знань, умінь, оволодіння стандартами рольової професійної поведінки. По-друге, і це є найважливішим, освіта є

процесом формування особистості як суб'єкта діяльності і суспільних відносин.

Дати молодій людині необхідні знання, підготувати до професійної діяльності (точніше кажучи, до роботи) легше, ніж допомогти їй сформуватися як особистості. Тому обговорюючи проблеми вищої освіти необхідно зауважити, що перспективними засобами підвищення ефективності у цій галузі повинні стати інтеграція наукового знання, розвиток пріоритетних напрямків у освіті (індивідуалізація, гуманізація, гуманітаризація). Процес гуманітаризації освіти, спрямований на формування духовності особистості, повинен здійснюватися, насамперед, через реалізацію гуманітарного знання.

Г.И.Литвиненко, зав. каф. ин.языков,
Л.Я.Хмелик, доц.каф. ин.языков
Сумский государственный университет

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ И КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В УСЛОВИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Коммуникативной компетенцией называют способность общаться на иностранном языке с целью обмена информацией. Она считается сформированной, если обучаемый использует иностранный язык как средство практического общения. Для ее успешного формирования обучаемый должен быть активен, инициативен в порождении речи, проявлять творчество в запоминании, накоплении и использовании учебной и предметной информации. Именно требование творчества обучаемого определяет подход преподавателя к организации учебного процесса.

Коммуникативная компетенция — это цель и результат обучения, которые реальны только при наличии сформированной лингвистической компетенции. Взаимосвязь между лингвистической и коммуникативной компетенцией строго детерминирована: без первой невозможно развитие и функционирование второй. Предметом лингвистической компетенции является лексический и грамматический аппарат, минимизированный с учетом целей, коммуникативных намерений и сроков обучения.

Лингвистическая компетенция считается сформированной при наличии такого уровня взаимодействия лексической и грамматической базы языка, который достаточен для общения в заданных методических пределах. Очевидно, что принцип коммуникативной достаточно-

сти – один из основополагающих методических принципов в профессионально-ориентированном обучении иностранным языкам. Коммуникативно-достаточное общение – это общение на иностранном языке, минимизированное по форме, лишённое стилистического разнообразия, языковой и информационной избыточности.

Говоря о формировании лингвистической и коммуникативной компетенции следует также особо выделить такие моменты, как: необходимость использования механизмов словообразования и словосочетания; умение быстро сочетать лексические единицы в связные высказывания с коммуникативно-достаточным уровнем синтаксической грамотности; использование специальных коммуникативных стратегий, позволяющих обучаемому соотносить свои иноязычные лингвистические возможности с потребностью реализовать их в речи; преодоление сложностей психологического порядка, материализующихся в логико-композиционных ошибках на уровне микро и макротекста. Функционально-содержательный подход к иностранным языкам позволяет по-иному взглянуть на понятие «ошибки», связав его не только с категорией «правильности речи», но и с понятием «коммуникативной достаточности».

Сформулированные нами теоретические положения наряду с применением новейших технических средств и современных коммуникативных методик обучения могут служить основой для разработки профессионально-ориентированных курсов английского языка для студентов неязыковых специальностей вузов, что полностью координируется с направлением развития системы высшего образования в Украине.

М.М. Ляпа, канд. техн. наук, доцент,
В.О. Мазуренко, канд. техн. наук, доцент,
П.Є. Трофименко, канд. військ. наук, доцент,
В.М. Петренко, доцент

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ВИКЛАДАЧА

Науково-педагогічні працівники вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) – визначальна складова навчально-виховного процесу. Саме вона, в залежності від її підготовки до професійної діяльності, потужно впливає на успіх навчання та виховання. Військовий викладач повинен бути всебічно освіченою особою, мати високу загальну

культуру, володіти психолого-педагогічними знаннями, мати широкий науковий кругозір, всебічні знання з дисципліни (предмета).

Розглядаються питання, пов'язані з визначенням місця, ролі і завдань військового викладача в навчально-виховному процесі ВВНЗ.

Значна увага приділяється педагогічній майстерності викладача і шляхам її вдосконалення.

Педагогічна майстерність (ПМ), на наш погляд, – це не тільки рівень розвитку педагогічних здібностей викладача. Педагогічна майстерність є сукупністю ідейно-теоретичних і військово-наукових знань, організаційно-методичного мистецтва, педагогічного такту і особистих якостей – розуму, почуттів, волі, характеру та здібностей.

Перераховуються основні критерії педагогічної майстерності.

Педагогічна майстерність характеризується вмінням аналізувати поведінку слухачів, бачити особливості та тенденції їх розвитку, визначати найбільш доцільні шляхи та методи педагогічного впливу. Вона містить і педагогічні здібності, тобто: спостережливість; педагогічну уяву; здатність до аналітичного мислення; раціональний розподіл уваги і дій під час викладання навчального матеріалу; педагогічний такт; уміння встановлювати позитивний контакт зі слухачами; здатність швидко орієнтуватися у великій кількості педагогічних ситуацій.

Розкриваються три етапи становлення молодих викладачів і формування у них педагогічної майстерності. Показано напрямки роботи кафедри щодо підвищення рівня педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників.

Підняття педагогічної майстерності до рівня мистецтва залежить від бажання молодого керівника занять стати справжнім майстром своєї справи. Можна бути всебічно підготовленим за своєю спеціальністю, але так і не досягти вершин майстерності. Внутрішнє покликання, бажання досягти досконалості – ось основний внутрішній мотив, який спонукає молодого викладача до самовдосконалення. Але цього недостатньо, необхідно, щоб в межах вищого навчального закладу, Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони України і навіть всієї держави були створені умови, які мотивували б педагога до зростання його педагогічної майстерності.

КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МУЗЫКАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ

Внедрение болонской системы в высшее музыкально-педагогическое образование заставляет преподавателей вузов не только пересматривать структуру и содержание курсов, но и искать нетрадиционные подходы в изложении материала. Развитие профессионального мышления является основной задачей в подготовке высококлассного специалиста. Наиболее результативным, на наш взгляд, является комплексный подход, в основе которого лежит несколько основополагающих дидактических принципов, которые условно можно назвать принципами целостности, творчества и принципом мысленного слышания. Выделение *принципа целостности* обусловлено самой природой объекта изучения – произведения музыкального искусства и всех составляющих его компонентов, т.к. музыкальное произведение воспринимается лишь в совокупности всех средств выразительности. Этот принцип диктует прежде всего направление процесса обучения от целого к частному и уже затем – от частного к целому. При таком подходе важно не количество изучаемых явлений, а нахождение связей между ними и посредством этого определение смысла целого. В основе *принципа активной деятельности* лежит утверждение, что знания должны применяться в процессе их получения. Он имеет отношение ко всем сторонам музыкального обучения - исполнению, анализу, слушанию, сочинению. *Принцип мысленного слышания* основан на развитой способности глядя в ноты слышать их звучание, воспроизводить и мысленно фантазировать. Эти принципы должны реализоваться во взаимодействии.

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ

Педагогічна діяльність вимагає від сучасного вчителя гармонійного поєднання своїх професійних знань та власного творчого потенціалу. Одним із найвагоміших її чинників є імпровізація, яка дозволяє вчителю розв'язувати непередбачені ситуації взаємодії між учнями, учителем та учнівським колективом.

Під час педагогічної імпровізації вчителю необхідно досягти успіху, коли розв'язувана педагогічна проблема пов'язана з гострим повсякденним ускладненням, тобто її розв'язок повинен відбутися негайно. Саме тому в такі моменти педагогічної взаємодії знаходять своє місце творче та критичне мислення, які є структурними компонентами педагогічної імпровізації.

Критика і творчість на різних етапах педагогічної імпровізації виконують різні функції і часто ґрунтуються на суттєво відмінних, несумісних за природою психічних процесах. У поєднанні між собою вони виступають двома необхідними складовими плідного розв'язування нетривіальних проблем. Їх відношення має характер доповнювальності — вони водночас несумісні і, разом з тим, одна без одної недовершені. Критичне мислення у розв'язанні проблем відіграє подвійну роль: спочатку створює передумови плідного творчого мислення, а потім допомагає артикуляції, селекції й доопрацюванню його знахідок. Творче мислення часто являє собою підсвідому активність психіки, що включає період інкубації «протоїдей» та блискавичне осявання. Взаємне доповнення творчого і критичного мислення обумовлює успішне розв'язання непередбачених педагогічних ситуацій під час імпровізації, протягом якої учитель також має усвідомити проблему, більш-менш чітко її сформулювати і осягнути необхідність її розв'язання, що забезпечується саме креативно-критичним стилем мислення.

Важливим структурним компонентом імпровізації є інтуїція — здатність людини в деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину, передбачати, вгадувати що-небудь, спираючись на попередній досвід, знання й т. ін. У ідеалістичній філософії інтуїція — безпосереднє

збагнення, осягнення істини без допомоги досвіду й логічних умовиводів.

У процесі імпровізації, на нашу думку, важливими є як інтуїція, так і тривала ретельна праця, яка потім проявляється у вигляді досвіду. Імпровізація неможлива без гри уяви, здатності фантазувати, інтуїтивно відчувати і міркувати. Слід зазначити, що імпровізація – це не випадковий результат. Водночас опитування 232 американських учених показало, що до 83% з них вирішення тієї чи іншої проблеми прийшло як несподіваний спалах інтуїції. Але спалах наукового відкриття ніколи не відбудеться у людини, яка не займається наукою, не має певного багажу знань. Тому інтуїція, образно кажучи, схожа на вершину конуса, а весь конус - від основи до вершини – це довга, важка і безперервна праця.

Таким чином, до структурних компонентів педагогічної імпровізації входять критичне та творче мислення, інтуїція та досвід. Слід лише зауважити, що протягом імпровізації всі ці процеси відбуваються миттєво через обмеженість у часі.

А.В.Роденко

Сумской государственной университет, г.Сумы

К ВОПРОСУ О КУЛЬТУРЕ РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ

В литературном языке произношение, выбор слов и употребление грамматических форм подчиняются определённым правилам, или нормам. Например, в литературном языке нельзя употреблять такие формы, как «вы хотите», «согласно приказа», не следует произносить «его», «скучно», а надо произносить «ево», «скушно». Чтобы владеть грамотным произношением, важно понимать сущность русского речевого этикета.

Культура речи - это владение нормами литературного языка в его устной и письменной форме, при котором осуществляется выбор и организация языковых средств, позволяющих в определенной ситуации общения и при соблюдении этики общения обеспечить необходимый эффект в достижении поставленных коммуникативных целей. Однако культура речи не может быть сведена к перечню запретов и определений "правильно-неправильно". Понятие "культура речевого общения" связано с закономерностями и особенностями функционирования языка, а также с речевой деятельностью во всем ее многообразии.

Современный русский литературный язык состоит из двух систем, обе они глубоко своеобразны и не похожи одна на другую. Каждая из этих систем едина, целостна и объединена своими законами. Эти две системы - кодифицированный литературный язык (язык печати) и разговорный язык, для которого нет словарей, справочников, учебников и который усваивается только путем непосредственного общения между культурными людьми.

Культура речи вырабатывает навыки отбора и употребления языковых средств в процессе речевого общения, помогает сформировать сознательное отношение к их использованию в речевой практике в соответствии с коммуникативными задачами. Выбор необходимых для данной цели языковых средств - основа коммуникативного аспекта культуры речи.

В последнее время наблюдается чрезвычайная актуальность проблемы культуры общения. Это объясняется прежде всего социальными процессами, демократизацией общественной жизни, речевой активизацией громадных слоев населения. Стало важно не только грамотно построить свое устное высказывание, убедительно отстаивая собственную позицию (с соблюдением правил культуры речевого общения), но и уметь понимать чужую речь и адекватно реагировать на нее.

Следует отметить, что изменилась сама коммуникационная и, соответственно, языковая ситуация в обществе. Появились новые способы хранения и переработки вербальной информации, в которых стали доминировать аудитивные и аудиовизуальные источники речи (радио, телевидение, телефонная связь), т.е. устная речь в своих совершенно новых разновидностях. Визуальные источники речи приобрели новые качества, значительно расширив и обогатив ситуативно-тематические сферы применения речи письменной (например, письменная речь, функционирующая в ПК). И если до недавнего времени проблемы формирования речевых навыков были актуальны, как правило, для специальностей, связанных с гуманитарными науками, и для обучения русскому языку как неродному, то сегодня практически перед всей системой образования встала задача формирования навыков и умений устного творчества. Таким образом, владение культурой речи - своеобразная характеристика профессиональной пригодности для людей самых различных профессий: дипломатов, юристов, политиков, преподавателей, работников радио и телевидения, менеджеров, журналистов и т.д.

РОЛЬ И МЕСТО МЕЖПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Одной из особенностей содержания образования являются межпредметные связи, отражающиеся в согласовании учебных программ и проявляющиеся в процессе обучения в виде принципа систематичности. Необходимость их выявления может стимулировать преподавателей учитывать при разработке рабочих программ не только свое субъективное мнение о том, как именно строить курс, но и как более качественно использовать ранее полученные студентами знания, а также необходимость использования полученных знаний в дальнейшем обучении.

Отметим некоторые сложности и противоречия, присущие в настоящее время системе высшего образования.

- Недостаточная восприимчивость профессорско-преподавательского состава к нововведениям, приверженность к устаревшим принципам содержания и формирования структуры образования приводит к торможению внедрения инновационных технологий обучения.

- Выпускающие кафедры обращают недостаточное внимание на содержание общеобразовательных дисциплин. Рабочие программы часто разрабатываются преподавателями со своим чисто субъективным видением предмета, что приводит к недостаточно глубокому освещению тем, на которых базируется изложение материала в последующих курсах.

- Студент, изучая дисциплину, не достаточно информирован о том, при изучении каких последующих дисциплин будет использоваться данный материал и насколько реальна потребность в данном его объеме, что приводит к отсутствию мотивации обучения и невозможности выстроить материал, полученный в разных курсах, в логическую систему знаний.

Процесс установления межпредметных связей способствует решению этих и многих других проблем. Согласованная подача предметов невозможна без понимания этих взаимосвязей.

Для повышения эффективности учебного процесса преподавателями кафедры МСС проводится исследование, направленное на выявление и анализ использования полученных математических знаний в

процессе обучения студентов факультета экономики и менеджмента. В его рамках планируется проанализировать межпредметные связи, разработав анкету, предполагающую получение информации о темах математических дисциплин, на которых базируется материал профильных дисциплин. Провести опрос, обработать полученные результаты, создать программный продукт для демонстрации межпредметных связей и наглядного представления этой информации.

Предложенная методика может быть использована для любых дисциплин вне зависимости от факультета и специальности, что по нашему мнению позволит повысить качество учебного процесса. Проведение этой работы позволит преподавателю, ведущему дисциплину, определить объем материала, необходимого для изложения темы с целью полноценного обеспечения других дисциплин. Следствием будет переосмысление и пересмотр рабочих программ. При этом необходим более ответственный подход к рецензированию рабочих программ специалистами выпускающих кафедр или методическими комиссиями факультетов.

Г.В. Алексеева, доцент

Сумский государственный университет

ИСКУССТВОВЕДЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ МОЛОДЕЖИ ЧЕРЕЗ ФИЛОСОФИЮ КУЛЬТУРЫ

Известно, что слово культура означает возделывание, воспитание, образование, развитие.

Понятие культура употребляется для характеристики материального и духовного уровня развития общественно-экономических формаций, конкретных обществ, народностей и наций, а также специфических сфер деятельности или жизни: культура труда, художественная культура, культура быта и т.д. В более узком смысле термин «культура» относят только к сфере духовной жизни людей.

Каждой общественно-экономической формации присущ свой тип культуры, как исторической ценности. В связи со сменой общественно-экономической формации происходят изменения типов культуры, однако это не означает отрицание старой культуры, отказа от культурного наследия и традиций.

Развитие культуры народностей и наций идет в т.ч. через искусствоведческое образование в обществе.

В нашей стране искусствоведческое образование стало развиваться в конце 18-го начала 1966. В университетах создавались искусство-

ведческие отделения: факультеты истории музыки и театра, кинематографии, академии художеств, институты культуры живописи и архитектуры, консерватории и т.д.

Общественное значение искусств определяется как научной ценностью, так и деятельностью по пропаганде и популяризации искусства, воспитанию масс видению прекрасного, приобщению широкого круга людей к пониманию искусства, формированию их культурного уровня, эстетического воззрения и вкуса. Предмет и форма отражения действительности в искусстве обуславливает его специфическую функцию – удовлетворение эстетических потребностей людей путем создания произведений, которые могут доставить человеку радость наслаждения; духовно обогатить его и вместе с тем пробуждать в нем художника способного в конкретной среде своей деятельности творить по законам красоты.

Литература, театр, кино, музыка, живопись могут изображать явление жизни, пересказывать их, показывать различные чувства различных людей; могут изображать разные действия, события, действительно имевшие место или вымышленные, фантастические, причем рассказывать могут занимательно, интересно, ярко. Через посредство представленных образов можно заразить своих слушателей разными этими чувствами.

Искусство может вызывать хорошие настроения, сочувствие или негодование, радость или грусть, вдохновение или упадочническое настроение. Эти искусства мобилизуют и организуют мысли и чувства через посредство образов, которые создаются и передаются искусными, умелыми людьми, которых мы называем художниками слова, сцены, музыки, кисти и др.

В этом проявляется познавательное значение искусства и осуществляется его идейно-воспитательное воздействие на человека. В настоящее время имеется насущная потребность в гуманизации образования и в первую очередь технического.

Преподавание на факультете повышения квалификации преподавателей в Сумском государственном университете «философии искусств» преследует цели повышать познавательную активность преподавателей, опосредованно через учебный процесс воздействовать на духовную жизнь студентов, прививать им культуру поведения в обществе, в отношении к труду, к учебе.

ЭЛЕКТОРАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ И ПРОБЛЕМЫ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ

Под электоральной культурой понимают совокупность знаний, ценностей и установок личности относительно возможностей их реального осуществления. Электоральная структура представляет собой сложный комплекс явлений общественно- политической жизни, который включает в себя правовые и политические нормы, принципы политического сознания студенчества и соответствующее его поведение в процессе реализации своих жизненных установок.

Каждый из перечисленных компонентов отражает различные аспекты электоральной культуры, а в своей совокупности они образуют ее структуру, в которой выделяются два уровня: во-первых, уровень политических и общественных институтов, образующих электоральное пространство деятельности студенческой молодежи и создающих необходимые условия для реализации их избирательных прав. Во-вторых, уровень группового и индивидуального политического сознания, а отсюда и электорального поведения молодых людей.

Реальные проблемы, определяющие само их участие в выборах, кроются в противоречиях, возникающих, с одной стороны, вследствие известного несовершенства избирательной правовой системы, включая сюда последние новации российского законодательства об отмене "порога" избирательной явки, равно как и исключение графы "Против всех" из избирательных бюллетеней. А с другой стороны, вследствие невысокого уровня их правового и политического сознания, и соответствующего поведения молодых людей, в том числе в форме неучастия на выборах.

Электоральное сознание, опосредуемое социально-политическими процессами в российском обществе, может быть определено как образование молодых избирателей в виде их информированности в данной сфере; далее ценности- социально одобряемые референтной группой представления о нормах, соблюдение которых обязательно для признания их голосования действительным; установки- состояния готовности к определенным действиям. Последним по счету, но не по его важности, является поведенческий аспект электоральной культуры.

Анализ результатов избирательных компаний в РФ на избирательном участке, охватывающем в своем большинстве

студенчество (эти данные были собраны и обработаны автором публикации) показал следующее.

В правовом аспекте электоральной культуры, если судить по такому показателю, как количество испорченных избирательных бюллетеней, то здесь отмечено снижение их числа, как следствие роста политической электоральной культуры. В ценностном отношении преобладает нормативный подход, предопределяемый установками многообразной деятельностью, федеральной, а в особенности, региональной властей.

Порядок и стабильность в обществе, более устойчивое положение, сравнительно с 90-ми годами, самой студенческой молодежи, обозначили тенденцию к своеобразной прагматизации ее политического сознания, что выразилось в переориентации ее массовой поддержки лидеров и партий оппозиций в 90-х в большей поддержке центризма, например партия Единая Россия (более 50% голосов на выборах 2003-07 годов).

По указанному временному ряду эта особенность, причем в нарастающей степени, прослеживается уже в форме переориентации установок с прежних позиций (в середине 90-х годов) когда левая и правая оппозиция получала поддержку до 40-50% и даже более – в тот период, когда центристскую платформу выражала тогдашняя партия власти “Наш дом Россия”. Но уже на парламентских выборах 2003 г, занявшая позиции политического центра “Единая Россия” получила поддержку 58,6% голосов, а в следующем году, когда на президентских выборах В.В. Путин победил с абсолютным перевесом над всеми своими оппонентами, набрав 82,4 % голосов. А последние выборы в Гос. Думу в декабре 2007г и избрание Президентом России Д.А. Медведева только подтвердили и усилили выявленную тенденцию в избирательной культуре студенчества. Но при всем том, помимо уже упомянутых проблем, анализ результатов и последних избирательных компаний показал все еще не достаточный уровень их избирательной активности в виде неявки, составившей 36,4 %. Это, конечно, выше, нежели в 90-е годы, но действовавшая тогда (в 2003 – 04 годах) графа в бюллетене “против всех” или “Кандидат против всех” занимал устойчивое третье место, а на региональных и местных выборах даже второе. Эти данные подтверждали недовольство у значительной части молодежи существующего социально-экономического уровня жизни, а отсюда и ее гражданской пассивности социального пессимизма по отношению к институтам правящей власти. Неоднократно подтвержденным фактором остается снижение, по сравнению с Западной Европой, социально- политической

активности молодежи, уход от нее, приспособление к новым формам жизни, весьма далеки от подлинно демократических ценностей. Когда и насколько изменится ценностно-формирующее воздействие на молодое поколение со стороны властных структур, сможет подтвердить только предстоящее будущее, которое за молодежью.

В.И.Аверченков, докт.техн. наук, профессор,
Ю.А.Малахов, канд.техн. наук, доцент,
yumal@pochta.ru

Брянский государственный технический университет (БГТУ), г.Брянск

ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Повышение эффективности производства, выпуск конкурентоспособной продукции и её продвижение на рынке во многом определяется дополнительной подготовкой будущих технических специалистов в области экономико-правовых вопросов защиты интеллектуальной собственности. Выпускнику технического вуза следует представлять порядок охраны различных объектов интеллектуальной собственности, выбор формы охраны и объем получаемых исключительных прав. На формирование у студентов компетенций в области охраны интеллектуальной собственности влияют многие учебные дисциплины, однако наиболее важное значение имеют знания и практический навык, приобретенные по дисциплине «Защита интеллектуальной собственности».

Повышение качества подготовки специалистов в технических вузах должно ориентироваться на подготовку творчески мыслящих инженеров, умеющих работать самостоятельно, владеющих методами поиска новых технических решений и способных защитить свои разработки.

Основной задачей формирования состава компетенций студентов в области охраны интеллектуальной собственности является выявление набора базовых и наиболее значимых для соответствующих направлений подготовки (специальностей) компетенций: общих (универсальных, ключевых, надпрофессиональных) и предметно-специализированных (профессиональных). При этом особое внимание должно уделяться введению и совершенствованию новых курсов. Например, в результате изучения дисциплины «Защита интеллектуальной собственности» студенты, в частности, должны продемонстрировать

знания и понимание: 1) основных теоретических положений интеллектуальной собственности; 2) законов развития технических систем; 3) практических вопросов проведения патентных исследований в международной классификации изобретений; 3) правовой защиты программ для ЭВМ и баз данных; 4) широкое использование изобретательских технологий при решении творческих инженерных задач; 5) способность рождать новые идеи (креативность); 6) применение современных информационных технологий.

Значительную роль при формировании у студентов инженерных специальностей компетенций может сыграть применение в учебном процессе технологии кейс-метода, позволяющего на примере разбора реальных бизнес ситуаций научить студентов оценивать производственную ситуацию в целом и принимать конкретные решения для выхода из проблемной ситуации. Технология кейс-метода представляет собой системный подход к обучению разрешения проблемной ситуации при активном участии преподавателя и студентов. Установлена корреляция между качествами личности будущего специалиста и технологией кейс-метода.

Ещё одно направление в формировании компетенций – это использование дисциплин по выбору. Повышение качества обучения можно достичь, основываясь на заинтересованности обучаемого (студента). Наиболее оптимальный вариант формирования заданных компетенций присутствует тогда, когда желания и возможности студента (его внутренние потребности) совпадают с внешними предложениями, процессом его обучения. Это обеспечивает наиболее эффективную реализацию и самореализацию студентов.

Многолетняя практика чтения дисциплин по выбору студента показала важность внимательного отношения к своим слушателям-студентам и более глубокого изучения их интересов. Для того, чтобы лучше узнать студентов, их желания и возможности, разработаны анкеты для слушателей дисциплин.

А.І. Рубан, канд. фіз.-мат. наук, доцент
ruban@nov.sumdu.edu.ua

Сумський державний університет, м. Суми

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Протягом тривалого часу функції інформаційного забезпечення наукових досліджень виконували наукові бібліотеки, які комплектували свої фонди науковою літературою і надавали її вченим. Розвиток

комп'ютерно-телекомунікаційних технологій та їх широке використання для створення і підтримки електронних інформаційних ресурсів змінив інфраструктуру ресурсної бази інформаційного забезпечення науки. Поряд з традиційними інформаційними виданнями широке застосування отримали електронні ресурси.

Основним результатом наукової діяльності є нове наукове знання. Воно фіксується, насамперед, у нових публікаціях. На певному витку "життєвого циклу" наукове знання, представлене в першоджерелах, переходить з розряду результатів у розряд засобів наукових комунікацій, створюючи інформаційно-ресурсну і комунікаційну основу для подальшого розвитку науки.

Нові знання, які генерує наука — невід'ємні компоненти сучасного вищого навчального закладу.

Одним з пріоритетних напрямів розвитку інформаційно-бібліотечних систем забезпечення наукових досліджень має стати створення на їх основі Інтранет / Екстранет-середовищ зі значними сховищами даних. Наповнення цих середовищ повинне передбачати [1]:

- аналіз документальних інформаційних потоків та інформаційних потреб науковців з урахуванням специфіки основ подальшого науково-інформаційного забезпечення;
- формування тематичних і проблемно-орієнтованих баз даних (проблемно-орієнтованих серверів);
- створення електронних бібліотек як особливих продуктів і інструментів для наукових досліджень;
- створення порталів як форм інформаційно-бібліотечного забезпечення.

До принципово нових завдань інформатизації бібліотеки потрібно віднести розробку комп'ютерних технологій інтелектуальної аналітико-синтетичної переробки інформації та екстракції знань. Ці технології мають забезпечити проведення взаємодоповнюючих бібліо-, інформота наукометричних досліджень у сховищах даних для встановлення кількісних закономірностей в бібліотечно-бібліографічній діяльності та процесах наукової комунікації з метою оптимізації науково-інформаційної сфери суспільства в цілому. Прикладами інтелектуальних задач цього етапу можуть бути кластеризація (виділення компактних скупчень документів, що мають подібні, заздалегідь не задані ознаки), процедури побудови нових класифікаційних схем тощо. Розробки в цьому напрямі все більш інтенсифікуються [2].

РОЗРОБКА І ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТХ З ХІМІЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Важливим завданням сучасної вищої школи є обов'язкове надання знань, умінь та навичок відповідно до галузевих стандартів – освітньо-кваліфікаційної характеристики і освітньо-професійної програми з тієї чи іншої дисципліни, але також не менш важливим завданням є навички навчатися, привити студентам смак до самостійного пошуку та отримання нових знань, формування практичних умінь та навичок.

У зв'язку з цим зрозуміло, що для задовільного вивчення предмету абсолютно недостатньо (для більшості студентів) стандартної схеми викладання: лекції, лабораторні роботи та практичні заняття. До того ж все відчутною стає тенденція скорочення аудиторних годин на вивчення предмету. Цілком природно, що на перший план виходять задачі як активізації аудиторної роботи, так і організації активної самостійної підготовки та самоконтролю.

Один із шляхів розв'язання цих задач являє собою впровадження інтерактивних технологій навчання в процес вивчення хімії студентами вищих навчальних закладів. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де студент і педагог є рівноправними, рівнозначними суб'єктами. Педагог виступає в ролі організатора навчального процесу, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодія, дає змогу педагогу стати справжнім лідером студентського колективу.

Публікації про використання інтерактивних технологій у вивченні хімії таких відомих авторів як Пометун О., Пироженко О., Свириденко О., Фартушна С. стосуються процесу опанування матеріалом у школі, що не дає змогу використовувати їхні доробки у процесі навчання студентів.

Вирізняють наступні технології інтерактивного навчання:

- дидактичні ігри;
- дискусії;

- метод малих груп;
- мозковий штурм;
- робота в творчих групах;
- робота в міні-групах (взаємонавчання);

У зв'язку з цим вважали за необхідне виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити доцільність впровадження інтерактивних технологій навчання та їхній вплив на успішність студентів I курсу з хімії.

Для проведення даного дослідження в якості контрольної та експериментальної групи були взяті дві групи першокурсників Української інженерно-педагогічної академії, у навчальній програмі яких був однаковий курс хімії. Підставою для визначення саме цих двох груп в якості контрольної та експериментальної слугували дані, що були отримані після розрахунків однорідності груп за критерієм Ст'юдента.

Для проведення формувального експерименту на заняттях вивчення нового матеріалу було використано метод малих груп та дискусії.

Оцінювання результатів роботи студентів проводилось наступним чином: за кожен з трьох модулів виставлялась оцінка, виходячи з наявності наступних балів за такі види робіт:

- контрольний допуск до лабораторної роботи;
- виконання лабораторної роботи;
- виконання атестаційної роботи.

За даними успішності, які отримали після експерименту, можна стверджувати, що загальна успішність групи підвищилась на 3, 5%.

Окрім цього була проведена оцінка вірогідності переваг інтерактивних технологій навчання в хімії з точки зору студентів на основі якісних вимірів (критерій Макнамара). Отримали наступні дані: інноваційна система вивчення хімії більш прийнятна, ніж класична, заснована на використанні «пасивних» технологій викладання та учіння.

Виходячи з усього вищесказаного, можна стверджувати наступне:

1 Впровадження інтерактивних технологій навчання (а саме методу малих груп і дискусії) у процес вивчення хімії студентами I курсу машинобудівельного факультету УІПА збільшило рівень засвоєння нового навчального матеріалу, що проявилось у підвищенні успішності з даної дисципліни, а також зросла зацікавленість студентів до процесу учіння.

2 Отже, викладачам хімії, які працюють у вищих закладах освіти, слід звернути увагу на інноваційні технології та розглянути можливість розробки та впровадження інтерактивних технологій навчання у процес викладання зазначеної дисципліни.

СКЛАДОВІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ

Актуальність проблеми зумовлена перетворенням освіти на один з вирішальних соціокультурних чинників інформаційного суспільства, що потребує відповідних змін як в організації системи національної вищої системи, так і в змісті, формах і методах навчального процесу.

В умовах входження України до європейського освітнього простору завдання вищої школи як соціального інституту полягає в тому, щоб сприяти професійній самореалізації індивіда, навчаючи його професійно спрямованій взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем. Фактично йдеться про створення модернізованої моделі вищої освіти, здатної адекватно реагувати на кон'юнктуру попиту та пропозиції на світових ринках праці.

Структурне реформування національної системи вищої освіти, зміна освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах України здійснюється в рамках Болонського процесу. Задля збереження національних надбань та унеможливлення руйнації національної системи вищої освіти, проводити реформи потрібно виважено, поступово, заздалегідь підготувавшись організаційно і фінансово. Серед складових модернізації структури вищої освіти України нам бачиться за доцільне виокремити наступні.

1. Модернізація структури вищої освіти України вимагає змін у системі законодавчого і нормативно-правового регулювання вищої освіти з урахуванням вимог європейської системи стандартів та сертифікації.

2. Пріоритетного значення в контексті формування конкурентоспроможної системи освіти набуває запровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних елементів, новітніх досягнень освіти і науки.

3. Важливим чинником у модернізаційних зрушеннях має стати гуманізація освітнього процесу, зокрема – орієнтація на особистісно-орієнтовану освіту.

4. Реформації в структурі вищої освіти мають забезпечити соціальний контекст вищої освіти, що надасть можливість випускникам вищих навчальних закладів формувати успішну професійну кар'єру.

5. Модернізація структури вищої освіти має на меті запровадження національної системи кваліфікацій та її гармонійну узгодженість із системою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

6. Реформування вищої освіти має торкнутись й оптимізації мережі вищих навчальних закладів, а також визначення типів доуніверситетських і університетських навчальних закладів.

Входження України до світового освітнього співтовариства детермінує її економічний, соціальний та культурний розвиток. Водночас, запобігти певним негативним впливам можна лише завдяки виваженій модернізаційній стратегії у відповідності до національних потреб. Саме тому будь-які реформації вимагають не тільки теоретичного, але й практичного осмислення викликів глобалізованого світу та їх впливу на всі сфери життя українського соціуму.

З М І С Т

Муліна Н.І. Дистанційне навчання: на шляху до вдосконалення (Сумський державний університет).....	3
Алексєєв О.М. До питання про управління якістю дистанційної інженерної освіти (Сумський державний університет).....	4
Зубань Ю.О. Дистанційна форма навчання. Проблеми впровадження та шляхи вдосконалення навчального процесу (Сумський державний університет).....	5
Вакула А.Ю., Стороженко В.О. Проблеми впровадження дистанційного навчання у вищій школі (Одеський державний економічний університет).	6
Гаркуша Н.М., Прокопова О.В., Малько О.Ю. Дистанційні технології навчання як фактор підвищення самостійної роботи студентів (Харківський державний університет харчування та торгівлі).....	7
Шкутина Л.А., Сакаєва А.Н., Фенина О.В. Дистанционное обучение как средство повышения эффективности учебного процесса (Карагандинский государственный університет им. Е.А.Букетова, Казахстан).....	9
Купенко О.В. Відео в навчальному процесі (Сумський державний університет).....	10
Баранова І.В. Використання Інтернет-технологій в дистанційному навчанні (Сумський державний університет).....	11
Птахіна О.М. Дидактичні особливості дистанційної форми навчання у вищому навчальному закладі (Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка).....	12
Возная И.В., Нестеренко О.М. Активизация процессов восприятия и запоминания теоретического материала в дистанционной форме обучения (Сумский государственный университет).....	13
Дегтяренко О.О., Зубань О.П. Тренажер та ділова гра, як засіб організації практичних робіт для задач творчого характеру при дистанційній формі навчання (Сумський державний університет).....	15
Купенко О.В., Проценко О.Б., Колісник Л.О. Партнерство на користь студентам (Сумський державний університет).....	16
Шелехов І.В., Чумак-Жунь І.О., Маслоva З.І. Інформаційне та програмне забезпечення системи керування дистанційним навчанням з використанням методів адаптивного випадкового пошуку (Сумський державний університет).....	17

Кучер Ю.С. Дистанційне навчання як складова частина комунікаційної політики підприємства (Криворізький економічний інститут КНЕУ ім. В.Гетьмана).....	19
Ротар О.С. Проблеми та перспективи побудови програмного забезпечення для вищих навчальних закладів при навчанні на дистанційній формі навчання (Київський міжнародний університет розвитку людини «Україна»).....	20
Сгоров О.П., Алексєнко Л.П. Педагогічні засади програмування у дистанційній формі навчання (Одеський державний економічний університет).....	22
Марченко Л.И., Дыченко Т.В., Лицман Ю.В. Виртуальний курс хімії в дистанційному навчанні (Сумський державний університет).....	23
Мелаш В.Д., Тришкіна Л.П. Теорія і практика створення електронних посібників з природознавства (5 клас) (Мелітопольський державний педагогічний університет).....	24
Маренок В.М., Ляпощенко О.О. Впровадження у навчальному процесі новітніх методик проектування промислових об'єктів із застосуванням сучасних САПР (Сумський державний університет)...	26
Маслова З.І., Лаврик Т.В. Деякі особливості організації дистанційного навчання з дисципліни «Дискретна математика» (Сумський державний університет).....	27
Базиль О.О. Тенденції та проблеми розвитку дистанційної освіти (Сумський державний університет).....	28
Семенов Д.В. Основні напрямки співпраці ВАТ «Сумхімпром» та Сумського державного університету (ВАТ «Сумхімпром»).....	30
Кирик Г.В., Медведєв И.А. Современное состояние и перспективы развития системы повышения квалификации педагогических кадров в Украине (концерн «Укрросметалл», Сумський обласний інститут последипломного педагогічного образования).....	32
Хярм В.М., Залого В.О., Конигін М.В., Швець С.В. Роль філії кафедри ТМВІ у ДП «Сумистандартметрологія» у підготовці висококваліфікованих фахівців з якості, стандартизації та сертифікації (Сумський державний університет, ДП «Суми стандартметрологія»).....	33
Безпечна І.В. Симбіоз промисловості та вищої школи - проблеми, перспективи, взаємозалежність (Білоцерківський національний аграрний університет).....	34
Головчик А.А., Ширшова Л.С. Формы интеграции «Вуз-производство» в контексте молодежной безработицы» (Марийский государственный технический университет, г. Йошкар-Ола).....	35

Давыдов Ю.Ф., Терликбаева Э.А. Мероприятия по повышению конкурентоспособности выпускников строительных специальностей на рынке труда (Восточно-Казахстанский государственный технический университет им. Д.М.Серикбаева, г. Усть-Каменогорск).....	36
Постнов Г.М., Єфімова В.О. Практична підготовка як складова основи забезпечення конкурентоспроможності випускників (Харківський державний університет харчування та торгівлі).....	38
Макарова С.Н. Дополнительное профессиональное образование как институт профессиональной социализации студентов (Саратовский государственный социально-экономический университет).....	39
Кузів М.З. Ринок праці та професія (Тернопільський національний економічний університет).....	42
Стороженко В.Я., Білоус О.А., Кривець О.С. Питання професійної спрямованості випускної роботи бакалавра – студента заочної форми навчання (Сумський державний університет).....	44
Чемич М.Д. Лікувально-консультативна робота викладачів медичного інституту – складова методично-організаційного процесу (Медичний інститут СумДУ).....	45
Чемич М.Д. Якісна післядипломна медична освіта – якісна медична допомога (Медичний інститут СумДУ).....	48
Коваленко І.В. Інвестування процесу підготовки кадрів: проблеми та перспективи (Херсонський державний аграрний університет).....	50
Дюкарева Г.І., Акмен В.О. Співпраця вищих навчальних закладів та виробничих підприємств як необхідність забезпечення конкурентоспроможності випускників (Харківський державний університет харчування та торгівлі).....	51
Ивашенко Е.В. Педагогическая практика как основа обеспечения конкурентоспособности учителя начальных классов (Белгородский государственный университет).....	53
Галак К.М. Інтеграція вищої школи та промисловості як основа забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці (Конотопський інститут СумДУ).....	54
Толбатов В.А., Самедов Ю.Ф. Вплив філіалу кафедри на якість підготовки спеціалістів (ВАТ «СМНВО ім. М.В.Фрунзе», Сумський державний університет).....	56
Жернакова Н.И., Григоренко А.П., Журавлев Ю.И. Здоровье-сберегающие технологии в подготовке конкурентоспособного выпускника Белгородского университета (ГОУ ВПО, Белгородский государственный университет, Россия).....	57

Морозова І.А. Teaching English using video (Sumy State University).....	58
Колбіна Т.В. Педагогічна технологія формування міжкультурної комунікації студентів економічного профілю (Харківський національний економічний університет).....	60
Черв'яков В.Д., Панич А.О., Гримайло С.В. Застосування сучасного промислового обладнання фірми Siemens у навчальному процесі (Сумський державний університет).....	61
Пчелинцев В.А., Раб В.Н. О связи учебного процесса с производством (Сумский государственный университет).....	62
Євдокимов А.В. Інноваційні підходи до процесу підготовки і перепідготовки фахівців (Сумський державний університет).....	64
Сміян О.І., Ємець О.М., Романюк О.К., Бинда Т.П., Січненко П.І., Горбась В.А. Роль клінічної бази в проведенні навчальної роботи кафедри педіатрії післядипломної освіти (Сумський державний університет).....	65
Павлов К.В. Стадии конкурентоспособности российских предприятий (Белгородский государственный университет).....	66
Сигова В.И., Будник А.Ф., Руденко Л.Ф., Руденко П.В. Марченко С.В. К вопросу об организации практики студентов в современных социально-экономических условиях (Сумский государственный университет).....	68
Ніколаєнко О.О., Піскун Р.П., Шевчук Т.І., Вашук А.А., Лиса Н.А. Порівняння якості навчання з генетики іноземних громадян за класичною і кредитно-модульною системою в медичному вузі (Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова).....	70
Дыченко Т.В., Марченко Л.И., Лицман Ю.В. О довузовской подготовке по химии на подготовительном отделении факультета по работе с иностранными гражданами (ФРИГ) (Сумский государственный университет).....	71
Захарова В.Н. Организация самостоятельной работы при изучении физики на по ФРИГ (Сумский государственный университет).....	72
Копанець Є.Г., Подус Г.М., Даньшева С.О. Особливості використання модульних технологій при організації навчання іноземних студентів (Харківський державний університет будівництва та архітектури).....	74
Скварча О.Н. Проблема выбора учебных материалов при обучении иностранных учащихся медицинского профиля на начальном этапе обучения (Сумский государственный университет).....	75

Тубол Н.А. Фразеологогизмы при обучении русскому языку иностранных студентов (Сумский государственный университет)....	77
Шевцова А.В. Коллективные формы работы и их роль в активизации познавательной деятельности студентов-иностранцев (Сумский государственный университет).....	78
Дегтярёва Т.О. Значение обобщенной в формировании лингвистической компетенции студентов-иностранцев (Сумский государственный университет).....	79
Дунь Н.Л. Экскурсия как средство формирования языковой и культурологической компетенции иностранных учащихся (Сумский государственный университет).....	81
Завгородний В.А. Коммуникативная компетенция как центральная категория коммуникативной лингвистики и лингводидактики (Сумский государственный университет).....	82
Бурнос Е.Ю. Учебная лекция как один из видов обучения профессиональному общению (Сумский государственный университет).....	83
Шевченко И.М. Междисциплинарная координация как основа для разработки методических требований к итоговому контролю (Сумский государственный университет).....	85
Пилипенко-Фрицак Н.А. Поэтапное представление материала при изучении глаголов движения англоязычными студентами на занятиях русского языка как иностранного (Сумский государственный университет).....	86
Гребеник Т.В., Грищенко Т.В. Проектування у процесі управління виховною роботою у вищій школі (Політехнічний технікум Конотопського інституту Сумського державного університету).....	87
Мойсеєнко М.П., Шумаков О.В. Здоров'я майбутнього педагога та шляхи його покращання (Сумський державний університет, Сумський державний педагогічний університет).....	89
Кобченко Л.С. Управління загальноосвітніми навчальними закладами (Класичний приватний університет, м. Запоріжжя).....	89
Никольский Ю.А., Зюзин С.Е. Подготовка учебных пособий как фактор обеспечения качества образования (ГОУ ВПО «Борисоглебский государственный педагогический институт»).....	90
Медведев І.А., Шовкопляс О.А. Самоосвіта студентів як головна передумова організації навчання в регіональних підрозділах ВНЗ (Сумський державний університет).....	91
Алексенко О.В., Вщенко С.М. Роль куратора у студентському житті першокурсників (Сумський державний університет).....	93

Кузікова С.Б. Механізм суб'єктивного становлення студентів ВНЗ (Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка).....	94
Курило Г.В. Організація та планування самостійної роботи студентів – важлива складова процесу модернізації системи вищої освіти (Сумський державний університет).....	96
Динник О.Д. Методи удосконалення самостійної позааудиторної роботи студентів (Конотопський інститут Сумського державного університету).....	97
Сазонова Н.Є. Формування функціональної особистості спеціаліста економічного профілю в процесі вивчення мови (Сумський державний університет).....	99
Алексенко О.В. Система оцінювання та мотивації самостійної роботи студента (Сумський державний університет).....	100
Шендрик В.В. Сучасні технології навчання на основі самостійної роботи студентів (Сумський державний університет).....	102
Суварян А.М., Галстян В.С. Повышение качества подготовки банковских специалистов в реализации корпоративной стратегии банка (Российско-Армянский (Славянский) государственный университет, г. Ереван).....	103
Андрущенко А.В. Менеджери в органах внутрішніх справ України (деякі аспекти) (Міністерство внутрішніх справ України, м. Київ)...	105
Завертанная Л.С., Кислицин А.П., Кислицина Т.В., Мигаль В.П., Чугай О.Н., Олейник С.В. Адаптивная методика проведения практических занятий по физике и математике (Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е.Жуковского «ХАИ», г. Харьков).....	107
Щербіна В.К. Підготовка майбутнього вчителя економіки в контексті модернізації вищої педагогічної освіти (Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди).....	108
Сміян О.І., Бинда Т.П., Січненко П.І., Романюк О.К., Горбась В.А. Проблемно-орієнтоване навчання в питаннях безперервної медичної освіти (Сумський державний університет)..	109
Прімова Л.О., Гребеник Л.І. Роль курсу клінічної лабораторної діагностики у формуванні клінічного мислення у студентів - медиків (Медичний інститут СумДУ).....	110
Мудрак І.Г., Заліська О.М. Використання фармакоеконіміки при викладанні фітотерапії для студентів фармацевтичних факультетів університетів (Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, м. Вінниця, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького).....	112

Сміян С.А., Грінкевич Т.М., Сміян О.І. До питання про якість медичної освіти (Сумський державний університет).....	113
Попов С.В. Совершенствование последипломного образования врачей (Сумский государственный университет).....	114
Піскун Р.П., Шевчук Т.І., Полєся Т.Л., Ніколаєнко О.О. Курс за вибором «Сучасні проблеми молекулярної біології»: його організація і впровадження на кафедрі медичної біології (Вінницький національний медичний університет ім.М.І.Пирогова).....	116
Усенко Н.М. Формування пізнавальної самостійності у процесі вивчення іноземної мови (Сумський педагогічний університет ім. А.С.Макаренка).....	117
Дядечко А.Н. Роль и проблемы аннотирования в обучении английскому языку студентов технического вуза (Сумский государственный университет).....	118
Чепелюк А.Д. Основні тенденції в підготовці вчителя іноземної мови (Сумський державний університет).....	120
Зайцева И.А. Реализация проектных форм обучения иностранным языкам в вузе (Сумский государственный университет).....	121
Чайковська М.П. Підвищення якості навчання менеджерів як системна проблема (Одеський національний університет ім. І.І.Мечнікова).....	123
Нікіфорова Л.Б. Специфіка формування емоційної культури майбутніх менеджерів у традиційній освітній практиці університетів (Херсонський державний університет).....	124
Швіндіна Г.О. Оцінка мотиваційного профілю викладачів ВНЗ як фактор забезпечення якості менеджменту освіти (Сумський державний університет).....	125
Блажко М.А. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів з фінансового менеджменту (Уманський державний аграрний університет).....	127
Медведєва О.А. Роль культури в управлінні ВНЗ (Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ).....	128
Мартинова Л.Б. Загальнолюдські цінності та їх значення у забезпеченні якості освіти (Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету).....	130
Литвиненко Г.И., Хмелик Л.Я. Взаимодействие лингвистической и коммуникативной компетенции в условиях профессионально-ориентированного обучения иностранным языкам (Сумский государственный университет).....	131

Ляпа М.М., Мазуренко В.О., Трофименко П.Є., Петренко В.М. Напрями удосконалення педагогічної майстерності військового викладача (Науковий центр РВіА Сумського державного університету).....	132
Алексеева Г.В. Комплексный подход к формированию профес- сионального музыкального мышления (Сумский государственный педагогический университет им. А.С.Макаренко).....	134
Башкір О.І. Структурні компоненти педагогічної імпровізації (Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди).....	135
Роденко А.В. К вопросу о культуре речевого общения (Сумский государственный университет).....	136
Литвиненко О.А., Шовкопляс О.А. Роль и место межпредметных связей в системе высшего образования (Сумский государственный университет).....	138
Алексеева Г.В. Искусствоведческое образование молодежи через философию культуры (Сумский государственный университет).....	139
Мельниченко Е.В. Электронная культура студенческой молодежи и проблемы ее формирования (Кемеровский технологический институт пищевой промышленности, г. Кемерово).....	141
Аверченков В.И., Малахов Ю.А. Формирование у студентов технических вузов компетенций в области защиты интеллек- туальной собственности (Брянский государственный технический университет).....	143
Рубан А.І. Інформаційно-бібліотечне забезпечення наукової діяльності (Сумський державний університет).....	144
Посохова І.С., Стопченко М.А. Розробка і впровадження інтерактивних технологій навчання на заняттях з хімії у вищих навчальних закладах (Українська інженерна педагогічна академія, м. Харків).....	146
Калінічева Г.І. Складові модернізації системи вищої освіти України у світлі євроінтеграційного поступу (Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ).....	148

Наукове видання

**СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Збірник матеріалів
VII Міжнародної науково-методичної
конференції
(до 60 – річчя Сумського державного університету)

22 – 24 квітня 2008 року

Частина III

Стиль та орфографія авторів збережені.

Підп. до друку 8.04.2008.

Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Times New Roman Суг. Друк офс.

Ум. друк. арк. 9,3.

Обл.-вид.арк. 10,17.

Тираж 150 пр.

Вид. № 261.

Зам. № 423.

Видавництво СумДУ при Сумському державному університеті
40007, Суми, вул. Римського-Корсакова, 2

Свідoctво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру ДК № 3062 від 17.12.2007.

Надруковано у друкарні СумДУ

40007, Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.